

KKTC
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ

**ORTA VADELİ PROGRAM
2016-2018**

ARALIK 2016 - LEFKOŞA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER.....	2
1.1 DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	2
1.1.1 Büyüme	2
1.1.2 Enflasyon.....	4
1.1.3 İşsizlik	5
1.2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	7
1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi	7
1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi	10
1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları	13
1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	13
1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı	15
1.2.4. Finansman Dengesi	16
1.2.4.1 Kamu Kesimi Genel Dengesi	16
1.2.4.2. Kamu Borç Stoku	19
1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi.....	20
1.2.5. Ödemeler Dengesi	26
1.2.5.1. Dış Ticaret	26
1.2.5.2. Görünmeyen İşlemler	26
1.2.5.3. Sermaye Hareketleri	28
1.2.5.4. Rezerv Hareketleri.....	29
1.2.6. Enflasyon.....	29
1.2.7. Bankacılık.....	31
1.2.7.1. Banka Mevduatları	32
1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	32
1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri	32
1.2.8. İstihdam.....	34
2. TEMEL AMAÇ	35
3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER	36
3.1. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ	36
3.1.1. Büyüme ve İstihdam.....	36

3.1.2. Kamu Maliyesi	37
3.1.3. Ödemeler Dengesi	37
3.1.4. Enflasyon.....	38
3.2. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	38
3.2.1. Büyüme ve İstihdam.....	38
3.2.2. Kamu Maliye Politikası.....	39
3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası.....	40
3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası.....	41
3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası.....	42
3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası	43
3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim	43
3.2.3 Ödemeler Dengesi	44
4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ.....	45
4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI	45
4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi	45
4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması	46
4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi.....	47
4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi.....	47
4.1.5. Çevrenin Korunması ve Yerleşim Bölgelerinin Altyapılarının Geliştirilmesi.....	48
4.1.6. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması.....	49
4.1.7. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması	49
5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR	50
5.1. TARIM	50
5.2. SANAYİ.....	53
5.2.1. Taşocakçılığı	55
5.2.2. Enerji	56
5.2.3. Su.....	57
5.3. İNŞAAT	59
5.4. TİCARET	61
5.5. TURİZM	62

5.6. ULAŞTIRMA – BİLGİ VE İLETİŞİM.....	64
5.6.1. Ulaştırma	64
5.6.2. Bilgi ve İletişim.....	65
5.7. EĞİTİM	66
5.7.1. Yükseköğretim	66
5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim.....	67
5.8.GENÇLİK	69
5.9. SPOR	70
5.10. KÜLTÜR.....	70
5.11. SAĞLIK	71
5.12. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK	73
5.13. ÇEVRE	75
5.14. FİZİKİ PLAN.....	77
5.15. İSKAN	78
5.16. KOOPERATİFÇİLİK	79
5.17. İDARİ ÖRGÜTLENME.....	79
5.18. YEREL YÖNETİMLER	81
5.19. BEŞERİ KAYNAKLAR	81
EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER	83
EK TABLO-2 DEVLET BÜTÇE DENGESİ.....	84
EK TABLO-3 ÖDEMELER DENGESİ.....	85
EK TABLO-4 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER.....	86
EK TABLO-5 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER.....	87
EK TABLO-6 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ	88
EK TABLO-7 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI.....	89
EK TABLO-8 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI	90
EK TABLO-9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDESKİ	90
EK TABLO-10 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ	91

KARAR SAYISI: H(K-I) 1822-2016

2016-2018 ORTA VADELİ PROGRAM TASLAĞI

(Önerge No: 2611/2016)

(KKTCCBb.)

Bakanlar Kurulu, benimsenmiş olan ilke, politikalar ve hedefler çerçevesinde 3 yıllık gelişmeler de dikkate alınarak 33/1976 sayılı Devlet Planlama Örgütü Yasası uyarınca, Devlet Planlama Örgütü tarafından hazırlanıp ekte sunulan 2016-2018 Orta Vadeli Program Taslağı'nı onaylayarak, Resmi Gazete'de yayımlanmasına karar verdi.

20.12.2016

GİRİŞ

2016-2018 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP), KKTC ekonomisinin gelecek yıllardaki hedeflerine ulaşmak için gerekli atılımı gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır.

Orta Vadeli Programın temel amacı ekonomik büyümeyi sürdürmek, kamu finansman dengesinin iyileştirilerek bütçe açığını azaltmak, istihdam artışını sağlamak, halkın refah düzeyini yükseltmek ve böylece makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmektir.

Küresel ekonomide ABD ve bazı AB ülkeleri ekonomilerinde gözlenen nispi iyileşmeye karşın birçok AB ülkesinde ve gelişmekte olan ülkelerde küresel krizin etkilerinin halen devam ediyor olması küresel ekonomideki toparlanma eğilimini yavaşlatmaktadır. ABD ekonomisinin canlanması ve bu durumun Amerikan Merkez Bankasını (FED) 2015 yılının son çeyreğinden itibaren faiz artırımına yöneltmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, Çin ekonomisindeki yavaşlamanın etkilerinin dünya ekonomisine yayılma riski bulunmaktadır.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada artan jeopolitik ve ekonomik riskler belirsizliğe sebep olmakta ve ekonomik aktiviteyi yavaşlatmaktadır.

OVP'nin makroekonomik çerçevesi, gerek KKTC'ndeki gerekse Türkiye ve diğer ülkelerdeki siyasi ve ekonomik gelişmeler, riskler ve beklentiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1.1 Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler

1.1.1 Büyüme

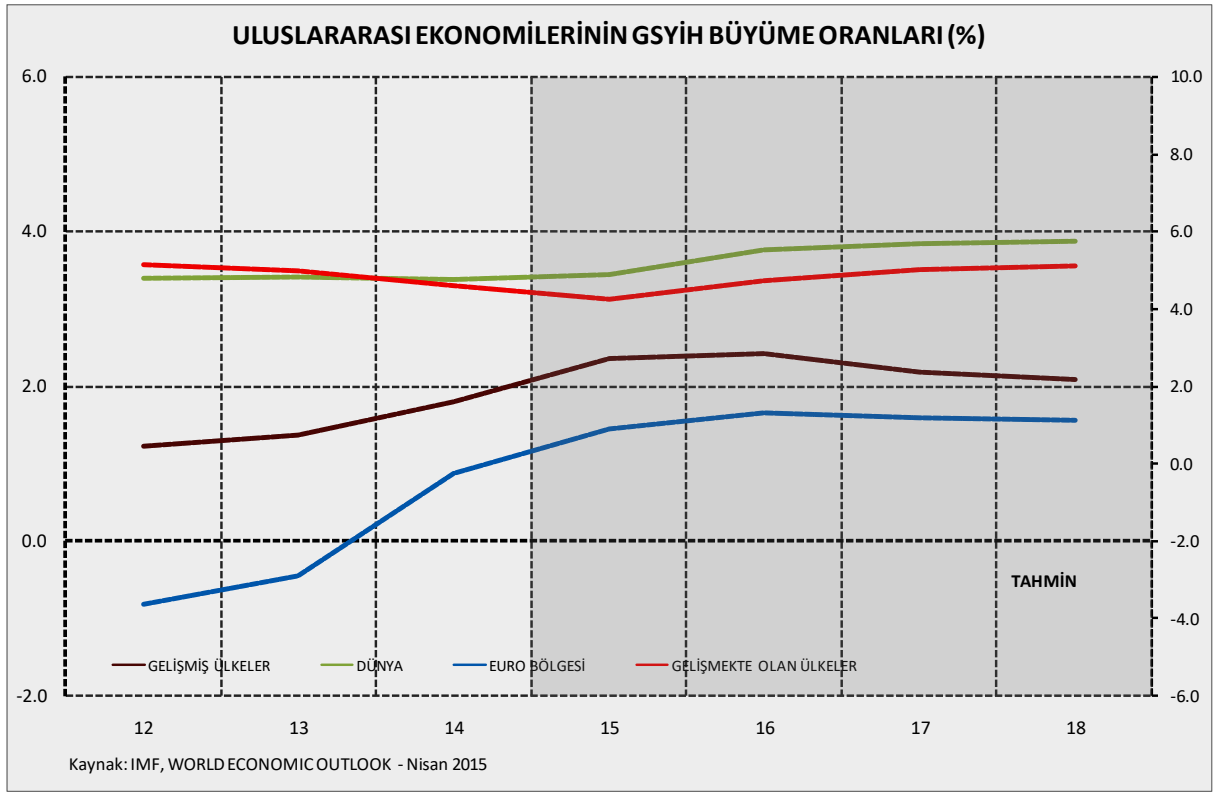
Dünya ekonomilerindeki gelişmeleri değerlendiren kurumların başında gelen Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) "World Economic Outlook" Nisan-2015 raporunda, küresel ekonomideki ılımlı, ancak dengesiz büyümenin sürdüğü belirtilmektedir. Dünya ekonomisine yönelik risklerin son 6 ayda daha dengeli hale geldiği ifade edilen raporda, küresel ekonominin kısa vadede gelişmiş ülkelerin desteğiyle hafif ivme kazanacağı, ancak orta ve uzun vadeli büyümede birçok karmaşık faktörün etkili olacağı görüşüne yer verilmiştir. Raporda, birçok yükselen piyasa ekonomisinin, 2007-2009 finansal krizinin ardından iç talebi artıracak politikalara yöneldiğini hatırlatılırken, bunun bazı makroekonomik kırılganlıklara yol açtığı savunulmuştur. Yüksek enflasyon ve zayıf mali pozisyonun bu kırılganlıklar arasında yer aldığına işaret eden IMF, ABD Merkez Bankası'nın (FED) beklenen faiz artırımını ve güçlenen doların da küresel sermaye akışı açısından riskler yarattığını bildirmiştir.

Rapora göre IMF; dünya ekonomisinin 2014 yılında %3.4 büyüdükten sonra büyüme hızının 2015 yılında %3.5'e ve 2016-2017 yıllarında ise %3.8'e yükseleceğini tahmin ediyor. Gelişmiş ülkeler grubunun 2014 yılında %1.8 olan ortalama büyüme hızının 2015-2016 yıllarında %2.4 ve 2017 yılında ise %2.2 seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin ediliyor. Euro Bölgesi'nde 2014 yılında %0.9 olan büyüme hızının 2015 yılında %1.5, 2016 yılında %1.7 ve 2017 yılında ise %1.6 düzeyine çıkacağı tahmin ediliyor. 2014 yılında %4.6 olarak hesaplanan gelişmekte olan ülkeler grubunun ortalama büyüme hızı 2015 yılında %4.3, 2016 yılında %4.7 ve 2017 yılında ise %5.0 olarak tahmin edilmiştir (Grafik 1).

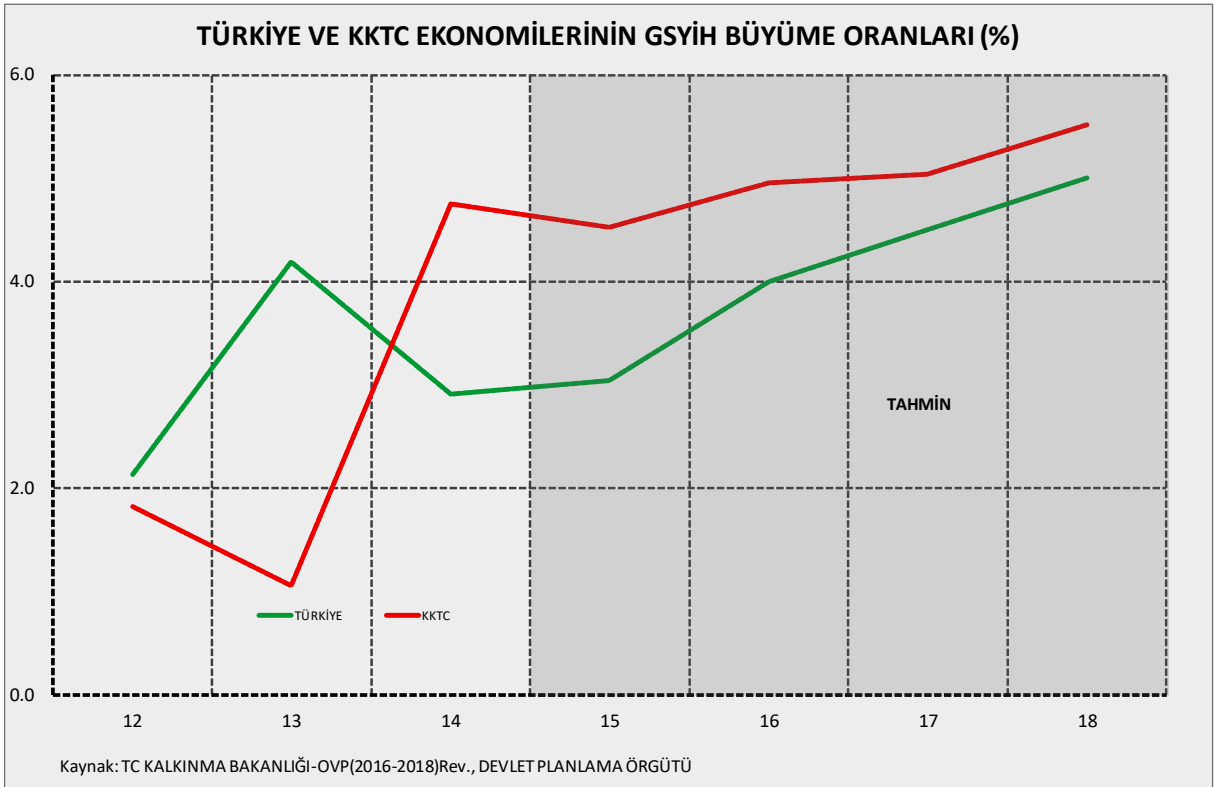
Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı'nın yayınladığı 2016-2018 Orta Vadeli Program'a (OVP) göre, Türkiye'nin GSYİH büyümesinin 2015 yılında %4.0 olarak gerçekleştiği tahmin edilirken, 2016 yılında %4.5, 2017 yılında %5.0 ve 2018 yılında ise %5.0 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir (Grafik 2).

Grafik-1

Grafik-2

1.1.2 Enflasyon

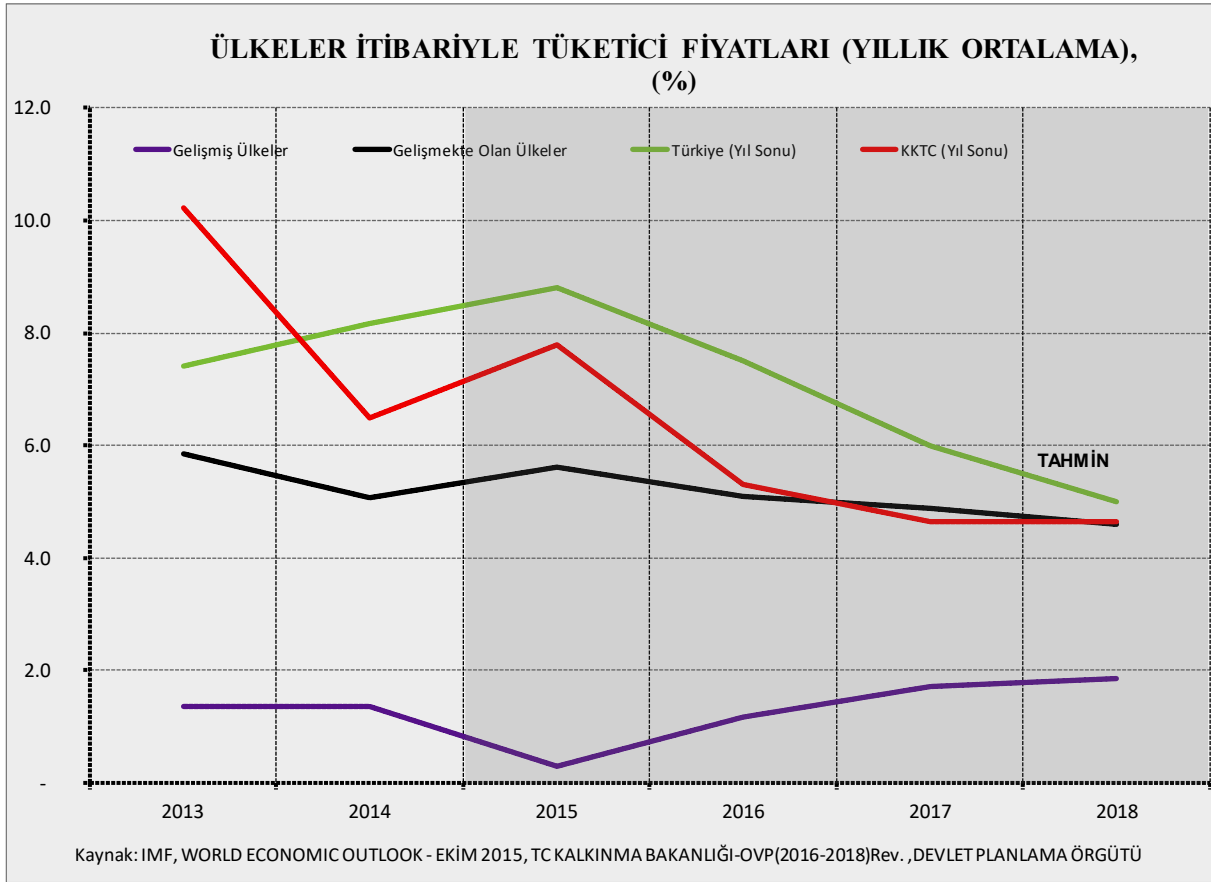
IMF, “World Economic Outlook” Nisan-2015 raporunda Petrol fiyatlarında 2015 yılında yaşanan düşüşün etkisiyle 2015 enflasyon beklentisini ocak ayı tahminlerinin altına çekmiştir. 2016 yılından itibaren petrol fiyatlarının yeniden artış eğilimine gireceği varsayımıyla enflasyonun kademeli olarak yükseleceğini tahmin etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı’nın yayınladığı 2016-2018 Orta Vadeli Program’a (OVP) göre ise 2014 yılında %8.2 olan enflasyon oranının, 2018 yılında %5.0 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmiştir (Tablo 1, Grafik 3).

TABLO-1 TUKETICI FIYATLARI (YILLIK ORTALAMA, %)

	2014	TAHMİN			
		2015	2016	2017	2018
Gelişmiş Ülkeler	1.4	0.3	1.2	1.7	1.9
ABD	1.6	0.1	1.1	1.8	2.2
Euro Bölgesi	0.4	0.2	1.0	1.3	1.4
Almanya	0.8	0.2	1.2	1.5	1.6
Fransa	0.6	0.1	1.0	1.1	1.3
İtalya	0.2	0.2	0.7	1.0	1.1
İspanya	-0.2	-0.3	0.9	1.0	1.2
Japonya	2.7	0.7	0.4	1.6	1.1
İngiltere	1.5	0.1	1.5	2.0	2.0
Kanada	1.9	1.0	1.6	2.3	2.2
Diğer Gelişmiş Ülkeler	1.4	0.7	1.7	2.2	2.3
Yeni Sanayileşen Asya Ülk.	3.5	3.0	3.2	3.4	3.5
Gelişmekte Olan Ülkeler	5.1	5.6	5.1	4.9	4.6
Türkiye (Yıl sonu itibarıyla)	8.2	8.8	7.5	6.0	5.0
KKTC (Yıl sonu itibarıyla)	6.5	7.8	5.3	4.7	4.6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2015, TC Kalkınma Bakanlığı-OVP(2016-2018), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-3

1.1.3 İşsizlik

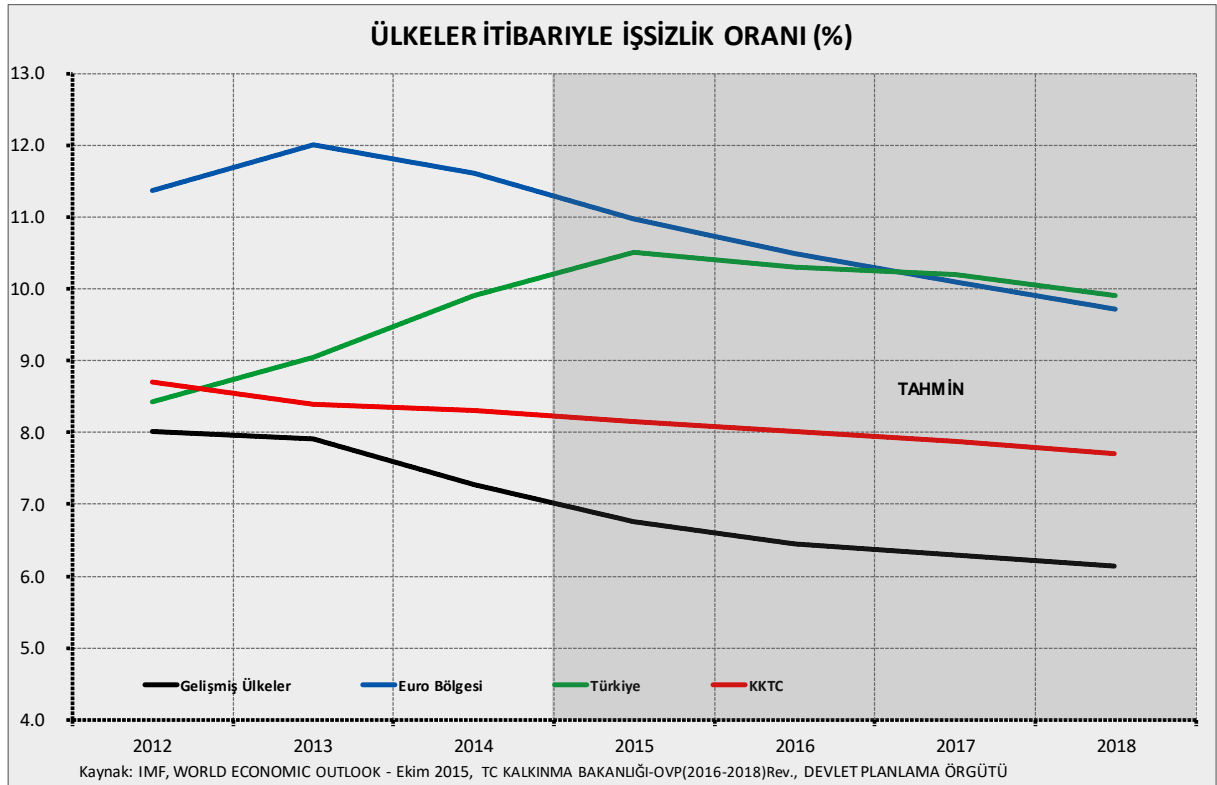
İstihdam ve işsizlik, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için önemli ekonomik ve toplumsal sorunlardan biri olarak önemini korumaktadır. 2014 yılında %8.3 olarak gerçekleşen gelişmiş ülkeler işsizlik oranının 2018 yılına kadar %6.2 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Söz konusu dönemde %11.6 gibi oldukça yüksek seviyelerde seyreden Euro bölgesi işsizlik oranının düşüş eğilimine girerek 2018 yılı sonunda %9.8 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı'nın yayınladığı 2016-2018 Orta Vadeli Program'a (OVP) göre ise 2014 yılında %9.9 olan işsizlik oranının program dönemi sonu olan 2018 yılında değişmeyerek %9.9 seviyelerinde gerçekleşeceği öngörülmüştür (Tablo 2, Grafik 4).

TABLO-2 ÜLKELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI (%)

	2012	2013	2014	TAHMİN			
				2015	2016	2017	2018
Gelişmiş Ülkeler	8.0	7.9	7.3	6.8	6.5	6.3	6.1
ABD	8.1	7.4	6.2	5.3	4.9	4.8	4.8
Euro Bölgesi	11.4	12.0	11.6	11.0	10.5	10.1	9.7
Almanya	5.4	5.2	5.0	4.7	4.7	4.7	4.7
Fransa	9.7	10.3	10.3	10.2	9.9	9.7	9.5
İtalya	10.6	12.2	12.7	12.2	11.9	11.6	11.2
İspanya	24.8	26.1	24.5	21.8	19.9	18.7	17.5
Japonya	4.3	4.0	3.6	3.5	3.5	3.6	3.5
İngiltere	8.0	7.6	6.2	5.6	5.5	5.4	5.4
Kanada	7.3	7.1	6.9	6.8	6.8	6.6	6.7
Diğer Gelişmiş Ülkeler	4.5	4.5	4.6	4.6	4.5	4.3	4.3
Türkiye	8.4	9.0	9.9	10.5	10.3	10.2	9.9
KKTC	8.7	8.4	8.3	8.2	8.0	7.9	7.7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2015, TC Kalkınma Bakanlığı-OVP(2016-2018), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-4

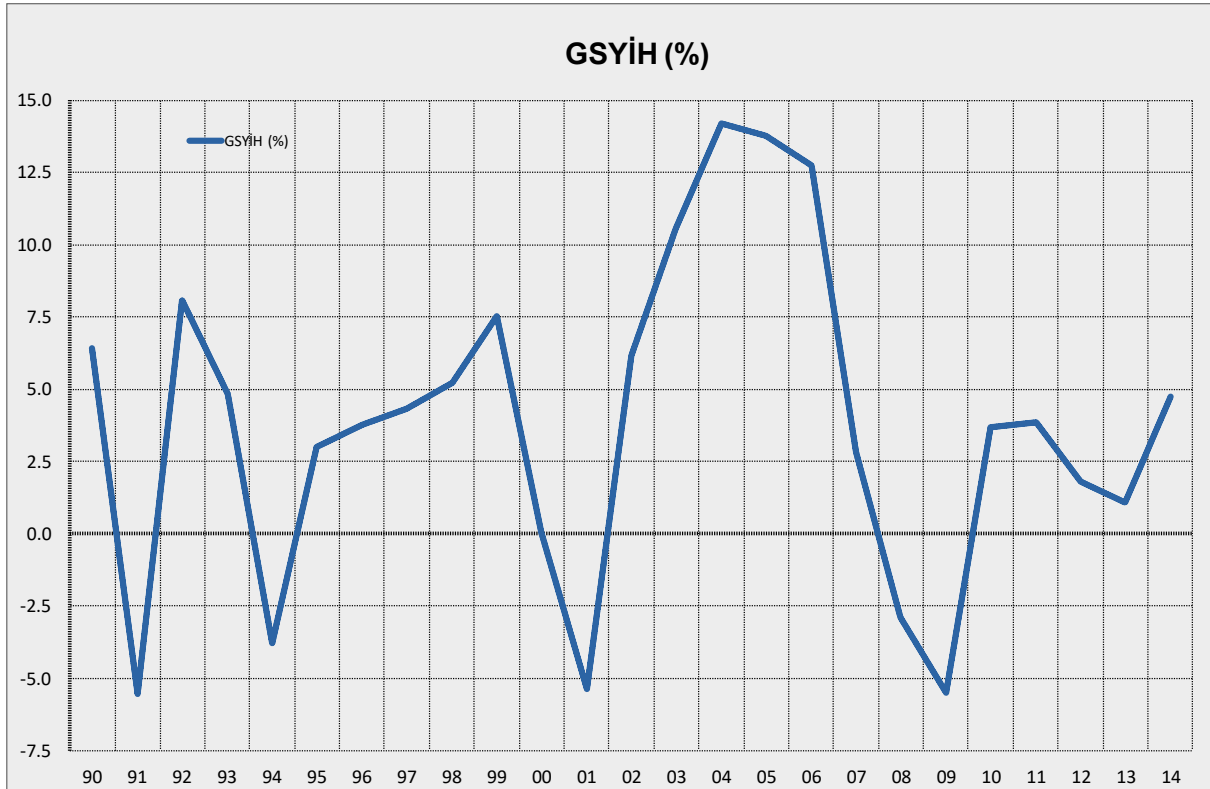

1.2. KKTC Ekonomisindeki Gelişmeler

1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde 2010-2011 yıllarında gerçekleşen %3.7 ve %3.9'luk büyümenin ardından 2012 ve 2013 yıllarında büyüme yavaşlayarak devam etmiş, GSYİH reel olarak sırasıyla %1.8 ve %1.1 artmıştır. 2014 yılında ise GSYİH reel olarak %4.8'lik artış göstermiştir (Tablo-3, Grafik-5).

Grafik-5

Sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2012 yılında en yüksek artış sırasıyla; mali müesseseler %8.1, ticaret-turizm %6.1, ulaştırma-haberleşme sektöründe %5.7 olmuştur. 2013 yılında ise en yüksek artış sırasıyla; mali müesseseler %7.5, konut sahipliği %3.2, serbest meslek ve hizmetler %2.3 olmuştur. 2014 yılında ise %8.8 oranıyla serbest meslek ve hizmetler, %8.5 oranı ile de sanayi ve ticaret-turizm sektörlerinin en fazla büyüyen sektörler olduğu görülmektedir (Tablo-3).

Tarım sektöründe 2012 yılında gerçekleşen %3.7'lik büyüme oranını 2013 yılında kuraklığa bağlı olarak kaydedilen %1.6'lık daralmanın ardından 2014 yılında sektördeki büyüme %4.8 düzeyine ulaşmıştır.

Sanayi sektöründeki gelişmelere bakıldığında; taşocakçılığı ve elektrik-su alt sektörlerinde yaşanan olumsuz gelişmelerin etkisiyle sektörün 2012 yılında % 0.7 oranında daraldığı, 2013 yılında yeniden büyüme trendine girerek %1.7 büyüdüğü, 2014 yılında ise imalat sanayi alt sektöründeki büyümenin olumlu etkisiyle sektör büyümesinin %8.5 düzeyine geldiği görülmektedir (Tablo-3).

İnşaat sektöründeki büyüme 2012-2014 yılları itibariyle negatif yönlü olup sırasıyla %-16.0, %-0.3 ve %-4.5 oranında gerçekleşmiştir.

Ticaret-Turizm sektörüne bakıldığında, 2012 yılında gerçekleşen %6.1 oranındaki büyümeyi 2013 yılında %1.4, 2014 yılında ise %8.5'lik büyüme takip etmiştir.

Ulaştırma-Haberleşme sektörü 2012 yılında %5.7 ile en fazla büyüyen üç sektörden biri olurken, bu sektördeki büyüme 2013 yılında %2.0, 2014 yılında ise %3.2 olarak gerçekleşmiştir.

Mali Müesseseler sektörü 2012 yılında %8.1 ile en fazla büyüyen sektör olurken, bu oran 2013 yılında %7.5, 2014 yılında ise %0.8 olarak gerçekleşmiştir.

Serbest meslek ve hizmetler sektörünün, 2012 yılında %1.5, 2013 yılında % 2.3 ve 2014 yılında %8.8 oranında büyüdüğü görülmektedir (Tablo-3).

Konut sahipliği sektörü son üç yılda sırasıyla % 3.7 , % 3.2 ve %2.6 oranında büyümüştür.

Kamu hizmetleri sektörü 2012-2013 yıllarında %1.9 ve %1.4 oranında büyüme kaydederken 2014 yılında % 0.1 oranında daralmıştır.

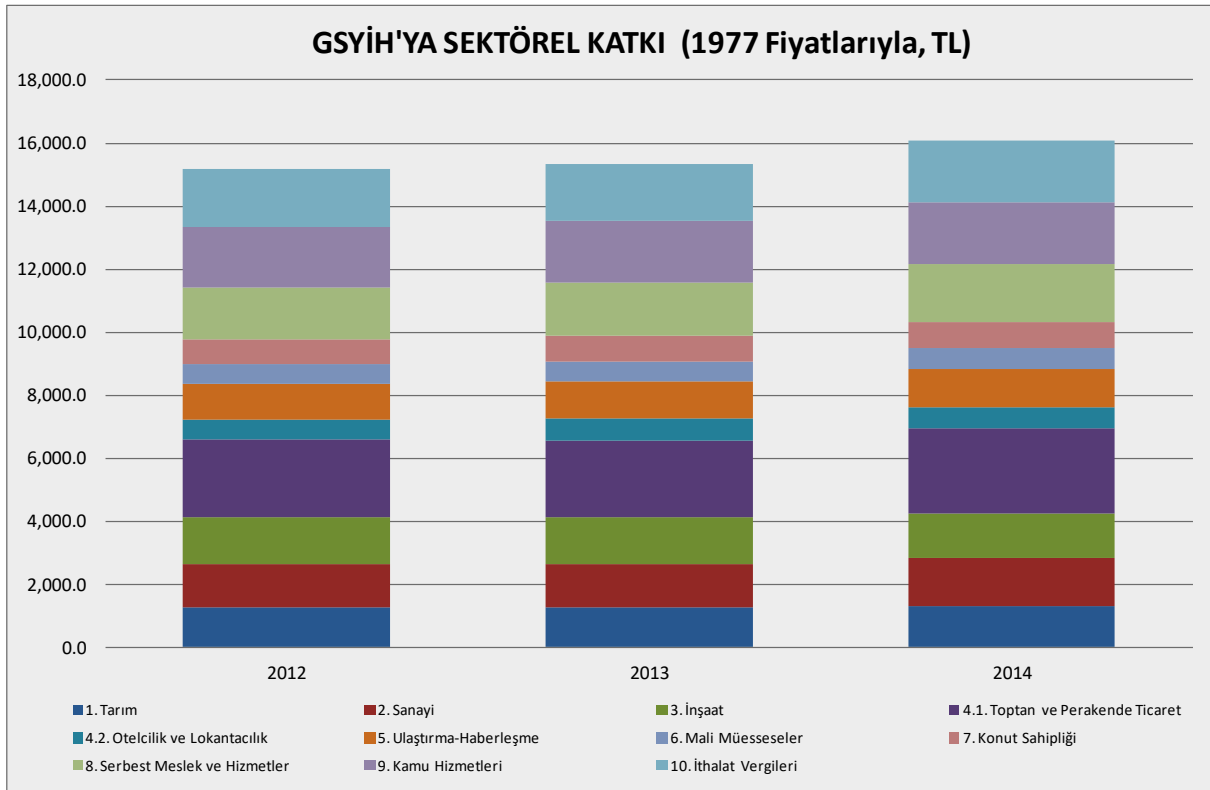
Yukarıda bahsedilen sektörlerdeki gelişmeler sonucunda GSYİH, 2012 yılında % 1.8, 2013 yılında % 1.1 ve 2014 yılında ise %4.8 oranında bir büyüme kaydetmiştir.

TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	1,281.6	1,260.8	1,321.0	386.5	405.0	489.3
1.1. Bitkisel	641.6	555.8	570.0	187.0	172.8	234.0
1.2. Hayvancılık	549.7	617.9	668.3	169.6	200.3	222.9
1.3. Ormancılık	17.7	17.7	12.6	1.1	1.2	0.9
1.4. Balıkçılık	72.6	69.5	70.2	28.9	30.7	31.5
2. Sanayi	1,356.7	1,379.9	1,496.9	587.1	636.6	779.7
2.1. Taşocakçılığı	46.5	45.9	46.6	42.6	47.7	48.6
2.2. İmalat Sanayii	985.7	1,008.9	1,118.1	192.3	221.4	276.7
2.3. Elektrik-Su	324.5	325.1	332.1	352.1	367.5	454.4
3. İnşaat	1,503.9	1,498.6	1,430.8	335.8	370.7	370.2
4. Ticaret-Turizm	3,067.7	3,112.0	3,376.4	1,385.3	1,527.9	1,829.1
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	2,444.6	2,434.5	2,681.4	794.2	852.7	1,089.9
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	623.1	677.5	694.9	591.1	675.2	739.2
5. Ulaştırma-Haberleşme	1,145.0	1,167.5	1,204.3	642.9	711.4	788.0
6. Mali Müesseseler	613.0	658.7	664.1	506.0	579.7	637.4
7. Konut Sahipliği	788.4	813.5	834.3	305.8	358.2	398.9
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	1,659.4	1,697.4	1,847.3	801.8	891.6	1,026.1
9. Kamu Hizmetleri	1,903.6	1,930.5	1,929.1	1,294.9	1,349.9	1,603.6
10. İthalat Vergileri	1,868.8	1,830.3	1,974.6	709.1	775.9	936.4
11. GSYİH	15,188.1	15,349.1	16,078.6	6,955.1	7,606.9	8,858.6
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	-85.7	-55.5	-33.0	-39.3	-27.5	-18.2
GSMH	15,102.4	15,293.6	16,045.6	6,915.8	7,579.4	8,840.4
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	Büyüme Oranı (%)			GSYİH'daki Payı (%)		
1. Tarım	3.7	-1.6	4.8	5.6	5.3	5.5
1.1. Bitkisel	3.7	-13.4	2.6	2.7	2.3	2.6
1.2. Hayvancılık	4.0	12.4	8.1	2.4	2.6	2.5
1.3. Ormancılık	6.2	-0.3	-29.0	..	..	..
1.4. Balıkçılık	0.6	-4.3	1.0	0.4	0.4	0.4
2. Sanayi	-0.7	1.7	8.5	8.4	8.4	8.8
2.1. Taşocakçılığı	-8.9	-1.4	1.6	0.6	0.6	0.5
2.2. İmalat Sanayii	0.9	2.4	10.8	2.8	2.9	3.1
2.3. Elektrik-Su	-4.1	0.2	2.1	5.1	4.8	5.1
3. İnşaat	-16.0	-0.3	-4.5	4.8	4.9	4.2
4. Ticaret-Turizm	6.1	1.4	8.5	19.9	20.1	20.6
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	4.1	-0.4	10.1	11.4	11.2	12.3
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	14.7	8.7	2.6	8.5	8.9	8.3
5. Ulaştırma-Haberleşme	5.7	2.0	3.2	9.2	9.4	8.9
6. Mali Müesseseler	8.1	7.5	0.8	7.3	7.6	7.2
7. Konut Sahipliği	3.7	3.2	2.6	4.4	4.7	4.5
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	1.5	2.3	8.8	11.5	11.7	11.6
9. Kamu Hizmetleri	1.9	1.4	-0.1	18.6	17.7	18.1
10. İthalat Vergileri	8.9	-2.1	7.9	10.2	10.2	10.6
11. GSYİH	1.8	1.1	4.8	100.0	100.0	100.0
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	-174.5	35.3	40.5	-	-	-
GSMH	0.5	1.3	4.9	-	-	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-6

1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi

GSMH'daki büyüme 2012 ve 2013 yıllarında geçmiş yıllara göre yavaşlayarak sırasıyla %0.5 ve %1.3 olarak gerçekleşirken 2014 yılında yüksek artış göstererek %4.9 oranında gerçekleşmiştir. GSMH ve dış açıktan oluşan Toplam Kaynaklar, 2012 yılında %0.7 ve 2013 yılında %0.8 oranlarında azalırken 2014 yılında % 4.0 oranında artarak cari fiyatlarla 8,866.0 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo-4).

Ekonominin büyümesinde en önemli etkenlerden biri de toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. 2012 ve 2013 yıllarında geçmiş yıllara göre, toplam yatırımlarda sırası ile %11.6 ve %9.8 oranlarında azalma gözlemlenirken, 2014 yılında %0.1 oranında artış olmuştur. Toplam tüketimde ise bu yıllarda reel olarak %1.8, %0.9 ve %4.8 oranında artış gerçekleşmiştir. Böylece, 2012 ve 2013 yıllarında toplam kaynakların %16.5'i ve %15.0'ı toplam yatırımlara dönüştüğü gözlemlenirken 2014 yılında bu oranın %14.4 olarak gerçekleşmiştir. 2012-2014 yıllarında toplam kaynakların tüketime dönüşme oranı sırasıyla

%83.5'i,%85.0 ve %85.6 olarak gerekleŒmiŒtir. Cari fiyatlarla toplam tüketime 2012 yılında 5,965.6 milyon TL, 2013 yılında 6,516.9 milyon TL ve 2014 yılında 7,589.3 milyon TL olarak gerekleŒmiŒtir. 2014 yılında toplam tüketime %27.7'si kamu tüketime ayrılırken %72.3'ü ise özel tüketime ayrılmıŒtır. Toplam yatırımların GSYİH ierisindeki payı 2012, 2013 ve 2014 yıllarında ortalama olarak %15.5, toplam tüketime GSYİH ierisindeki payı ise %85.7 oranında gerekleŒmiŒtir (Tablo-4).

Kamu harcanabilir geliri 2012 yılında reel olarak %34.2 oranında artarak cari fiyatlarla 1,491.8 milyon TL, 2013 yılında reel olarak %16.9 oranında azalarak cari fiyatlarla 1,341.3 milyon TL ve 2014 yılında reel olarak %13.3 oranında artarak 1,688.9 milyon TL olarak gerekleŒmiŒtir. Kamu harcanabilir gelirinin GSYİH ierisindeki payı 2012-2014 yıllarında sırası ile %21.4, %17.6 ve %19.1 oranında gerekleŒmiŒtir. Özel harcanabilir gelirden 2012 yılında %6.0'lık bir gerileme görülürken, 2013 yılında %6.3 ve 2014 yılında %3.1'lik bir artışın gerekleŒtiđi görölmektedir (Tablo-4).

Toplam yurtii tasarruflar, 2012 yılında reel olarak %7.2 oranında azalarak cari fiyatlarla 950.3 milyon TL, 2013 yılında reel olarak %3.3 oranında artarak cari fiyatlarla 1,062.5 milyon TL, 2014 yılında ise %5.9 oranında artarak cari fiyatlarla 1,251.0 TL olarak gerekleŒmiŒtir. 2012-2014 yıllarında sırasıyla toplam yurtii tasarrufların GSYİH ierisindeki payı sırası ile %13.7, %14.0 ve %14.1 olarak gerekleŒmiŒtir. Kamu tasarruf aığında 2012 yılında %70.2 oranında azalma gözlemlenirken, 2013 yılında %159.8 oranında artış, 2014 yılında ise %25.1 oranında bir azalma olmuŒtur. 2014 yılında kamu tasarruf aığı cari fiyatlarla 412.3 milyon TL olarak gerekleŒmiŒtir. Özel tasarruflarda ise 2012 yılında %30.2 düşüŒ, 2013 yılında %27.8 oranında bir artış, 2014 yılında ise reel olarak kaydedilen %3.9 oranındaki azalma ile cari fiyatlarla 1,663.3 milyon TL olarak gerekleŒmiŒtir. 2013 yılında kamu tasarruf-yatırım aığı reel olarak %51.6 oranında artarak cari fiyatlarla 678.5 milyon TL düzeyinde gerekleŒirken 2014 yılında reel bazda %13.2 oranında düşüŒ kaydederek cari fiyatlarla 654.8 milyon TL olarak gerekleŒmiŒtir. Özel tasarruf-yatırım farkı 2014 yılında cari fiyatlarla 629.1 milyon TL düzeyinde gerekleŒmiŒtir (Tablo-4).

TABLO-4 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

	2012	2013	2014	2012	2013	2014 ¹
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Toplam Kaynaklar	15,594.3	15,465.8	16,092.2	7,141.1	7,664.8	8,866.0
1.1. GSMH	15,102.4	15,293.6	16,045.6	6,915.8	7,579.4	8,840.4
1.2. Dış Açık	491.9	172.2	46.6	225.3	85.4	25.7
2. Toplam Yatırımlar	2,567.0	2,316.1	2,317.3	1,175.5	1,147.8	1,276.7
2.1. Sabit Sermaye	2,389.9	2,315.8	2,116.0	1,094.4	1,147.7	1,165.8
2.1.1. Kamu	469.7	436.9	384.5	215.1	216.5	211.8
2.1.2. Özel	1,920.2	1,878.9	1,731.6	879.3	931.2	954.0
2.2. Stok Değişimleri	177.1	0.3	201.2	81.1	0.1	110.9
2.2.1. Kamu	48.7	-66.2	55.7	22.3	-32.8	30.7
2.2.2. Özel	128.4	66.5	145.5	58.8	32.9	80.2
3. Toplam Tüketim	13,027.3	13,149.8	13,774.9	5,965.6	6,516.9	7,589.3
4. Kamu Harcanabilir Geliri	3,257.8	2,706.5	3,065.5	1,491.8	1,341.3	1,688.9
4.1. Kamu Tüketimi	3,642.1	3,704.9	3,813.7	1,667.8	1,836.1	2,101.2
4.2. Kamu Tasarrufu	-384.4	-998.4	-748.3	-176.0	-494.8	-412.3
4.3. Kamu Yatırımı	518.5	370.7	440.2	237.4	183.7	242.5
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-902.8	-1,369.1	-1,188.5	-413.4	-678.5	-654.8
5. Özel Harcanabilir Gelir	11,844.6	12,587.2	12,980.1	5,424.0	6,238.1	7,151.5
5.1. Özel Tüketim	9,385.2	9,444.8	9,961.2	4,297.7	4,680.8	5,488.1
5.2. Özel Tasarruf	2,459.5	3,142.3	3,019.0	1,126.3	1,557.3	1,663.3
5.3. Özel Yatırım	2,048.5	1,945.4	1,877.1	938.1	964.1	1,034.2
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	410.9	1,196.9	1,141.9	188.2	593.2	629.1
Özel Tasarruf Oranı (%)	20.8	25.0	23.3	20.8	25.0	23.3
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	2,075.1	2,143.9	2,270.7	950.3	1,062.5	1,251.0
Yatırımlar/GSMH (%)	17.0	15.1	14.4	17.0	15.1	14.4
Tasarruflar/GSMH (%)	13.7	14.0	14.2	13.7	14.0	14.2
Toplam Tüketim/GSMH (%)	86.3	86.0	85.8	86.3	86.0	85.8
Fert Başına Toplam Tüketim (TL)	0.1	0.0507	0.0516	23,356.7	25,121.2	28,439.7
Fert Başına GSMH (TL)	0.1	0.0590	0.0601	27,077.2	29,216.8	33,127.8
	2012	2013	2014	2012	2013	2014¹
	Değişim (%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Toplam Kaynaklar	-0.7	-0.8	4.0	102.7	100.8	100.1
1.1. GSMH	0.5	1.3	4.9	99.4	99.6	99.8
1.2. Dış Açık	-26.1	-65.0	-73.0	3.2	1.1	0.3
2. Toplam Yatırımlar	-11.6	-9.8	0.1	16.9	15.1	14.4
2.1. Sabit Sermaye	-13.8	-3.1	-8.6	15.7	15.1	13.2
2.1.1. Kamu	5.7	-7.0	-12.0	3.1	2.8	2.4
2.1.2. Özel	-17.5	-2.1	-7.8	12.6	12.2	10.8
2.2. Stok Değişimleri	36.5	-99.8	66,710.7	1.2	0.0	1.3
2.2.1. Kamu	633.7	-235.8	-184.2	0.3	-0.4	0.3
2.2.2. Özel	4.3	-48.2	118.9	0.8	0.4	0.9
3. Toplam Tüketim	1.8	0.9	4.8	85.8	85.7	85.7
4. Kamu Harcanabilir Geliri	34.2	-16.9	13.3	21.4	17.6	19.1
4.1. Kamu Tüketimi	-2.0	1.7	2.9	24.0	24.1	23.7
4.2. Kamu Tasarrufu	70.2	-159.8	25.1	-2.5	-6.5	-4.7
4.3. Kamu Yatırımı	15.0	-28.5	18.8	3.4	2.4	2.7
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	48.1	-51.6	13.2	-5.9	-8.9	-7.4
5. Özel Harcanabilir Gelir	-6.0	6.3	3.1	78.0	82.0	80.7
5.1. Özel Tüketim	3.4	0.6	5.5	61.8	61.5	62.0
5.2. Özel Tasarruf	-30.2	27.8	-3.9	16.2	20.5	18.8
5.3. Özel Yatırım	-16.4	-5.0	-3.5	13.5	12.7	11.7
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-61.7	191.3	-4.6	2.7	7.8	7.1
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	-7.2	3.3	5.9	13.7	14.0	14.1

¹Gerçekleşme tahmini

1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları

1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Sabit sermaye yatırımları 2012 yılında reel bazda %13.8 oranında azalarak cari fiyatlarla 1,094.4 milyon TL, 2013 yılında reel olarak %3.1 oranında düşüşle cari fiyatlarla 1,147.7 milyon TL, 2014 yılında ise reel bazda %8.6 oranında bir azalma ile cari fiyatlarla 1,165.8 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo-5).

2013 yılında sabit sermaye nitelikli yatırımlarda en yüksek değişim sırasıyla Elektrik-Su, Toptan ve Perakende Ticaret sektörleri ile Haberleşme sektöründe görülmektedir. Elektrik-Su sektörünün sabit sermaye yatırımları 2013 yılında %44.1 oranında azalmıştır. 2013 yılında Kamu Kesimi altyapı yatırımlarından olan Elektrik-Su sektöründeki Elektrik sektörüne herhangi bir yatırım gerçekleşmemiş olup mevcut yatırımlar ise Su Sektörüne yapılmıştır. 2014 yılında sabit sermaye nitelikli yatırımlarda en yüksek değişim turizm ile serbest meslek ve hizmetler sektörlerinde olmuştur.

TABLO-5 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI

	2012	2013	2014 ¹	2012	2013	2014 ¹
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
TARIM	118.3	144.3	146.4	54.2	71.5	80.7
SANAYİ	397.9	270.6	320.6	182.2	134.1	176.6
Taşocakçılığı	4.8	3.7	4.8	2.2	1.9	2.6
İmalat	196.2	156.8	196.1	89.9	77.7	108.0
Elektrik-Su	196.9	110.0	119.7	90.2	54.5	66.0
İNŞAAT	44.1	36.8	36.6	20.2	18.2	20.2
TİCARET-TURİZM	217.0	196.6	129.5	99.4	97.4	71.3
Ticaret	108.9	66.6	62.1	49.9	33.0	34.2
Turizm	108.1	130.0	67.4	49.5	64.4	37.1
ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	274.4	251.5	246.8	125.6	124.6	136.0
Ulaştırma	224.5	186.2	174.1	102.8	92.3	95.9
Haberleşme	49.9	65.3	72.7	22.8	32.4	40.1
MALİ MÜESSESELER	30.7	25.9	20.6	14.1	12.8	11.4
KONUT	983.5	1,096.2	930.9	450.4	543.2	512.9
SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	155.4	115.6	154.2	71.1	57.3	85.0
KAMU HİZMETLERİ	168.5	178.4	130.3	77.2	88.4	71.8
TOPLAM	2,389.9	2,315.8	2,116.0	1,094.4	1,147.7	1,165.8
	2012	2013	2014¹	2012	2013	2014¹
	Değişim(%)			Toplam Yat. İçindeki Pay (%)		
TARIM	1.1	22.0	1.4	5.0	6.2	6.9
SANAYİ	-11.5	-32.0	18.5	16.7	11.7	15.2
Taşocakçılığı	-9.4	-22.3	27.9	0.2	0.2	0.2
İmalat	-7.9	-20.1	25.0	8.2	6.8	9.3
Elektrik-Su	-14.9	-44.1	8.8	8.2	4.8	5.7
İNŞAAT	-19.1	-16.6	-0.5	1.8	1.6	1.7
TİCARET-TURİZM	-53.8	-9.4	-34.1	9.1	8.5	6.1
Ticaret	-19.2	-38.9	-6.7	4.6	2.9	2.9
Turizm	-67.7	20.2	-48.1	4.5	5.6	3.2
ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	26.3	-8.3	-1.9	11.5	10.9	11.7
Ulaştırma	26.8	-17.1	-6.5	9.4	8.0	8.2
Haberleşme	24.3	31.0	11.3	2.1	2.8	3.4
MALİ MÜESSESELER	29.1	-15.8	-20.2	1.3	1.1	1.0
KONUT	-15.3	11.5	-15.1	41.2	47.3	44.0
SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	-0.6	-25.6	33.4	6.5	5.0	7.3
KAMU HİZMETLERİ	35.5	5.9	-27.0	7.1	7.7	6.2
TOPLAM	-13.8	-3.1	-8.6	100.0	100.0	100.0

¹ Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı

Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı Tablo-6'da görülmektedir. Grafik-7 ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son üç yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir. 2013 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde %18.9'luk paya sahip olan kamu kesimi yatırımları cari fiyatlarla 216.5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam yatırımlar içinde %81.1'lik paya sahip olan özel kesim yatırımları ise cari fiyatlarla 931.2 milyon TL olarak gerçekleştirilmiştir.

2013 yılında kamu kesimi yatırımlarının sabit fiyatlarla %7.0, özel kesim yatırımlarının ise %2.1 oranında azaldığı görülmektedir. 2014 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde %18.2'lik paya sahip olan kamu kesimi yatırımları cari fiyatlarla 211.8 milyon TL olarak gerçekleşirken, %81.8'lik paya sahip olan özel kesim yatırımları ise cari fiyatlarla 954.0 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında kamu kesimi içerisinde yer alan diğer kamu kurumları yatırımlarında, bazı kurumların özelleştirilmesinden dolayı reel olarak %23.2 oranında bir daralma olmuştur. 2014 yılında aynı durum devam etmiş ve kamu kesimi içerisinde yer alan diğer kamu kurumlarının yatırımlarının reel olarak %10.8 oranında azaldığı gözlemlenmiştir (Tablo-6, Grafik-7).

TABLO-6 SABIT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

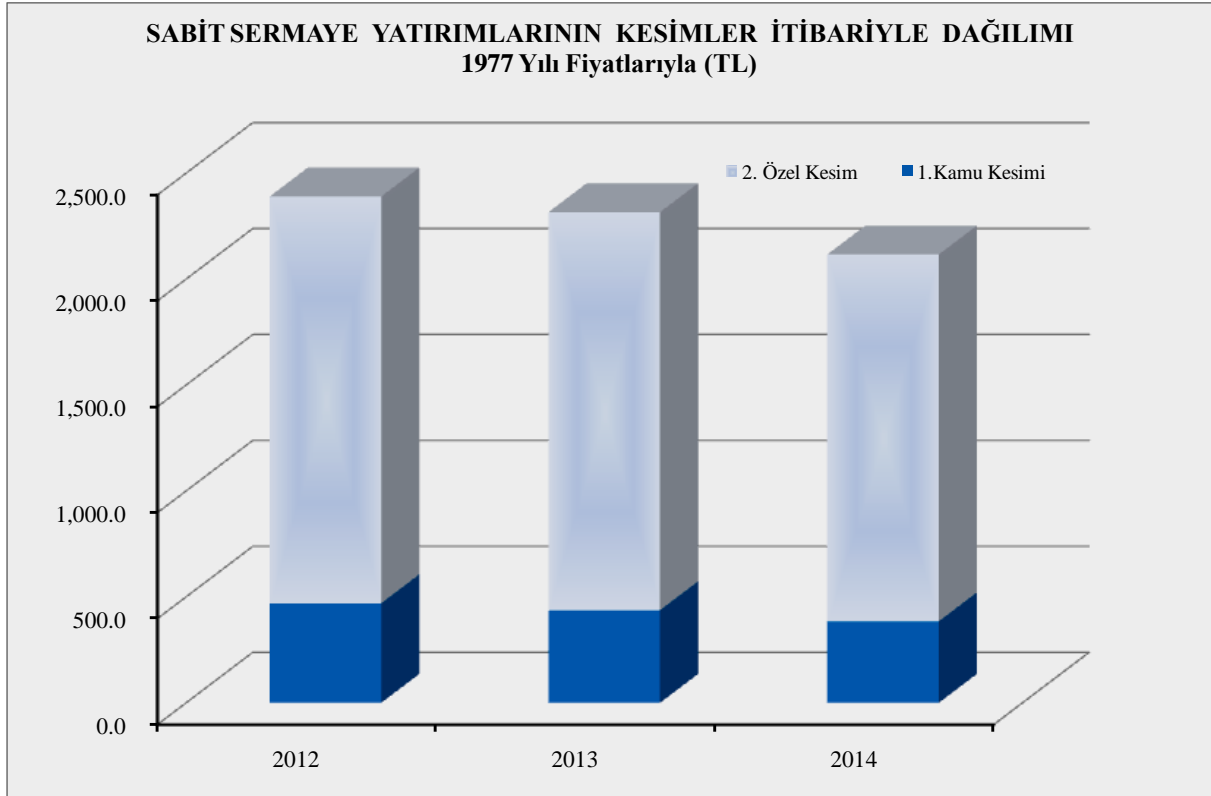
	2012	2013	2014	2012	2013	2014 ²
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1.Kamu Kesimi	469.7	436.9	384.5	215.1	216.5	211.8
1.1. Devlet	270.6	283.9	248.0	123.9	140.7	136.6
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	199.1	153.0	136.4	91.2	75.8	75.2
2. Özel Kesim	1,920.2	1,878.9	1,731.6	879.3	931.2	954.0
Toplam	2,389.9	2,315.8	2,116.0	1,094.4	1,147.7	1,165.8
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	Değişim(%)			Toplam Yat. İçindeki Pay (%)		
1.Kamu Kesimi	5.7	-7.0	-12.0	19.7	18.9	18.2
1.1. Devlet	5.4	4.9	-12.6	11.3	12.3	11.7
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	6.2	-23.2	-10.8	8.3	6.6	6.4
2. Özel Kesim	-17.5	-2.1	-7.8	80.3	81.1	81.8
Toplam	-13.8	-3.1	-8.6	100.0	100.0	100.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

² Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-7

1.2.4. Finansman Dengesi

1.2.4.1 Kamu Kesimi Genel Dengesi

2012 yılında Ercan Hava Limanının özelleştirilmesi ve Cypruvex, Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu ve Sosyal Sigortalardaki zarar miktarlarının azalmasının etkisiyle kamu gelirleri artmış ve transfer giderlerinin azalmasının etkisiyle de kamu harcanabilir gelirinde ciddi bir artış kaydedilmiştir. 2013 yılında ise kamu gelirlerinin reel olarak %6.8 oranında azalması ve transfer giderlerinin ise reel olarak %4.9 oranında artması kamu harcanabilir gelirinde reel olarak %16.9 oranında gerileme görülmesine neden olmuştur. 2014 yılına bakıldığında kamu gelirlerinde reel %6.2 oranındaki artış ve transferlerdeki çok az da olsa kaydedilen düşüş, kamu harcanabilir gelirde reel olarak %13.3 oranında artış meydana getirmiştir. 2012 yılında kamu gelirlerindeki gelişmelere ve transfer giderlerindeki düşüşe bağlı olarak kamu harcanabilir gelirdeki oluşan atıştan sonra 2013 yılında kamu harcanabilir gelirde düşüş kaydedilmesi ve cari giderlerindeki reel %1.7 oranındaki artışın da etkisiyle 2013 yılında

kamu tasarruf açığına reel olarak %159.8 gibi yüksek bir oranda artış kaydedilmiştir. 2014 yılında kamu harcanabilir gelirindeki artış, cari giderlerdeki reel %2.9 oranındaki artışa rağmen, kamu tasarruf açığında %25.1 oranında gerileme sağlamıştır. 2013 yılında kamu yatırımlarında reel %28.5 oranında gerileme gerçekleşmiş ancak finansman gereğinin reel olarak %51.6 oranında artmasına engel olamamıştır. 2014 yılında ise kamu yatırımlarında reel bazda %18.8 oranında artış olmasına rağmen kamu finansman gereğinde %13.2 oranında iyileşme sağlandığı görülmektedir (Tablo-7).

2012 yılında Ercan Havalimanı'nın özelleştirilmesi ile faktör ve fon gelirlerindeki artış kamu gelirlerini pozitif yönde etkilemesinin yanında kamu cari giderleri ve transferlerde kaydedilen düşüş kamu finansman gereğinin önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. Kamu gelirleri ve cari giderlerinin GSYİH içerisindeki paylarına bakacak olursak 2014 yılında 2012 yılına göre kamu gelirlerinde artış olduğu gözlemlenirken, kamu finansman gereğinin GSYİH içerisindeki payı 2014 yılında %4.1 seviyesinde gerçekleşmiştir (Tablo-7).

TABLO-7 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

	2012	2013	2014 ¹	2012	2013	2014 ¹
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Kamu Gelirleri	6,057.2	5,643.4	5,995.1	2,773.8	2,796.8	3,303.0
1.1 Vergiler	3,407.7	3,423.2	3,679.6	1,560.5	1,696.5	2,027.3
1.1.1. Dolaysız Vergiler	1,425.2	1,473.9	1,604.0	652.6	730.4	883.7
1.1.2. Dolaylı Vergiler	1,982.5	1,949.3	2,075.6	907.9	966.1	1,143.6
1.2. Vergi Dışı Gelirler	1,040.9	483.3	482.5	476.7	239.5	265.8
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	1,608.5	1,736.8	1,833.1	736.6	860.8	1,009.9
2. Transferler	2,799.4	2,936.9	2,929.7	1,281.9	1,455.5	1,614.1
3. Kamu Harcanabilir Geliri	3,257.8	2,706.5	3,065.5	1,491.8	1,341.3	1,688.9
4. Kamu Cari Giderleri	3,642.1	3,704.9	3,813.7	1,667.8	1,836.1	2,101.2
5. Kamu Tasarrufu	-384.4	-998.4	-748.3	-176.0	-494.8	-412.3
6. Kamu Yatırımı	518.5	370.7	440.2	237.4	183.7	242.5
6.1. Sabit Sermaye	469.7	436.9	384.5	215.1	216.5	211.8
6.2. Stok Değişimi	48.7	-66.2	55.7	22.3	-32.8	30.7
7. Kamu Finansman Gereği	902.8	1,369.1	1,188.5	413.4	678.5	654.8
	2012	2013	2014 ¹	2012	2013	2014 ¹
	Değişim (%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Kamu Gelirleri	14.7	-6.8	6.2	18.3	18.2	20.5
1.1 Vergiler	2.7	0.5	7.5	10.3	11.1	12.6
1.1.1. Dolaysız Vergiler	0.3	3.4	8.8	4.3	4.8	5.5
1.1.2. Dolaylı Vergiler	4.4	-1.7	6.5	6.0	6.3	7.1
1.2. Vergi Dışı Gelirler	93.8	-53.6	-0.2	3.1	1.6	1.7
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	13.1	8.0	5.5	4.8	5.6	6.3
2. Transferler	-1.8	4.9	-0.2	8.4	9.5	10.0
3. Kamu Harcanabilir Geliri	34.2	-16.9	13.3	9.8	8.7	10.5
4. Kamu Cari Giderleri	-2.0	1.7	2.9	11.0	12.0	13.1
5. Kamu Tasarrufu	70.1	-159.8	25.1	-1.2	-3.2	-2.6
6. Kamu Yatırımı	15.0	-28.5	18.8	1.6	1.2	1.5
6.1. Sabit Sermaye	5.7	-7.0	-12.0	1.4	1.4	1.3
6.2. Stok Değişimi	..	..	..	0.1	-0.2	0.2
7. Kamu Finansman Gereği	-48.1	51.6	-13.2	2.7	4.4	4.1

¹ Gerçekleşme Tahmini

Not: Bazı ilgili kurum ve kuruluşların verileri zamanında Devlet Planlama Örgütüne ulaştırılmaması nedeniyle 2014 yılı gerçekleşme tahmini olarak hazırlanmıştır.

1.2.4.2. Kamu Borç Stoku

2012 – 2014 Yıllar itibariyle gerçekleşen toplam kamu borç stoku incelendiğinde,

2012 yılı toplam kamu borç stoku 9,719.9 milyon TL olmuş ve bu rakam GSYİH'nin %139.8'ine karşılık gelmektedir. 2013 yılında GSYİH'nin %154.2'si seviyesinde 11,730.8 milyon TL'na yükselmiştir. 2014 yılında ise toplam kamu borç stoku 13,163.8 milyon TL'na yükselerek GSYİH'nin %148.6'sı seviyesine ulaşmıştır (Tablo 8).

ABD doları cinsinden toplam borç stoku incelendiğinde, 2012 – 2014 yılları arasında sürekli bir artış göstermektedir. 2012 yılında 5,426.5 milyon \$ olan kamu toplam borcu 2013 yılında 5,486.6 milyon \$'a ulaştı. 2014 yılında bu rakam 5,666.7 milyon \$ seviyesine yükseldi (Tablo 8).

Tablo-8'de görüleceği üzere iç borç stoku, 2012 yılında 3,983.2 milyon TL'ndan 2013 yılında 4,334.8 milyon TL'na yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSYİH içindeki payı 2012 yılında %57.3, 2013 yılında ise %57.0'a ulaştığı görülmektedir. 2014 yılında ise toplam iç borç stoku GSYİH'nin %53.2'si seviyesinde gerçekleşerek 4,708.8 milyon TL'na yükselmiştir.

Kamunun dış borç stoku ise, 2012 yılında 5,736.7 milyon TL'ndan, 2013 yılında 7,396.0 milyon TL seviyelerine yükselmiştir. Dış borç stokunun GSYİH içindeki payına bakıldığında ise, 2012 yılında %82.5, 2013 yılında ise %97.2 düzeyine yükseldiği görülmektedir. 2014 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %95.4'ü düzeyinde 8,455.0 milyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir (Tablo 8).

TABLO-8 KAMU BORÇ STOKU

	2012	2013	2014
İç Borç Stoku¹			
Milyon TL	3,983.2	4,334.8	4,708.8
Milyon \$ ³	2,223.8	2,027.4	2,027.0
GSYİH' daki Payı (%)	57.3	57.0	53.2
Dış Borç Stoku²			
Milyon TL	5,736.7	7,396.0	8,455.0
Milyon \$ ³	3,202.7	3,459.1	3,639.7
GSYİH' daki Payı (%)	82.5	97.2	95.4
Toplam Borç Stoku			
Milyon TL	9,719.9	11,730.8	13,163.8
Milyon \$ ³	5,426.5	5,486.6	5,666.7
GSYİH' daki Payı (%)	139.8	154.2	148.6

¹ Hazine ve diğer Kamu kurumlarının Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder. Bu borç toplamına belediyelerin sadece bankalara olan borçları dahil edilirken diğer kamu borçları dahil edilmemiştir.

² Hazinenin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi döviz satış kurları kullanılmıştır.

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, ve Devlet Planlama Örgütü.

1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2012 yılında 2,964.3 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2013 yılında 2012 yılına göre %10.0 oranında bir artışla 3,261.4 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise %11.5 artış göstererek 3,635.4 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Devlet bütçe hacmi 2012- 2014 yılları arasında cari bazda artış göstermiş olmasına rağmen, 2012 yılında %42.9 olan GSMH içerisindeki payı 2014 yılında %41.1 seviyesine gerilemiştir (Tablo-9).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2012 yılında reel olarak %3.0, 2013 yılında reel olarak %0.6 ve 2014 yılında reel olarak %7.9 oranında artış göstermiştir. Vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaysız vergiler 2012 yılında reel olarak %0.4, 2013 yılında %3.4 ve 2014 yılında %9.0 oranında artış göstermiştir. Dolaylı vergilerde

ise reel olarak 2012 yılında %4.9 artış, 2013 yılında ise %1.4 oranında azalış göstermesine karşılık 2014 yılında reel olarak %7.2 oranında artış sağlanmıştır (Tablo-9).

Yerel gelirlerin içerisinde yer alan diğer gelirlerde, ağırlıklı olarak merkez bankası kar payı ile telefon telgraf ve teleks ücretleri, kalemlerinde görülen artışa ek olarak Ercan Devlet Havaalanı'nın özelleştirme geliri nedeni ile 2012 yılında %135.8 oranında reel artış gözlenmiş olmasına karşılık 2013 yılında özelleştirme geliri olmadığından diğer gelirler kalemi reel olarak %63.9 oranında gerileyerek 2011 yılı gelir seviyelerinde gerçekleşirken 2014 yılında reel olarak %0.6'lık artış göstermiştir.

Fon gelirlerinde de 2012 yılında reel olarak %2.5 oranında artış gerçekleşmiştir. Bu gelişmeye, Emekli Sandığı Fonundan bütçeye yapılan kaynak aktarımı ve Fiyat İstikrar Fonu ile Turizm Teşvik Fonu gelirlerindeki artış etken olmuştur. 2013 yılında ise Fiyat İstikrar Fonu, Turizm Teşvik Fonu, Eski Eserler Fonu ve Spor Fonu gelirlerinde kaydedilen artışların etkisiyle toplam fon gelirlerinde %6.1 oranında reel artış gözlemlenmiştir. 2014 yılındaki artışın nedenlerine bakıldığında Fiyat İstikrar Fonu, Turizm Teşvik Fonu, Spor Fonu ve tasfiye edilen fon gelirlerindeki artışların etkisi ile %4.0 oranında artış göstermesine neden olduğu görülmektedir.

Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlar, 2012 yılında cari fiyatlarla 394.8 milyon TL ile bütçe gelirleri içerisinde % 14.4'ü ve GSMH'nin %5.7'si kadar paya sahiptir. 2013 yılında bu pay GSMH'nin %15.9'una ulaşırken, 2014 yılında %15.6'sı seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında reel olarak %4.2 oranında artarak GSMH'nin %5.6'sı kadar paya sahip olmuştur. Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2013 yılında cari fiyatlarla 430.8 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2014 yılında 499.2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler 2012 yılında %85.6 oranında bir paya sahip olurken bu oran 2013 yılında %84.1'e gerilerken; 2014 yılında ise %84.4'i oranında gerçekleşmiştir (Tablo-10).

Bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığında zaman, 2012 yılında 2,964.3 milyon TL olan bütçe reel olarak %1.7'lik artışla 2013 yılında 3,261.4 milyon TL ve 2014 yılında %0.3'lük artışla 3,635.4 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Her yıl cari olarak artış gösteren bütçe gider kalemleri reel olarak incelendiğinde; 2012 yılında personel giderleri %2.2, 2013 yılında ise

%0.2 gerileme gösterirken, 2014 yılında %1.7 oranında artış göstermiştir. Personel giderlerinin yıllar itibariyle bütçe giderleri içindeki payına bakıldığı zaman 2012 yılında %34.3 seviyelerinden 2014 yılında %34.1 seviyesine gerilediği gözlemlenmektedir. Savunma giderlerinde 2012 yılında %7.2 oranında reel gerileme olduğu tespit edilmiştir. 2013 yılında savunma giderlerinde reel olarak %4.2 oranında sağlanan gerilemeye karşılık 2014 yılında ise %1.4 oranında artış olmuştur. Diğer cari giderlerin bütçe giderleri içerisinde aldıkları pay 2012-2014 yılları arasında ortalama %6.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığı zaman, transfer harcamalarının bütçe giderlerinin %44.5'i, 2013 de %44.7'si, 2014 de %43.5'i oranında pay ile bütçeye önemli bir yük oluşturmaya devam ettiği görülmektedir (Tablo-10).

Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesinde 2012 yılında finansman ihtiyacı 230.8 milyon TL olmuş, buna karşılık TC kredilerinden sağlanan 407.0 milyon TL'lik kaynak sayesinde Devlet Bütçesinde 176.2 milyon TL'lik finansman fazlası oluşmuştur. 2013 yılında bütçe finansman ihtiyacı 544.1 milyon TL'lik kaynağa ihtiyaç duyarken bu miktarın 498.7 milyon TL'lik kısmı Türkiye Cumhuriyeti kredileri ile finanse edilirken ihtiyaç görülen 45.4 milyon TL'lik miktar iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır. 2014 yılında devlet bütçesi finansman ihtiyacı 427.6 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 395.2 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen 32.4 milyon TL'lik miktarı iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır (Tablo-9).

2012 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %33.8 seviyelerinden, 2013 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %30.2; 2014 yılında ise %30.6 seviyesine gerilemiştir. Dış yardımların ise GSMH payı 2012 – 2014 yılında %5.7 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH'ya oranı, 2012 yılında %9.1 düzeyinden 2013 yılında %9.3 ve 2014 yılında %9.7 seviyesine yükselmiştir. Katma değer vergisi ağırlıklı dolaylı vergilerin GSMH'ya oranı ise 2012 yılında %12.5, 2013 yılında %12.1 ve 2014 yılında %12.4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı 2012 yılında %21.6 oranından, 2013 yılında %21.4'e gerilerken, 2014 yılında %22.1 oranına yükselmiştir (Tablo-9).

TABLO - 9 DEVLET BUTÇE DENGESİ

	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
I.BÜTÇE GELİRLERİ	5,969.3	5,483.1	5,822.4	2,733.5	2,717.4	3,207.9
1.Yerel Gelirler	5,107.2	4,613.7	4,916.3	2,338.7	2,286.5	2,708.7
1.1.Vergi Gelirleri	3,258.3	3,278.7	3,539.3	1,492.1	1,624.9	1,950.0
1.1.1.Dolaysız Vergiler	1,376.4	1,423.4	1,550.8	630.3	705.4	854.4
1.1.2.Dolaylı Vergiler	1,881.9	1,855.3	1,988.5	861.8	919.5	1,095.6
1.2.Diğer Gelirler	894.5	322.7	324.5	409.6	159.9	178.8
1.3.Fon Gelirleri	954.3	1,012.3	1,052.5	437.0	501.7	579.9
2.1.Dış Yardımlar	862.1	869.4	906.1	394.8	430.9	499.2
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	862.0	867.0	903.6	394.7	429.7	497.9
2.1.1.1.Diğer	0.1	2.4	2.5	0.0	1.2	1.4
II.BÜTÇE GİDERLERİ	6,473.2	6,580.9	6,598.4	2,964.3	3,261.4	3,635.4
1.Cari Giderler	2,620.2	2,614.6	2,660.0	1,199.9	1,295.8	1,465.5
1.1.Personel Giderleri	2,218.7	2,214.1	2,250.8	1,016.0	1,097.3	1,240.1
1.2.Diğer Cari Giderler	401.5	400.5	409.1	183.8	198.5	225.4
2.Transferler	2,882.1	2,942.8	2,868.4	1,319.8	1,458.4	1,580.4
3.Savunma Giderleri	425.1	407.2	413.0	194.7	201.8	227.5
4.Yatırımlar	545.8	616.3	657.1	249.9	305.5	362.0
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	255.1	243.9	248.0	116.8	140.7	136.6
4.2.Diğer Yatırımlar	290.8	372.5	409.1	133.2	164.8	225.4
III.BÜTÇE DENGESİ	-503.9	-1,097.8	-776.0	-230.8	-544.1	-427.6
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
IIV.FİNANSMAN DENGESİ	-503.9	-1,097.8	-776.0	-230.8	-544.1	-427.6
IV. FİNANSMAN	503.9	1,097.8	776.0	230.8	544.1	427.6
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	888.7	1,006.3	717.3	407.0	498.7	395.2
2. Diğer	-384.7	91.5	58.8	-176.2	45.4	32.4
	Değişim (%)			GSMH'daki Pay (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
I.BÜTÇE GELİRLERİ	11.2	-8.1	6.2	39.5	35.9	36.3
1.Yerel Gelirler	14.2	-9.7	6.6	33.8	30.2	30.6
1.1.Vergi Gelirleri	3.0	0.6	7.9	21.6	21.4	22.1
1.1.1.Dolaysız Vergiler	0.4	3.4	9.0	9.1	9.3	9.7
1.1.2.Dolaylı Vergiler	4.9	-1.4	7.2	12.5	12.1	12.4
1.2.Diğer Gelirler	135.8	-63.9	0.6	5.9	2.1	2.0
1.3.Fon Gelirleri	2.5	6.1	4.0	6.3	6.6	6.6
2.1.Dış Yardımlar	-3.7	0.8	4.2	5.7	5.7	5.6
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	-3.6	0.6	4.2	5.7	5.7	5.6
2.1.1.1.Diğer	-93.0	3,119.6	3.5	..	..	..
II.BÜTÇE GİDERLERİ	-0.7	1.7	0.3	42.9	43.0	41.1
1.Cari Giderler	-1.4	-0.2	1.7	17.3	17.1	16.6
1.1.Personel Giderleri	-2.2	-0.2	1.7	14.7	14.5	14.0
1.2.Diğer Cari Giderler	3.3	-0.3	2.2	2.7	2.6	2.5
2.Transferler	0.3	2.1	-2.5	19.1	19.2	17.9
3.Savunma Giderleri	-7.2	-4.2	1.4	2.8	2.7	2.6
4.Yatırımlar	2.9	12.9	6.6	3.6	4.0	4.1
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	-0.6	-4.4	1.7	1.7	1.6	1.5
4.2.Diğer Yatırımlar	6.3	28.1	9.8	1.9	2.4	2.5
III.BÜTÇE DENGESİ	56.2	-117.8	29.3	-3.3	-7.2	-4.8
IV. AVANSLAR	..	..	..	0.0	0.0	0.0
IIV.FİNANSMAN DENGESİ	56.2	-117.8	29.3	-3.3	-7.2	-4.8
IV. FİNANSMAN	-56.2	117.8	-29.3	3.3	7.2	4.8
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	-13.8	13.2	-28.7	5.9	6.6	4.5
2. Diğer	-423.5	123.8	-35.8	-2.5	0.6	0.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Devlet bütçesi giderleri, 2012 yılında GSMH'nın %42.9'u düzeyinde gerçekleşmiş, 2013 yılında da GSMH'nın %43.0'ü, 2014 yılında %41.1'i düzeyine gerilemiştir (Tablo 7, grafik 4). Bütçe giderleri, bir önceki yıla göre reel olarak 2012 yılında %0.7 gerileme gösterirken, 2013 yılında %1.7, 2014 yılında %0.3 oranında artış göstermiştir.

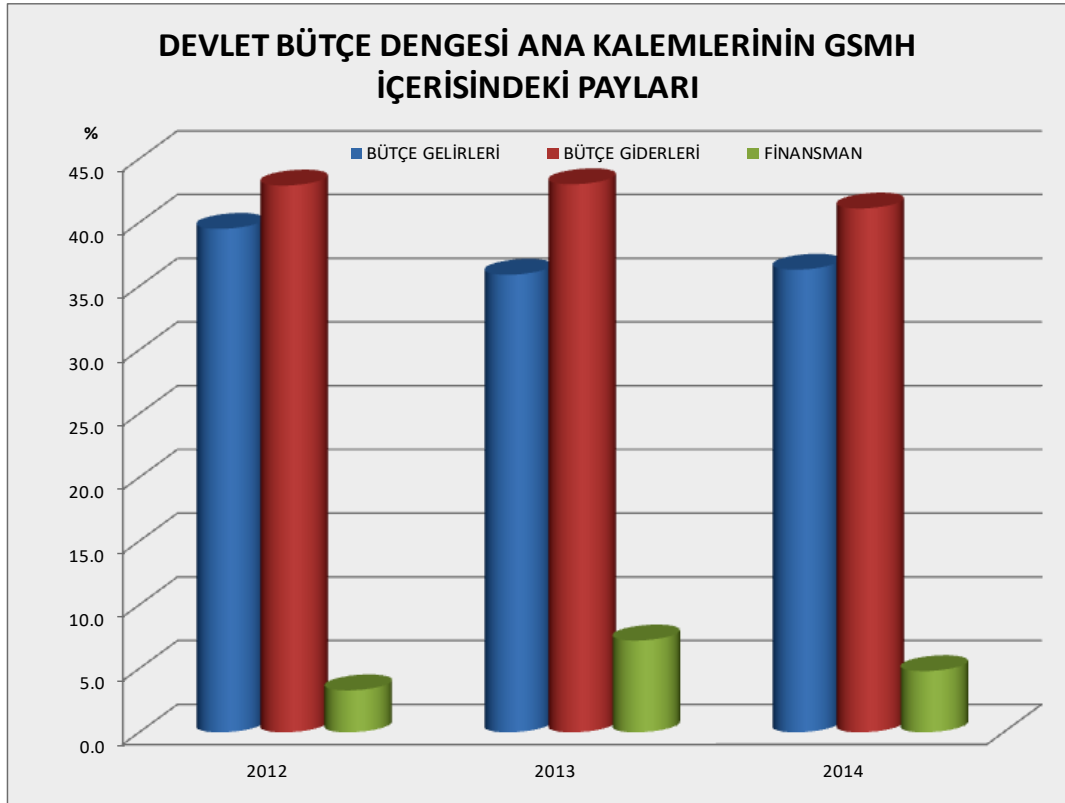
Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payı 2012 yılında %8.4 seviyesinden sırası ile 2013 yılında %9.4, 2014 yılında ise %10 seviyesine yükselmiştir. Yatırımların yıllar itibariyle GSMH içindeki paylarına bakıldığında 2012 yılında %3.6 olan payı, 2013 yılında %4.0 ve 2014 yılında %4.1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Yatırımları sabit sermaye yatırımı ve diğer yatırımlar olarak incelediğimiz zaman sabit yatırım oranının yıllar itibariyle 2012 yılında GSMH'nın %1.7, 2013'de %1.6 ve 2014'de ise %1.5 seviyesinde gerçekleşirken; Diğer yatırımlar, bakım – onarım ağırlıklı bu kalemde 2012 yılında GSMH'nın %1.9'u, 2013 yılında %2.4'ü ve 2014 yılında ise %2.5'i oranında harcama yapılmıştır.

2012 yılında bütçe gelirlerinde reel olarak %11.2 oranında sağlanan artış ve gider kalemlerinde reel olarak %0.7'lik gerileme bütçe finansman ihtiyacının reel olarak %56.2 oranında gerilemesini sağlamıştır. Buna karşılık ihtiyaç duyulan finansman açığı GSMH'nın %3.3'ü düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise özellikle yerel gelirler kalemi altında yer alan diğer gelirler kalemi Ercan Hava Alanı'nın özelleştirilmesinden elde edilen gelirle birlikte dikkat çekici bir büyüme kaydetmiştir. 2013 yılında benzer bir gelir olmadığından bütçe gelirlerinde reel olarak %8.1 oranında gerileme kaydedilmiş, gider kalemlerinde yaşanan %1.7'lik reel artış; bütçe finansman ihtiyacının reel olarak %117.8 oranında artmasına neden olmuştur. Buna karşılık ihtiyaç duyulan finansman GSMH'nın %7.2'si düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında bütçe gelirlerinde sağlanan %6.2 oranındaki reel artış ve bütçe giderlerindeki %0.3'lük reel artışa karşılık bütçe bu yılda da GSMH'nın %0.4'ü oranında açık vermiştir. Yıllar itibariyle devlet bütçe dengesi incelendiğinde; bütçenin finansmanı için gerekli olan iç ve dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığı ve sürekli bütçe açıkları nedeni ile kamu borç yükünün artması ülke ekonomisinin gelişmesine engel oluşturduğu görülmektedir. (Tablo-9).

TABLO - 10 DEVLET BÜTÇE GELİRLERİ VE GİDERLERİNİN DAĞILIMI

	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)			Dağılım (%)		
I.BÜTÇE GELİRLERİ	2,733.5	2,717.4	3,207.9	100.0	100.0	100.0
1.Yerel Gelirler	2,338.7	2,286.5	2,708.7	85.6	84.1	84.4
1.1.Vergi Gelirleri	1,492.1	1,624.9	1,950.0	54.6	59.8	60.8
1.1.1.Dolaysız Vergiler	630.3	705.4	854.4	23.1	26.0	26.6
1.1.2.Dolaylı Vergiler	861.8	919.5	1,095.6	31.5	33.8	34.2
1.2.Diğer Gelirler	409.6	159.9	178.8	15.0	5.9	5.6
1.3.Fon Gelirleri	437.0	501.7	579.9	16.0	18.5	18.1
2.1.Dış Yardımlar	394.8	430.9	499.2	14.4	15.9	15.6
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	394.7	429.7	497.9	14.4	15.8	15.5
2.1.1.Diğer	0.0	1.2	1.4	..	..	..
II.BÜTÇE GİDERLERİ	2,964.3	3,261.4	3,635.4	100.0	100.0	100.0
1.Cari Giderler	1,199.9	1,295.8	1,465.5	40.5	39.7	40.3
1.1.Personel Giderleri	1,016.0	1,097.3	1,240.1	34.3	33.6	34.1
1.2.Diğer Cari Giderler	183.8	198.5	225.4	6.2	6.1	6.2
2.Transferler	1,319.8	1,458.4	1,580.4	44.5	44.7	43.5
3.Savunma Giderleri	194.7	201.8	227.5	6.6	6.2	6.3
4.Yatırımlar	249.9	305.5	362.0	8.4	9.4	10.0
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	116.8	140.7	136.6	3.9	4.3	3.8
4.2.Diğer Yatırımlar	133.2	164.8	225.4	4.5	5.1	6.2

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-8

1.2.5. Ödemeler Dengesi

1.2.5.1. Dış Ticaret

İhracat 2012 ve 2013 yıllarında ise sırasıyla %19.9 ve %1.4 oranlarında gerileyerek 2013 yılında 120.7 milyon ABD Doları'na düşmüştür. 2014 yılında ise ihracat %11 oranında artarak 134.0 milyon ABD Doları'na yükselmiştir. İthalat 2012 yılında %0.3 oranında artış, 2013 yılında aynı oranda gerileme gösterirken, 2014 yılında %5.0 oranında artış göstermiştir. 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ait ithalat rakamları sırasıyla 1,705.3, 1,699.4 ve 1,784.3 milyon ABD Doları'dır. Bu gelişmeler sonucunda 2014 yılı sonunda dış ticaret açığının 1,650.3 milyon ABD Doları, dış ticaret hacminin ise 1,918.3 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. 2014 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %7.5'dir (Tablo-11, Grafik-9).

1.2.5.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen işlemlerin temel belirleyicisi olan net turizm gelirleri kalemi, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla %24.5 %7.3 ve %10.8 oranlarında artarak 2014 yılı sonunda 679.4 milyon dolara yükselmiştir. Diğer görünmeyenler işlemler kaleminde ise, 2012 yılında %3.1 oranında daralma, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla %3.9 ve %4.2 oranında artış gerçekleşmiştir. 2014 yılında diğer görünmeyenler işlemler kalemi 959.2 milyon ABD Doları'dır. Bu gelişmeler sonucunda 2012 yılında 1,457.8 milyon ABD Doları, 2013 yılında 1,534.0 milyon ABD Doları olan görünmeyen işlemler dengesi 2014 yılında 1,638,6 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (Tablo-11).

Dış ticaret ve görünmeyen işlemler dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda cari işlemler açığı 2012 yılında %27.7, 2013 yılında %64.2 ve 2014 yılında %73.9 oranında azalış göstererek, 2014 yılında 11.7 milyon dolara gerilemiştir (Tablo-11).

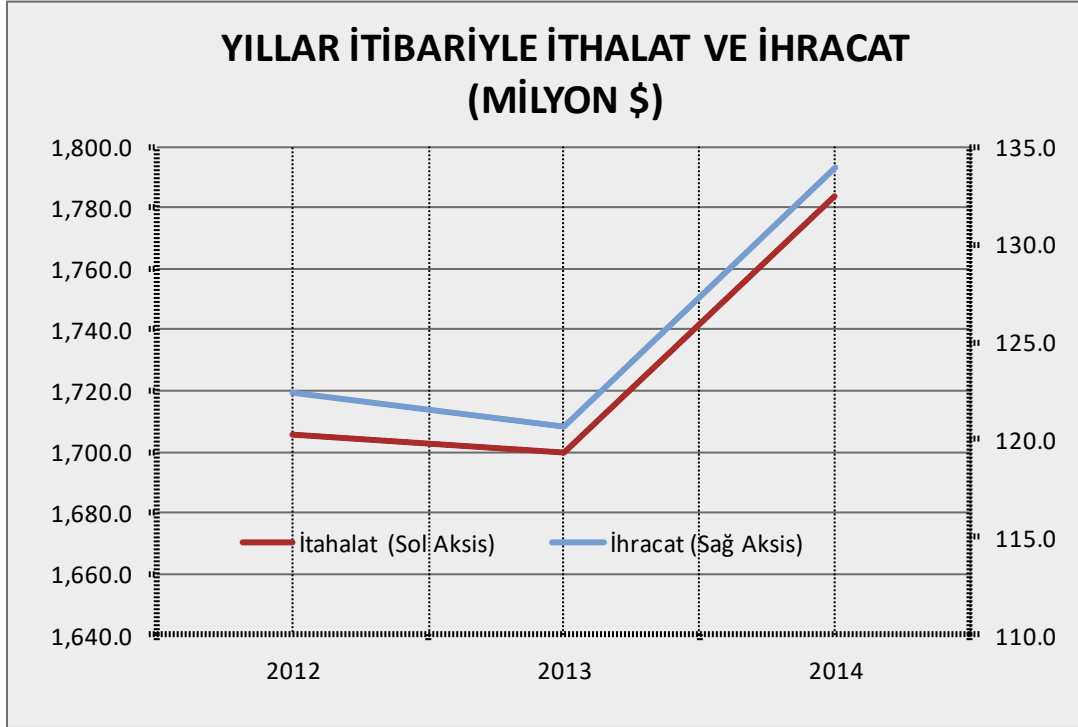
TABLO-11 ÖDEMELER DENGESİ

SEKTÖRLER	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	(Milyon ABD \$)			Değişim (%)		
1.Cari İşlemler						
1.1. Dış Ticaret						
1.1.1. İhracat	122.4	120.7	134.0	-19.9	-1.4	11.0
1.1.2. İthalat	1,705.3	1,699.4	1,784.3	0.3	-0.3	5.0
Dış Ticaret Dengesi	-1,582.9	-1,578.7	-1,650.3	-2.3	0.3	-4.5
GSYİH'daki Payı (%)	-41.0	-39.6	-40.8	-	-	-
1.2. Görünmeyen İşlemler						
1.2.1. Turizm (Net)	571.9	613.4	679.4	24.5	7.3	10.8
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	885.9	920.6	959.2	-3.1	3.9	4.2
Yüksek Öğretim	412.8	535.6	589.8	21.1	29.7	10.1
TC Yardımları	219.2	225.0	227.1	-5.7	2.6	0.9
Diğer	253.8	160.0	142.3	-25.6	-37.0	-11.0
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,457.8	1,534.0	1,638.6	6.1	5.2	6.8
Cari İşlemler Dengesi	-125.1	-44.7	-11.7	27.7	64.3	73.9
GSYİH'daki Payı (%)	-3.2	-1.1	-0.3	-	-	-
2. Sermaye Hareketleri						
2.1. TC Kredileri	226.1	261.2	180.2	-15.7	15.5	-31.0
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	120.1	-1.5	6.7	106.0	-101.2	-546.7
Sermaye Hareketleri Dengesi	346.2	259.7	186.9	6.0	-25.0	-28.0
Genel Denge	221.1	215.0	175.2	44.1	-2.8	-18.5
GSYİH'daki Payı (%)	5.7	5.4	4.3	-	-	-
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-340.8	-219.9	-176.7	620.5	-35.5	-19.6
4. Net Hata ve Noksan	119.7	4.9	1.5	-212.8	-95.9	-69.7

Not: 2012 yıllarında ihracat verilerindeki değişiklik GKRY'ne yapılan elektrik satışının dahil edilmesinden kaynaklanmıştır. (2012: 6.1 milyon USD)

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-9

1.2.5.3. Sermaye Hareketleri

2012 yılında 226.1 milyon ABD Doları olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti yardım ve kredileri, 2013 yılında %15.5 oranında artarak 261.2 milyon ABD Doları'na ulaşmış, 2014 yılında ise %31.0 oranında azalarak 180.2 milyon ABD Doları'na gerilemiştir. Sermaye hareketleri içerisinde yer alan diğer sermaye hareketleri 2012 yılında %106.0 artış, 2013 yılında %101.2 azalış, 2014 yılında ise %546.7 azalış göstermiştir. Diğer sermaye hareketleri 2014 yılında 6.7 milyon ABD Doları'dır. Cari işlemler dengesi ve sermaye hareketleri dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak genel denge, 2012 yılında 221.1 milyon ABD Doları, 2013 yılında 215.0 milyon ABD Doları, 2014 yılında ise 175.2 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (Tablo-11).

1.2.5.4. Rezerv Hareketleri

2012 yılında 340.8 milyon ABD Doları, 2013 yılında 219.9 milyon ABD Doları, 2014 yılında ise 176.7 milyon ABD Doları döviz rezerv artışı görülmektedir (Tablo-11).

1.2.6. Enflasyon

KKTC, küçük ve dışa bağımlı bir ekonomik yapıya sahip olduğundan özellikle döviz kurları ve dünya petrol fiyatlarında oluşabilecek dalgalanmalar enflasyon (Tüketici Fiyatları Endeksi'nin değişimi) üzerinde önemli bir rol oynamaktadır.

2012 yılsonu gerçekleşme verilerine göre, döviz kurları ve petrol fiyatlarındaki düşüşün ana harcama gruplarına etkisiyle birlikte enflasyon %3.6 olarak gerçekleşmiştir.

2013 Nisan ayına kadar düşüş eğiliminde olan döviz kurları dünya ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan gelişmeler sonucunda yükselme trendine girmiş ve yıl boyunca dövizdeki artışın devam etmesiyle tüketici fiyatları endeksinin özellikle eğitim, ulaştırma ve konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama gruplarının artmasına direkt etki yapmış ve enflasyon yıl sonunda %10.2 seviyesine ulaşmıştır (Tablo 12).

2014 yılında dünya petrol fiyatlarında kaydedilen düşüşe bağlı olarak Kasım ayında elektrik tarifelerinde yapılan %36'ya varan indirimin ve TL'nin değer kazanmasının etkisiyle ilk 10 ayda %7.5 olarak gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda %6.5 seviyesine gerilemesine neden olmuştur (Tablo-12).

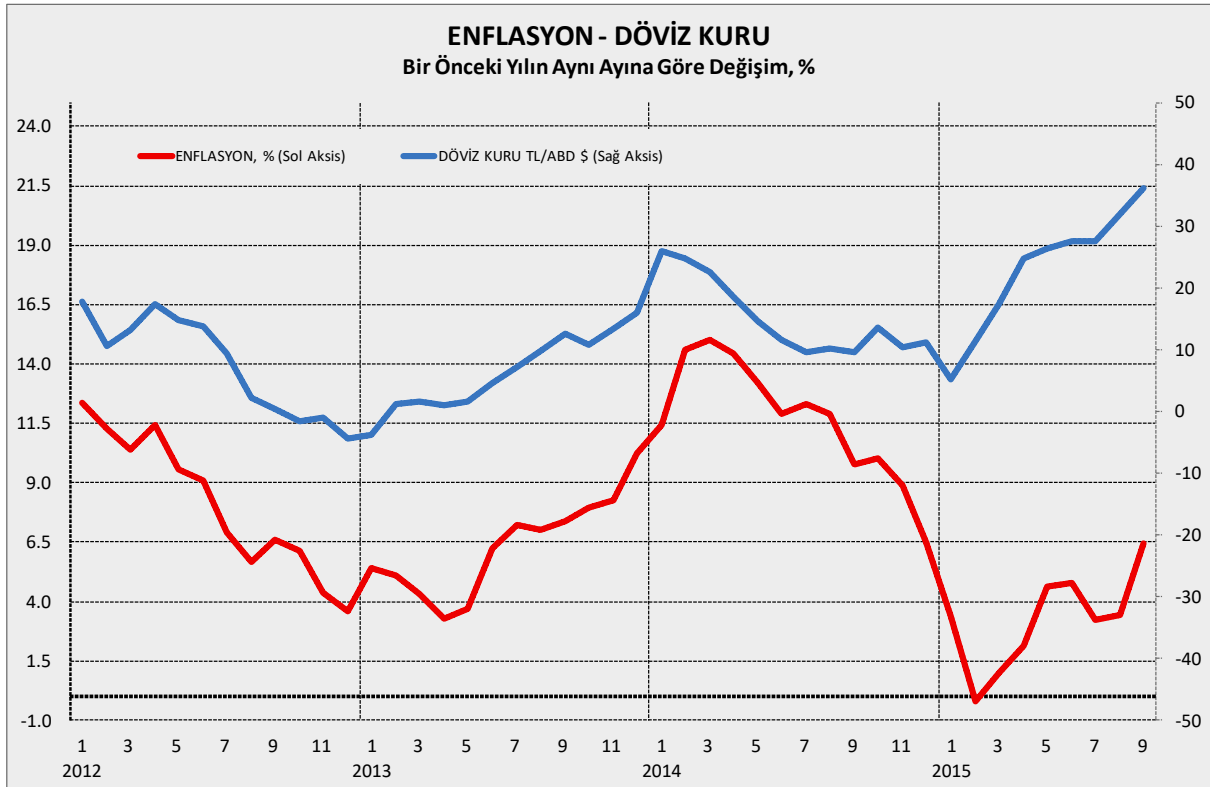
2015 yılının ilk 9 ayında enflasyon %5.8 olarak gerçekleşmiştir. Grafik-6 ve Grafik-7'de görüldüğü üzere petrol fiyatlarındaki değişimin enflasyon üzerindeki etkisi, döviz kurlarındaki değişimin enflasyon üzerindeki etkisi ile benzerlik göstermesine rağmen, döviz kurlarındaki değişim enflasyonun seyri üzerinde daha çok rol oynamaktadır.

TABLO-12 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

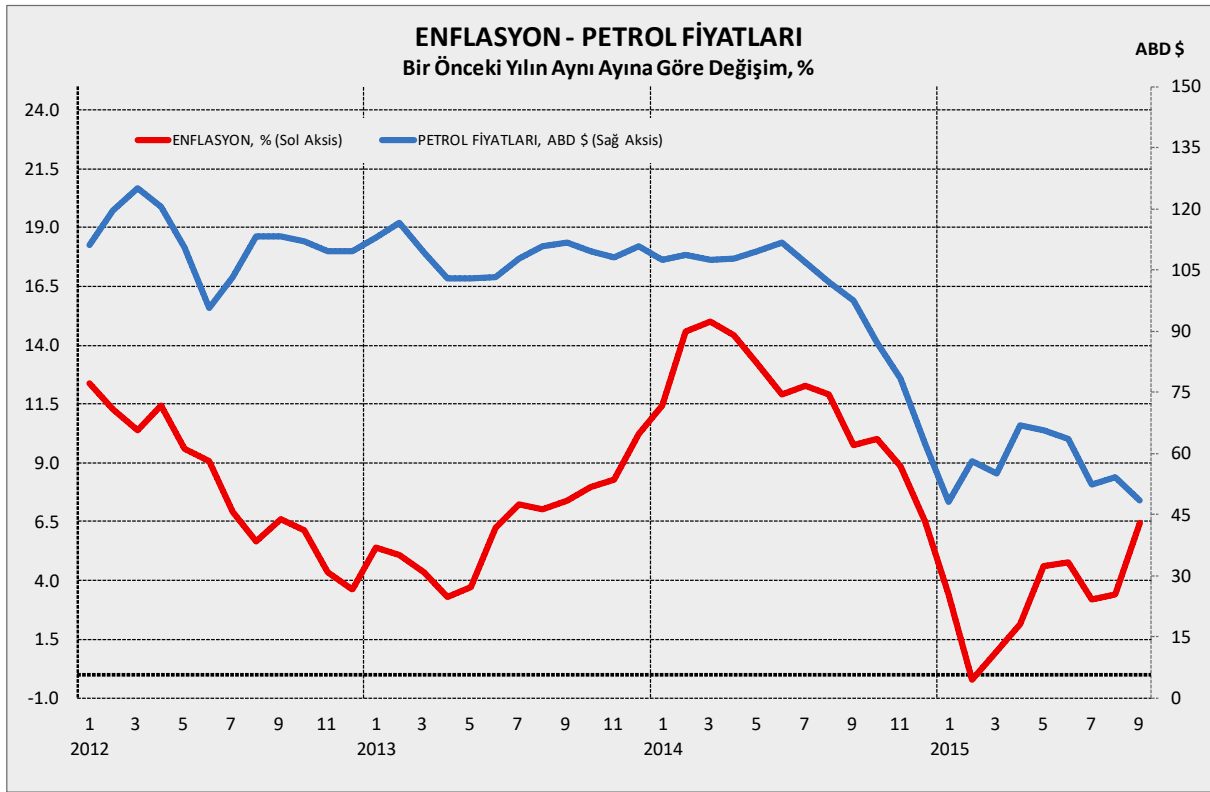
	YILLIK ORTALAMA DEĞİŞİM	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM
	%		
2012	8.0	3.6	0.7
2013	6.4	10.2	3.3
2014	11.6	6.5	4.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik-10

Grafik-11

1.2.7. Bankacılık

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2012 yılında 2011 yılına göre %11.17 oranında büyüyerek 11,025.5 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2013 yılı sonunda %21.13 oranında genişleyerek 13,355.3 milyon TL'na ulaşan bankacılık sektörü konsolide bilançosu, 2014 yılında %11.09 oranında artarak 14,836.1 milyon TL'na yükselmiştir. Sektörün performans rasyolarından risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen sermaye yeterliliği standart rasyosunun %8 olan yasal oranı Temmuz 2010 itibarı ile %10 olarak değiştirilmiştir. Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu'nun (SYSR) önceki yıllarda olduğu gibi 2012-2014 döneminde da yasal oranın oldukça üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. Aralık 2012 için konsolide SYSR Aralık 2011 değerinin 0,02 puan gerisinde, %20.61 olarak gerçekleşmiştir. SYSR 2013 yılı sonunda %18.60'a, Aralık 2014 döneminde ise %17,53'e gerilemiştir. 2012 yılında brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı %59.17' den

%61.48'e yükselirken 2013 yılında bu oran %62.94'e, 2014 yılında ise %64.42 seviyesine yükselmiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranını gösteren kredi/mevduat oranı 2012 yılında %73.01, 2013 yılında %78.67, 2014 yılında ise 2.51 puan artarak %81.18 seviyesinde gerçekleşmiştir (Tablo-13).

1.2.7.1. Banka Mevduatları

Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2012 yılında %10.5 oranında artışla 8,403.0 milyon TL'nden 9,284.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2013 yılında ise önceki yıldan daha yüksek oranda bir büyüme gerçekleşmiş, toplam mevduatlar %22.0 artış göstererek 11,323.6 milyon TL'na ulaşmıştır. 2014 yılında toplam mevduatlar önceki yılların oldukça altında bir oranda artış göstererek 11,773.9 milyon TL'na ulaşmıştır. 2012-2014 yılları incelendiğinde toplam mevduatlardaki oransal olarak en yüksek artışın %22.0 ile 2013 yılında, en düşük artışın ise %4.0 ile 2014 yılında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo-13).

1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar 2012 yılında bir önceki yıla göre %5.6 oranında artarak 5,228.9 milyon TL'dan 5,522.5 milyon TL'na ulaşmış, 2013 yılında ise bir önceki yıla göre %15.2 oranında artarak 6,359.4 milyon TL'na ulaşmıştır. 2014 yılında 6,467.9 milyon TL'na ulaşan Türk Lirası mevduatlar %1.7 oranında artış göstermiştir. 2012-2013 döneminde Türk Lirası mevduatlar içerisinde, vadesiz mevduatlar %30.3, vadeli mevduatlar %12.7 oranında artış göstermiştir. 2013-2014 döneminde ise Türk Lirası mevduatlar içerisinde vadesiz mevduatlar %20.9 oranında azalırken, vadeli mevduatlar %6.0 oranında artış göstermiştir. 2014 yıl sonu itibari ile Türk Lirası mevduatın %12.3'lük oranı vadesiz, %87.7'lik oranı ise vadeli mevduatta toplanmıştır (Tablo-13).

1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

Toplam döviz mevduatları, 2012 yılında bir önceki yıla göre %18.5 oranında artarak cari fiyatlarla 3,761.6 milyon TL'na ulaşmıştır. 2013 yılında ise döviz kurlarındaki

dalgalanmaların etkisiyle %32.0 oranında artarak cari fiyatlarla 4,964.2 milyon TL'na ulaşmıştır. 2014 sonunda önceki yılların altında bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %6.9'luk artışla 5,305.9 milyon TL'na ulaşmıştır. 2012 yılında vadesiz döviz mevduatları %6.1, vadeli döviz mevduatları %21.7 oranında, 2013 yılında ise vadesiz döviz mevduatları %42.7, vadeli döviz mevduatları %29.5 oranında artış göstermiştir, 2014 yılında vadesiz döviz mevduatları %32.0 oranında azalırken, vadeli döviz mevduatları %16.6 oranında genişlemiştir (Tablo-13).

TABLO-13 MEVDUAT GELİŞMELERİ

	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	Milyon TL			Mevduat Türleri İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	5,522.5	6,359.4	6,467.9	100.0	100.0	100.0
1.1. Vadesiz	774.3	1,008.5	798.0	14.0	15.9	12.3
1.2. Vadeli	4,748.2	5,350.9	5,669.9	86.0	84.1	87.7
2. Döviz Mevduat	3,761.6	4,964.2	5,305.9	100.0	100.0	100.0
2.1. Vadesiz	692.5	988.2	671.5	18.4	19.9	12.7
2.2. Vadeli	3,069.1	3,976.0	4,634.4	81.6	80.1	87.3
Toplam Mevduat	9,284.1	11,323.6	11,773.9	-	-	-
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
	Değişim (%)			Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	5.6	15.2	1.7	59.5	56.2	54.9
1.1. Vadesiz	-2.7	30.3	-20.9	8.3	8.9	6.8
1.2. Vadeli	7.1	12.7	6.0	51.1	47.3	48.2
2. Döviz Mevduat	18.5	32.0	6.9	40.5	43.8	45.1
2.1. Vadesiz	6.1	42.7	-32.0	7.5	8.7	5.7
2.2. Vadeli	21.7	29.5	16.6	33.1	35.1	39.4
Toplam Mevduat	10.5	22.0	4.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.8. İstihdam

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2014 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma çağındaki nüfus) 231,424 kişi olarak saptanırken, istihdam edilen kişi sayısı 103,149 olarak saptanmıştır. 2013 yılında istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı %44.2 olarak gerçekleşirken bu oran 2014 yılında %44.6 seviyesine ulaşmıştır. 2012-2014 döneminde çalışma çağındaki nüfus artarken, aynı dönemde işsizlik oranı %8.7'den %8.3'e gerilemiştir (Tablo-14)

TABLO - 14 HANEHALKI İŞGUCU ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ

	2012	2013	2014
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	214,981	221,646	231,424
İşgücü	105,713	106,796	112,469
İstihdam	96,539	97,867	103,149
İşsiz	9,174	8,929	9,320
İşgücüne Katılım Oranı (%)	49.2	48.2	48.6
İstihdam Oranı (%)	44.9	44.2	44.6
İşsizlik Oranı (%)	8.7	8.4	8.3
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ¹ (%)	24.0	23.0	20.3

¹ 15-24 yaş grubunda olanlar.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2. TEMEL AMAÇ

2016-2018 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin refah seviyesinin artırılması doğrultusunda sürdürülebilir ve rekabet edebilir bir ekonomik yapının istikrarlı büyümesini sağlarken, istihdamı artırmak, sağlanan mali disiplini sürdürülebilir kılmak ve dışa bağımlılığı azaltmak, yurt içi tasarrufları artırmak ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak maliye politikasında sıkı bütçe disiplini devam ettirilecek, gelirler politikasıyla da bu duruş desteklenecektir.

Program döneminde; iş ortamının iyileştirilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve öncü sektörler olan turizm ile yükseköğretim ve bunlara katkı sağlayacak olan özellikle tarım, tarımsal sanayi, imalat sanayi ve bilişim sektörlerinin desteklenmesi ve ihracat odaklı üretim yapacak şekilde geliştirilmesi, ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, finansal sistemin geliştirilmesi, enerji altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik programlar hazırlanarak etkin bir biçimde uygulanması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede; yatırımı, istihdamı, ihracatı ve AR-GE ile yenilikçiliği destekleyen politikalar uygulanacaktır.

İstihdamı artırmak için sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlayacak politikaların geliştirilmesinin yanında, nitelikli işgücünün artırılması ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

Ekonominin rekabet gücü, kamu harcamalarında etkinlik-verimlilik-hesap verebilirlik, iyi yönetim, devlet yardımları, sağlık sistemi, eğitim sistemi, yargı sistemi, vergi sistemi, kayıt dışılık, yerel yönetimler ve bölgesel gelişme alanlarındaki yapısal dönüşümlere imkan verecek politikalar belirlenerek uygulamaya konacaktır.

Girişimcilik becerileri ile olanaklarının ve rekabet koşullarının iyileştirilmesi ile özel sektörün dinamizmi artırılarak, ekonomide büyümenin gelişmesine katkı yapılacaktır. Böylelikle özel ve kamu sektörünün çeşitli alanlarda birbiriyle rekabet eder durumu ortadan kaldırılarak, bu iki sektörün birbirini tamamlayıcı roller üstlenmesi ile devletin düzenleme, denetim ve gözetim fonksiyonları yaygınlaştırılarak etkinleştirilecektir.

E-Devlete geiş için gerekli olan yasal düzenlemeler tamamlanarak kamu hizmetlerinin E-Devlet üzerinden yürütülmesi sağlanacaktır.

3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER

3.1. Program Dönemi Hedef ve Göstergeleri

Programın makroekonomik çerçevesi; dönem içerisinde, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı ve petrol fiyatları ile döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği teknik varsayımı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

KKTC ekonomisinin 2015 yılında %4.5 oranında büyüdüğü tahmin edilirken, 2016 ve 2017 yıllarında %5.0, 2018 yılında ise %5.5 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

Bu büyüme oranlarıyla, GSYİH'nın 2016-2018 yılları arasında cari fiyatlarla sırasıyla, 10,868.8 milyon TL, 11,977.2 milyon TL ve 13,225.6 milyon TL olması, kişi başına düşen milli gelirin ise yine sırasıyla 13,538.5 dolar, 14,550.1 dolar ve 15,528.6 dolar olması hedeflenmektedir.

Ekonominin büyümesinde en önemli etkenlerden biri de toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Bu çerçevede, büyüme hedeflerine ulaşmak için 2015 yılında GSYİH'nın %13,5'i olan toplam sabit yardımların, 2016 yılında %18.5, 2017 yılında %19.5 ve 2018 yılında %20.0 olması hedeflenmektedir.

Yıllar itibariyle istihdamdaki gelişmelere baktığımızda; 2015 yılında 105,770 kişinin istihdam olanaklarından yararlandığı tahmin edilirken, program dönemi sonunda bu sayının 114,132 kişiye ulaşması, istihdam oranının %45.0, işsizlik oranının ise %7.7 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

3.1.2. Kamu Maliyesi

Kamu kesimi açığının GSYİH içindeki payının, 2015 yılında %1.1 olarak gerçekleşirken, program dönemi sonunda %1.0'a gerileyerek cari fiyatlarla 654.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2015 yılında %39.9 olarak gerçekleşen devlet bütçe giderlerinin GSYİH'ya oranının, 2018 yılında %37.0 seviyesine düşerek cari fiyatlarla 4,892.5 milyon TL olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

Devlet bütçe gelirlerinin 2015 yılında cari fiyatlarla 3,465.0 milyon TL olarak gerçekleştiği görülürken, 2018 yılında 4,304.2 milyon TL'na ulaşarak GSYİH içerisindeki oranının %34.3 olması hedeflenmektedir.

3.1.3. Ödemeler Dengesi

KKTC ekonomisinin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığından dolayı program dönemi sonuna kadar ithalatın cari fiyatlarla yıllık ortalama %10.0 artarak 1,995.2 milyon ABD Doları, ihracatın ise cari fiyatlarla yıllık ortalama %15.0 artarak 179.6 milyon ABD Doları seviyesine ulaşması ve ihracat / ithalat oranının %9.0 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2015 yılında 701.0 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net turizm gelirlerinin program dönemi boyunca artış göstererek 2018 yılında 755.0 milyon ABD Doları'na ulaşması ve GSYH içindeki payının Program dönemi boyunca ortalama %19.0 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2015 yılı sonunda %7.9 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler dengesinin GSYH'ya oranının program dönemi sonunda %0.7 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

3.1.4. Enflasyon

Program döneminde petrol fiyatlarında ve döviz kurlarında önemli bir artış olmayacağı teknik varsayımı kullanılarak hesaplanan TÜFE'nin program dönemi boyunca yıllık artış hızının ortalama %4.9 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.2. Makroekonomik Politikalar

3.2.1. Büyüme ve İstihdam

Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanarak büyümede istikrarın korunması, istihdamın desteklenmesi ve potansiyel hızını yakalaması amacıyla, maliye ve gelir politikaları koordinasyon içerisinde yürütülecektir.

Tasarruf bilincinin artırılmasına yönelik çalışmalar düzenli biçimde yürütülürken kamuda ve özel kesimde israfı azaltmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.

İstihdamın artırılması ve kayıtdışılığın azaltılmasına yönelik çalışmalara etkinlik kazandırılacaktır. Kayıtdışı istihdamla etkin mücadele edilirken, bu kapsamda elde edilecek kaynak işgücü maliyetlerinin azaltılmasında kullanılacaktır

İşgücü maliyetlerinin düşürülmesi mutlaka kayıtdışılıkla mücadele ile birlikte ele alınmalıdır. Kayıtdışılıkla mücadele, dikkatli ve özenli bir strateji gerektirmektedir. Kayıtdışılıkla mücadelenin gündeme getirdiği istihdam kayıpları riskini asgariye indirebilmek için, işgücü maliyetleri azaltılmalı ve kayıt altına alma girişimleri ile eşzamanlı olarak yapılmalıdır

Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılabilecek ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir.

İstikrarlı büyüme için özel kesim yatırımlarını ve dış kaynaklı yatırımları artırmaya yönelik politikalara devam edilecektir.

Ekonomik büyümeyi destekleyici altyapı ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik kamu yatırımları sürdürülecektir. İşgücünün niteliğini yükseltecek düzenlemeler hayata geçirilecek, istihdam yaratma kapasitesi artırılacaktır.

Fiziki altyapı yatırımlarının yeteri kadar yapılmaması, ülkelerin kalkınma süreçlerinde kısıt oluşturabilmektedir. Bu nedenle, kamu altyapı yatırımlarının ekonomide üretimin sağlıklı olarak gelişmesini destekleyecek, ancak kaynak israfına yol açmayacak biçimde planlanması gerekmektedir.

Rekabet gücünü ve istihdamı artırma hedefi doğrultusunda KOBİ'lerin desteklenmesine devam edilecektir.

3.2.2. Kamu Maliye Politikası

Maliye politikası; Programda öngörülen gelir, harcama ve borç stoku büyüklükleri gözetilerek; yurt içi tasarrufların artırılması, fiyat istikrarının sağlanması ve özel sektör öncülüğünde büyüme kapasitesinin yukarılara taşınmasına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır. Kamu tüketimi ve cari transferlerin denetim altına alınması yoluyla kamu yatırımlarına daha fazla kaynak ayrılabilir ve borç stokunun küçültülmesi sağlanabilecektir. Harcama programları özelde büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde, eğitim ile sağlık alanlarında ve bölgesel kalkınmada kullanılacak biçimde önceliklendirilecektir.

Maliye politikasının uygulanmasında mali disiplinden taviz verilmeyecektir. Bu kapsamda, mali sonuç doğuracak düzenlemelerin yapılmasında kısa, orta ve uzun dönem etkilerin dikkate alınması esas olacaktır.

Merkezi Devlet Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Kurumları ile Yerel Yönetimleri de kapsayacak şekilde diğer tüm bağlı kurum ve kuruluşları ile bütçe dışı fonları da kapsayan bütünlüklü bir mali yönetim yasası çıkarılacaktır.

Devletin iç kontrol ortamlarını yeniden yapılandırması ve özellikle kamu sektörü kontrol sistemlerini uluslararası standartlar ve AB uygulamaları doğrultusunda güncellenebilmesi amacıyla Kamu İç Mali Kontrol Yasası çıkarılacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla kamu kurum ve şirketlerinde toplu iş sözleşmeleri ile kamudan yüksek olarak belirlenen ihtiyat sandığı kesintileri kamu ile eşitlenecektir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması, sosyal adalet ve iş verimliliğinin artırılması. Çalışma disiplininin sağlanması amacıyla Ek Mesai Sistemi Yeniden düzenlenerek vardiyalı çalışma sistemine geçilecektir.

Devlet ihale yasası ve bu yasa ile şeffaflık, hesap verilebilirlik ve kaynakların etkin ve verimli kullanılmasının tüm kamu kurumları için yürütülmesi sağlanacaktır.

Fonların bütçe gelirlerine dahiliyeti ve kamu kaynaklarının tek merkezden, verimli ve etkin kullanılması sağlanacaktır.

Devlet borçlanma senedi, bono ve tahvil çıkarılması hususları özellikle iç borçların çevrilebilmesi ve küçültülmesi yönüyle değerlendirilecektir.

3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası

Kamu kurumları, yıllık bütçede tahsis edilen ödenekleri, belirlenen politika ve öncelikler doğrultusunda, etkili ve verimli bir şekilde kullanmaları prensibiyle hareket edeceklerdir. Bu çerçevede;

Kamunun tamamını kapsayacak ve bütçenin kapsamını genişletecek, uluslararası bütçe, muhasebe ve denetim standartlarına uygun bir kamu mali yönetim sistemi oluşturulacak ve uygulamaya konacaktır.

Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecek ve başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek uygulamalardan kaçınılacaktır. Sistemde uzun dönemli aktüeryal dengeleri gözetilerek mali açığının milli gelire oranı azaltılacaktır.

Yerel yönetimler, tahsis edilen kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla idari ve mali yönden yeniden yapılandırılacaktır.

Sağlık hizmetlerinde kalite, etkinlik ve verimliliği sağlamak, kişilerin hizmete erişimini kolaylaştırmak amacıyla sağlıkta dönüşüm programı uygulamaya konulacaktır. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün vermeksizin, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamalarında gereksiz kullanımı önleyerek sağlık harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

Verimliliği ve sosyal politikaları dikkate alan bir tarım strateji belgesi hazırlanarak tarımsal destekler için bütçeden ayrılan pay bu belge çerçevesinde dağıtılacaktır.

Sosyal harcamalar azami faydayı sağlayacak şekilde sosyal hedef ve önceliklere göre yeniden düzenlenecektir. Sosyal amaçlı programların verimliliği değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırım politikasının temel amacı, öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geliştirmektir. Bu çerçevede;

Kamu yatırımlarının belirlenen öncelikler olan büyümeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması doğrultusunda, gerçekleştirilmesi ve mevcut sermaye stokunun etkin kullanılması hedeflenecektir.

Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Kamu altyapı yatırımlarında özel sektörün katılımını sağlayan (yap işlet devret, kamu özel işbirliği gibi) modeller geliştirilecektir. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütünleştirici bir bakış açısı ile ele alınacak, kamu yatırımları ise, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası

Adil, etkin ve kayıt dışını en aza indirecek bir vergi sistemi oluşturma hedefi doğrultusunda, kamu gelir politikası; istihdamı ve yatırımları teşvik edecek, yurtiçi tasarrufları artıracak, gelir dağılımını iyileştirici, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan ve ekonomiye rekabet gücü kazandıracak şekilde yürütülecektir. Bu kapsamda;

Kayıt dışılıkla mücadele bir 'devlet politikası' olarak ele alınacak ve 'toplumsal mutabakat' içinde çözülecektir.

Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar; vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır.

Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, yabancı yatırımların ülkeye girişinin kolaylaştırılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik ve yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini destekleyen politikalar uygulanacaktır.

Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve günümüzün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılanmasına, mükellef güvenini ve haklarını artırmayı gözetilen bir anlayışla ele alınmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Gelir politikalarının sosyal ve ekonomik etkilerinin daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi amacıyla istisna, muafiyet ve indirimler ile ayrılan paylar teşvik sistemi içerisinde değerlendirilerek vergi sistemi sadeleştirilecektir. Haksız rekabetin önlenmesi ile ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılık ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu amaçla; denetim kapasitesi artırılacak ve etkinleştirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilerek kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak; kaçakçılıkla mücadele ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Sosyal Sigortalar Dairesinin, İhtiyat Sandığı Dairesinin ve Vergi Dairesinin takipteki alacaklarına ilişkin tahsil kapasitesini artıracak ve tahsilat süreci hızlandırılacak önlemler alınacaktır.

Belediyelerin öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Bireysel ve kurumsal tasarruflar teşvik edilecek, sermaye birikimi özendirilecektir.

3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası

Kamu borç yönetiminin temel hedefi, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasıdır. Bu hedef çerçevesinde,

Borçlanmanın, şeffaflık ve kamuoyunu bilgilendirme ilkesi çerçevesinde, ülkenin kalkınma hedefleri dikkate alınarak, borç portföyünün maruz kaldığı likidite, faiz ve kur risklerinin kontrol edilmesi amacıyla stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikalarının uygulanmasına, piyasalarda güven ve istikrarı koruyarak ve makro ekonomik dengeleri gözeterek yapılmasına özen gösterilecek ve borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşulları elverdiği ölçüde uzatılması, ağırlıklı olarak Türk Lirası cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması uygulanacak politikaların temel unsurları olacaktır.

İç borçlanma ve faiz yükünü sürdürülebilir kılmak amacıyla bütçede faiz dışı fazla yaratılması ve bütçenin faiz ödeyecek bir yapıya kavuşturulması hedeflenecektir.

3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

Kamuda mali yönetim ve denetim anlayışının, tüm unsurlarıyla hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda;

Kamu idarelerinde, iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesine özen gösterilirken, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Kamu mali yönetiminin insani kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilerek kamuda etkin bir dış denetim sağlanırken denetim faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Kamu idarelerine kaynak tahsis sürecinde performans programlarının dikkate alınmasına özen gösterilecektir.

3.2.3 Ödemeler Dengesi

İhracatın teşvik edilmesi ve desteklenmesi uygulamalarına devam edilecek, ihracatın artırılması için çalışmalar sürdürülecektir.

İhracatçıların piyasalardaki olumsuzluklardan zarar görmemesine yönelik uygulamalara devam edilecek, yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma politikaları sürdürülecektir.

Yurt içinde üretilen ürünlerin de tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılabilecektir.

Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak için piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlemesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar desteklenecektir.

KOBİ'lerin yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılmasına yönlendirilmesi sağlanacaktır.

İthal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmasını sağlamak için denetim sisteminin etkinliği artırılabilecektir.

Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını da hedef alan turizm çeşitlerini öne çıkaran politikalar değerlendirilecektir.

Cittaslow (sakin şehir), eko turizm, sağlık turizmi, kongre turizmi vs. gibi alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecek, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar da dikkate alınarak, charter seferlere yönelik teşvik destekleri daha etkin ve verimli olacak şekilde gözden geçirilerek sürdürülecektir.

Yüksek öğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması çalışmaları ve üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarına yönelik etkinlikler desteklenecektir.

Üniversitelerin öğretim kalitesinin artırılması için bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalar proje bazında desteklenecektir. Ar – Ge projelerine ise daha fazla destek verilmesi için finansman olanakları yaratılacaktır.

4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ

4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

İş ortamını iyileştirmek için çalışmayı ve iş yapmayı özendiren bir vergilendirme, finansal kaynaklara kolay erişim, ürün ve girdi piyasalarında etkinlik, gelişmiş fiziki altyapı ve kamu hizmeti sunumu sağlanacaktır.

Ürün ve girdi piyasalarının etkinliğinin artırılması amacıyla; haksız rekabetin önlenmesine, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına, iş gücü eğitim seviyesinin yükseltilmesine, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesine ve girdi maliyetlerinin düşürülmesine önem verilecektir.

Yatırımların ve ihracatın artırılmasına, KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik destek unsurlarının etkinliği artırılarak yaygınlaştırılacaktır.

Yatırımcılara ve işletmelere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlamak üzere; saydam ve objektif kurallar getirilecek, izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanılacak, mevcut potansiyellerin etkin tanıtımı ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin artırılması amacıyla; sağlanan destekler etkinleştirilerek sürdürülecektir.

Teşvik uygulamalarında, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak etkinlik artırılacaktır.

Gümrük Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi altyapılarının geliştirilmesi ve işlemlerin kolaylaştırılması çalışmaları sürdürülecektir.

İşletmeler için enerji, ulaştırma, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi fiziki altyapı imkanları iyileştirilecek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri başta olmak üzere uygun yatırım yeri imkanı sağlanacaktır.

4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması

Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu çerçevede;

Denetim kapasitesi artırılarak daha etkin hale getirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek; kayıt dışılıkla mücadele kapsamında, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Kayıt dışılıkla mücadelede toplumsal farkındalığı artırmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini öngören çalışmalara ağırlık verilecektir.

Başta vergi denetimi olmak üzere, kamu kurumlarının denetim ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesine ağırlık verilerek insan kaynakları ve teknolojik altyapıları iyileştirilecektir.

Sosyal güvenlikte hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir.

Kayıt dışı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finans sektöründe yasal altyapı geliştirilerek piyasalarda güven ve istikrar ortamı güçlendirilecektir. Bu çerçevede;

Bankaların güçlü bir sermaye yapısıyla çalışmasını sağlayacak araçlar güçlendirilirken finansal piyasaların daha etkin izlenmesi ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Finans sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlar gözetilerek geliştirilirken, sektördeki tüketici ve yatırımcı haklarını gözetilen şeffaf ve adil uygulamalar güçlendirilecektir.

Reel sektörün, özellikle KOBİ'lerin, finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla mali sistemden daha fazla yararlanması sağlanacaktır.

4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji politikasının temel amacı; artan nüfusun ve büyüyen ekonominin ihtiyaç duyacağı enerjinin, sürekli, kaliteli, güvenli ve çevresel etkilerin en düşük düzeyde tutulacak bir şekilde asgari maliyetle karşılanmasıdır. Bu çerçevede;

Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının arz-talep projeksiyonları çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Elektrik arzında sağlıklı bir kaynak çeşitliliği yaratmak ve arz güvenliğini artırmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarının üretime dahil edilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.

Elektrik enerjisi üretiminde ülke koşulları, ilgili mevzuat ve AB kuralları dikkate alınarak ve bu konuda gerekli fizibilite çalışması yapılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji payının artırılmasına çalışılacaktır.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesi sağlanacaktır.

4.1.5. Çevrenin Korunması ve Yerleşim Bölgelerinin Altyapılarının Geliştirilmesi

Çevrenin korunması kısa vadede maliyet unsuru olarak görülmekle birlikte uzun vadede rekabet gücünü artırmakta ve sürdürülebilir kılmaktadır. Bu kapsamda başta AB olmak üzere uluslararası standartlara uyum sürecinin bir gereği olarak çevre altyapısının iyi planlanmış bir sürede ve uygun maliyetle etkin bir şekilde tamamlanması sağlanacaktır. Bu çerçevede;

Tüketici tercihlerinin çevreye duyarlı mal ve hizmetlere yönelmesi çerçevesinde, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla, verimliliği artıran, çevreye duyarlı üretim süreç ve teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması esastır.

Yerleşim bölgelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi, sürdürülebilir gelişimin sağlanması, yaşanabilir mekanların oluşturulması ve yerleşim bölgelerindeki altyapının günümüz koşullarının gerektirdiği düzeye çıkarılması sağlanacaktır.

Çevre mevzuatının uygulanmasında etkinliği sağlamak üzere ilgili tüm kurumların koordinasyonu içinde çalışmaları sağlanacaktır.

Ülkemizde su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Ülke genelindeki su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla atık suların arıtılmasına yönelik çalışmalar hızlandırılırken, yağmur sularının toplanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Ülke genelinde büyük bir sorun olarak karşımıza çıkan katı atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar (kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları) yapılacaktır.

Ülkemiz kıyılarının korunması ve dengeli kullanılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

4.1.6. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması

Ar-Ge çalışmalarına ve bu çalışma sonuçlarının ürüne dönüşmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir. Bu çerçevede;

Devletin Ar-Ge destek programlarına ayırdığı kaynaklar artırılabacaktır.

Üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve diğer kurum ve kuruluşların araştırma altyapısı öncelikli alanlar temel alınarak geliştirilecektir.

Toplumda bilim ve teknoloji bilinci, nitelikli araştırmacı sayısı artırılacak ve araştırma altyapısı geliştirilecektir.

Üniversiteler, özel sektör ve kamu kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

4.1.7. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanımıyla bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede;

Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak elektronik haberleşme sektöründe altyapı yatırımları güçlendirilecektir.

Elektronik haberleşme sektörüne ilişkin düzenlemeler değişen teknoloji ve pazar yapısının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenecek, düzenlemelerin zamanında ve etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır.

Ekonomide verimliliği artırmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin işletmelerde yaygın kullanımı sağlanacaktır. Bilgiye erişimde yaygın olarak kullanılan görsel ve işitsel yayıncılık altyapısı geliştirilecektir.

Bilgi teknolojileri sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında nitelikli insan kaynağı geliştirilecektir.

Posta hizmetlerinin kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları çerçevesinde sürdürülmesi sağlanacaktır.

5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR

5.1. Tarım

Kaliteli üretimde etkin ve verimli tarım uygulamalarına sahip, izlenebilirliğin sağlandığı, sürdürülebilir ve rekabet edebilir, ölçek ve pazar sorunlarını aşmış, gıda güvenliği ve güvenilirliğinin sağlandığı, uzmanlaşmanın yerleştiği kırsal kalkınma odaklı bir tarım sektörü oluşturmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Orta ve uzun vadeli tarım politikalarını oluşturan, tarımsal üretim ve arz güvenliği, gıda güvenilirliği, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan refahını sağlayan, su kaynaklarını dikkate alan, kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendiren, yaşam standartlarını artıran, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe sahip, hizmet kalitesi yüksek kurumsal yapıyı oluşturan bir "Tarım Master Planı" hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır.

Üretimde etkin ve verimli tarım uygulamalarına sahip, pazar imkânlarını geliştiren, rekabetçi, gıda güvenilirliğini artıran, kayıtlılığı esas alan, ekonomik ve sosyal politikaları dikkate alan, destekleme sistemini etkinleştiren ve Tarım Master Planı ile uyumlu bir "Tarım Strateji belgesi" hazırlanacaktır.

Hayvancılıkta damızlık işletmelerinin kurulup geliştirilmesi sağlanacaktır.

Tarım ve Kırsal Kalkınma destek politikaları bütüncül bir yaklaşımla ve bütçe sınırları dikkate alınarak hazırlanacak ve önceden ilan edilecektir.

Entegre Tarım Bilgi Sistemleri oluşturulacaktır.

Oluşturulacak politikaların sağlıklı bir zemine inşa edilmesi için Entegre Kayıt Sistemi oluşturulacak ve tarımsal destekler Entegre Kayıt Sistemi'ne göre verilecektir.

Tarım alanlarının amaç dışı kullanımının engellenmesi için gerekli idari ve yasal düzenleme yapılacaktır.

Sertifikalı tohum üretimi için Tohumculuk Yasası çıkartılacaktır.

Hayvancılık bölgeleri ve işletmelerinin izlenmesi ve yetkilenmesinde tek otoriteye dayalı bir sisteme geçilecektir.

Organize Hayvancılık bölgeleri ve hayvancılık işletmeleri yönetimiyle ilgili kurallar günümüz koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

Süt üreticilerinin ürettiği süt üzerinden verilen mevcut destekler kaldırılarak, süt fiyatının piyasa koşullarında oluşması sağlanacak ve piyasa koşullarını bozmayacak şekilde destekler şekillendirilecektir.

Üretilen sütün kalitesini artırmaya yönelik olarak, halen, toplam süt içerisindeki %25'lik kısmı açık olarak üretilip pazarlanan sütün, soğuk zincir üretimine geçmesi veya bölgelerde oluşturulacak süt toplama merkezlerinde soğutulup pazarlanması sürecine geçilecektir.

Hellim üretimi ve ticaretinin AB standartlarında yapılması ve hellimin coğrafi işaret tescilinde belirlenen kurallara uygunluğunun sağlanması amacıyla KKTC süt sektörü ve hellim ticaretine ilişkin olarak hazırlanan eylem planı kapsamında süt ürünlerine yönelik atılması öngörülen adımlar hayata geçirilecektir.

Ülkede üretilen küçükbaş (koyun, keçi) sütün artırılması ve bu sütün, hellim üretimine yönlendirilmesi sağlanacaktır.

Hellimin AB tarafından coğrafi olarak tescili için özellikle küçükbaş hayvan sütünün artırılması sağlanacaktır.

Devlet Üretim Çiftlikleri küçükbaş hayvancılığına yönelik yeniden yapılandırılarak üreticilere küçükbaş damızlık hayvan tedarik edecektir.

Kısa ve orta vadede inek sütüne verilen destek oransal olarak azaltılacak ve küçükbaş hayvan sütüne verilen destekler artırılabacaktır.

Hayvan hastalıklarıyla mücadelede çok yıllık ulusal program oluşturulması, sığır, koyun ve keçi işletmelerinin belirli hayvan hastalıkları yönünden sağlık ve/veya arılık statülerinin belirlenmesi, enfekte işletmelere eradikasyon programları uygulanarak arılık statüsü kazandırılacaktır.

Hayvan ve insan sağlığını etkileyen, ekonomik kayıplara neden olan ve hayvansal ürünlerin ticaretine sınırlama getiren hayvan hastalıkları için mücadele yapılacaktır.

Tarımsal ürünlerin pazarlanmasında üretici kümelenmeleri desteklenecektir.

Orta ölçekli işletmelerin rekabet edebilirliğini artırabilmek maksadı ile altyapı modernizasyonu sağlanacaktır.

Tarım politikalarının amaç, kapsam ve konularının belirlenmesi, tarımsal destekleme politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanması, bu programların yürütülmesine ilişkin piyasa düzenlemeleri, finansman ve idari yapılanmanın tespit edilmesi ve sektörde uygulanacak öncelikli araştırma ve geliştirme programlarıyla ilgili yasal ve idari düzenlemeleri içeren bir yasa çıkarılacaktır.

Tarım sigortası kapsamına girmeyen ürünleri de kapsayacak şekilde, özel tarım sigortası sistemi de dahil olmak üzere alternatif sistemler kurulacaktır.

Gıda ve yem güvenliği konuları tek otorite olarak Tarım Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır.

Gıda güvenlik Dairesi kurularak bu yönde Bakanlık yeniden yapılandırılacaktır.

Su Dairesi ile Jeoloji ve Maden Dairesi günün koşullarına ve ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılacaktır.

Balıkçı barınakları geliştirilecek ve balıkçı kayıt sistemine kayıtlı olan balıkçıların ortak girişimleri desteklenecektir.

Tarım sektörü müdahale kurumlarının piyasadaki rolleri gözden geçirilerek, çalışma prensiplerinin ve uyguladıkları fiyat politikalarının esnek ve görev zararlarını minimize edecek şekilde yeniden kurgulanması sağlanacaktır.

Genel Gıda ve Yem Yasası'nın öngördüğü Risk Değerlendirme Kurulu oluşturulacak ve gıda güvenliği ile ilgili tüzükler çıkarılarak acilen hayata geçirilecektir. Bağımsız çalışabilecek bir denetim ve kontrol sistemini etkin kılacak ve aynı zamanda yetki karmaşasına son verecek bir idari yapılanma üzerindeki çalışmalar başlatılacaktır.

Ülkenin sahip olduğu arıcılık potansiyeli değerlendirilecek ve arıcılıkla ilgili en önemli sorunlar olan verimlilik, nitelik ve uluslararası standartlara uygun üretim konularında destek sürdürülecektir. Sektör, bal ve diğer arıcılık ürünlerine yönelik taleplerin karşılanması yönünde yeniden yapılandırılacaktır.

5.2. Sanayi

Uluslararası standartlara uygun, yurtdışı piyasalarda kalite ve fiyat açısından rekabet edebilen, katma değeri yüksek ürünler üreten, tüketici güvenliğinin esas alındığı yeni teknolojilerin kullanıldığı, ihracata dönük, çevreye karşı duyarlı bir sektörün oluşturulması temel amaçtır .

Bu çerçevede;

Sanayi Dairesi işbirliğinde, işletme bilgilerinin ve ekonomik faaliyetlerinin uluslararası standartlarda sınıflandırılmasının yapılarak sektörün mevcut durumunun tespit edilmesini sağlayacak Sanayi Envanteri tamamlanacaktır. Ayrıca, Kıbrıs Türk Sanayi Odası işbirliğinde işletme sicillerinin kayıt altına alınmasını sağlayan Sanayi Sicil Belgesi, Yıllık İşletme Belgesi, Kapasite Raporu ve Yerli Üretim Belgesi gibi belgelerin düzenlenebilmesini sağlayacak yasal mevzuat hazırlanacaktır.

Yasal yapısı Mart 2016 da tamamlanması öngörülen KOBİ Geliştirme Merkezi(KOBİGEM) tarafından çalışmaları başlatılan KOBİ Stratejisi belgesi tamamlanacaktır.

Sanayi sektörünün tarım ve turizm sektörleri ile etkileşimini dikkate alan Sanayi Strateji belgesi hazırlanacak ve buna uyumlu politikalar uygulanacaktır.

Üniversiteler ile kamu ve özel araştırma kurumlarındaki bilim ve teknoloji alt yapısından işletmelerin yararlanmasını sağlamak, sanayi ve üniversite işbirliğini kuvvetlendirmek,

sanayide, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi ve faaliyetlerin uygulanması için çalışmalar başlatılacaktır.

Çoğunlukla küçük işletmelerden oluşan sanayi işletmelerinin teknolojik üretim altyapılarının geliştirilmesine katkı yapacak Araştırma-Geliştirme(AR-GE) ve Teknopark merkezlerinin üniversiteler bünyesinde açılmaları desteklenecek, bu alanda mevcut mevzuat revize edilecek ve teknopark yasası yenilenecektir. Bu merkezlerin kurulması ve işleyişi ile ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler giderilerek sanayi işletmelerine katkı yapacak düzeye ulaşmaları sağlanacaktır.

Uluslararası kalite ve standartlara uygun ürünlerin üretilmesi ve markalaşmanın sağlanması desteklenecektir. İşletme ve ürün kalite ve standartlarımızın yükseltilmesi için gereken çalışmalar yapılarak, işletmelerinin ürün ve işletme standart belgelerini almaları özendirilecektir.

Finansal destek programlarının tümünde bu kapsamda yer alan konulara (kalite, standartlar ve markalaşmanın gb.) öncelik verilecektir. Ayrıca, Türk Patent Enstitüsü ile işbirliği yapılarak patent ve tescil işlemlerine ilişkin mevzuat düzenlenecektir.

Ulusal Standartların tespit edilmesi amacıyla TSE ile işbirliği yapılacaktır.

Ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan yerel ve kültürel ürünlerin coğrafi tescili yapılarak ülkesel marka yaratma gayretleri desteklenecektir.

Ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan yerel ve kültürel ürünlerin coğrafi tescili yapılarak ülkesel marka yaratma gayretleri desteklenecektir.

İşletme enerji verimliliği etüdü, tasarrufu ve enerjisinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması hususlarındaki çalışmalar desteklenecektir.

Çoğunlukla küçük işletmelerden oluşan sanayi sektörümüzün yatay veya dikey kümelenme yöntemleri ile üretim ve satış kabiliyetleri genişletilecektir.

Sanayi işletmelerinde hangi mala talep olduğu, ne üretilmesi gerektiğini araştıran, bilgi toplayan ve pazarda oluşan değişimleri anında haberdar eden modern pazarlama anlayışı doğrultusunda, Sanayi İşletmeleri Pazarlama Strateji Belgesi hazırlanacaktır. Dikey kümelenme yönteminin uygulanacağı pazarlama birimlerinin oluşturulması özendirilecektir.

Organize Sanayi Bölgelerinin ihtiyaçlarını ve sorunlarını bilen yasal sakinleri tarafından oluşturulacak kar amacı gütmeyen bir şirket tarafından yerinden yönetilmesi, yine Organize Sanayi Bölgesi arsalarının hak sahiplerine belli kriterler çerçevesinde ve daha hakkaniyete uygun verilmesi amacıyla, sektör temsilcilerinin de içerisinde bulunduğu “Değerlendirme Komisyonu” aracılığı ile değerlendirilmesi ve tahsis edilmesi için, Organize Sanayi Bölgeleri Yasası çıkarılacaktır.

KOBİ Geliştirme Merkezi(KOBİGEM) koordinasyonunda yürütülen sanayi destek programları yaygınlaştırılarak devam edecektir.

Serbest Liman ve Bölgeleri, sanayi sektörünün gelişimine katkı yapacak düzeye ulaştırılacaktır. Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi'nin daha etkin çalışmasını sağlayacak idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

5.2.1.Taşocakçılığı

Çevreye uyumlu, çevresel etkilerin en aza indirildiği, sürdürülebilir madencilik ve taşocakçılığının oluşturulmasını sağlayacak yasal mevzuat, hazırlanacaktır.

Yeni taşocağı açılmasına ve mevcut taş ocaklarının büyütülmesine izin vermeyen, basamak sisteminde teraslama yöntemiyle çalışılmasını sağlayan, denetim sistemi yasal mevzuat temelinde etkinleştirilen ve iş güvenliğinin sağlandığı bir Taşocakçılığı Yönetim Stratejisi hazırlanacaktır.

Maden arama, işletme ve ruhsatlandırma çalışmalarını güncel şartlara göre güncelleyen yeni Maden ve Taşocakçılığı Yasası hazırlanacaktır.Bu yasa dahilinde,Maden ve Taşocakçılığı faaliyetlerinin yasal mevzuata uygun sürdürülmesinde ve denetiminde etkin rol oynayacak Teknik Nezaretçilik Sisteminin oluşturulabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İşletilmiş ve işletilmekte olan Maden ve Endüstriyel Hammaddeler ile ilgili Doğal kaynak Haritası hazırlanacaktır.

5.2.2.Enerji

Ülkemizde gelişmeye bağlı olarak talebi devamlı artan; toplumsal hayatın ve ekonomik kalkınmanın devamlılığı için gerekli olan, elektrik enerjisinin sürekli, verimli, güvenilir, çevreye duyarlı bir şekilde ve en makul maliyetle tüketicilere sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Ülkedeki en önemli kamu elektrik üretim ve dağıtım işletmesi olan KIB-TEK, etkinlik, verimlilik ve şeffaflık ve hesap verebilirlik temelinde, benzer çağdaş küçük ada örnekleri ve Güney Kıbrıs'taki yapı göz önüne alınarak, enerji arz güvenliğini, sürdürülebilirliğini, verimli ve makul fiyatlarla elektrik dağıtılmasını sağlayacak şekilde ve fonksiyonları birbirinden ayrılmak suretiyle yeniden yapılandırılacaktır.

Elektrik arzında sağlıklı bir kaynak çeşitliliği yaratmak ve arz güvenliğini artırmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarının üretime dahil edilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır. Bu noktada ithal fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması önem arz etmektedir. Dolayısı ile başta güneş ve rüzgar olmak üzere doğal kaynaklara yönelinecektir.

Yenilenebilir enerji alanlarında, ülke koşulları, ilgili mevzuat ve AB kuralları dikkate alınarak gerekli fizibilite çalışması yapılmak suretiyle yenilenebilir enerji sektörünün geliştirilebilmesi amacıyla teşvik sistemi oluşturulacak ve elektrik enerjisi üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu bağlamda Yenilenebilir Enerji Yasası ve tüzükleri gözden geçirilecektir.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesindeki kayda değer gelişmelerin daha ileriye götürülmesi için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkemiz enerji verimliliğinin takibine yönelik olarak tüm sektörleri içeren veri toplama ve değerlendirme altyapısı oluşturulacaktır.

Uzun vadede Doğu Akdeniz'de bulunan gaz rezervlerinden veya başka kaynaklardan faydalanılarak daha ekonomik olması halinde elektrik üretimini üretimini doğal gaza dönüştürme olanakları araştırılacaktır.

KKTC elektrik şebekesinin, Türkiye Cumhuriyeti elektrik şebekesi ile denizaltı kablosu ve Güney Kıbrıs elektrik şebekesi ile enterkonnekte çalışmalarına hız verilecek ve hukuki altyapı oluşturulacaktır.

Enerji Verimliliği Yasası ve alt mevzuatları kısa süre içerisinde çıkarılacaktır. Enerji verimliliği ile ilgili uluslararası sertifikaların ülkemizde de düzenlenmesini sağlayacak mevzuat hazırlanacaktır.

Ülkemiz şartlarına uygun enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynakları alanlarındaki ürünlerin araştırılmasına yönelik AR-GE çalışmaları desteklenecektir. Ayrıca, bina ısı yalıtım standartları ve enerji performans kriterleri belirlenecektir.

Ülkenin enerji planlamasının yapılması, enerji kaynaklarından en verimli şekilde (en düşük maliyette, çevreye duyarlı olarak ve toplumun hayat standartlarını göz önünde bulundurarak) enerji üretilmesi ve kullanılması için politika, vizyon, uzun vadeli strateji ve uygulamalar yanında enerji sektörünün düzenlenmesi ve denetimi amacıyla Enerji Dairesi kurulacaktır

KKTC'ye ithal edilen akaryakıtın ithalinden tüketimine kadar geçen her safhada denetim alt yapısı geliştirilecek ve KKTC'ye ithal edilen yakıtların kalite kontrolünün daha etkin yapılması sağlanacaktır.

Kıb-Tek'in fonksiyonlarına göre ayrıştırılmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılacak ve dağıtım sistemi kamu-özel işbirliği çerçevesinde yeniden yapılandırılacaktır.

5.2.3. Su

Ekonomi ve kalkınmayla doğrudan ilişkili olan su kaynaklarının doğru ve etkili kullanımı oldukça önemli bir konudur. Hem üretimde hem de tüketimde su kaynaklarının bilinçli kullanılması için toplumsal farkındalık yaratılması, su gibi önemli bir konuda tüm tarafların işbirliği içinde politikalar geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Ülkemizde su kaynaklarını korumak, geliştirmek, sürdürülebilir su kullanımını sağlayarak yeraltı su kalitesini artırmak ve ileride küresel ısınma sebebiyle yaşanacak kuraklık etkisini azaltmak amacıyla su sektörüne yönelik planlama, yönetim ve denetim kabiliyetlerini geliştirecek strateji ve planlar hazırlanarak, yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Ülkemizde yer alan su potansiyelinin belirlenebilmesi için Su Kaynakları Envanteri hazırlanacaktır. Ayrıca, akiferlerdeki yeraltı suyu çekiminin, sürdürülebilir su kaynakları yönetimi çerçevesinde yapılmasını sağlayacak Su Havzaları Yönetim Planı hazırlanacaktır.

Su Master Planı, yeraltı su kaynaklarının yükünü azaltacak, deniz suyu ve atık suların kontrollü olarak yeniden kullanımını sağlayacak şekilde yeniden güncellenecektir.

Su kaynaklarının korunması ve kullanılması, suların daha iyi bir şekilde dağıtımı ve bu amaçlarla ilgili kuralları öngören Fesil 348 Su (İnkişaf ve Dağıtım) Yasası, Avrupa Birliği mevzuatına uygun şekilde yeniden düzenlenecektir.

Su Dairesi ülkedeki su kaynaklarını etkin verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını yönetip denetleyecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nden temin edilen suyun işletilmesi ve ihtiyaç duyulacak diğer yatırımların gerçekleştirilmesi için içme suyu ve tarımda kullanılacak su olmak üzere iki ayrı ihale açılmak suretiyle özel sektör paydaşlarıyla işbirliğine gidilecektir.

Türkiye'den borularla su getirilmesi projesi, deniz suyunun arıtılması, atık suların yeniden kullanımının sağlanması sayesinde su kaynaklarımız çeşitlenecek, suyun dağıtımında ve kullanımındaki modern yöntemler sayesinde de su sarfiyatı önemli ölçüde azalacaktır. Bunun sonucunda, yer altı su kaynaklarının yükü azalırken, aşırı çekim sonlanacak, akiferlerdeki su miktarı ve kalitesi artacak, vatandaşlarımıza kaliteli içme ve kullanma suyu verilmesi sağlanacaktır.

Yeni bir organizasyon ve uluslararası normlarda yönetim ve denetim hizmetlerini içerecek şekilde atık su planlaması yapılacaktır. Böylece mevcut arıtma tesislerinin kapasiteleri büyütülecek, daha iyi kalitede arıtma yapımları sağlanacak ve arıtılan sular tarımsal amaçlı sulamada kullanılacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'den gelen suyun bir kısmı tarımsal sulama amaçlı olarak kullanılacağından tarım sektörünün gelişimi sağlanacaktır. Suyun tarımsal alanda sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla bölgesel sulama projeleri geliştirilecektir. Atık suların ve yağmur sularının yeniden kullanılması sağlanacaktır.

5.3. İnşaat

Fiziki sermayesi ve insan kaynakları gelişmiş, çevreye duyarlı, teknolojiyi yakından takip eden, yüksek hizmet kalitesiyle, rekabet edebilen bir sektör oluşturmak esas amaçtır. Bu çerçevede;

KKTC'nin depremsellik çalışmasının yapılabilmesi amacıyla, yapılan her türlü inşaat zemininin jeolojik olarak incelenmesine imkan yaratacak (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b) gerekli teknik donanım sağlanacaktır.

İnşaatlarda proje aşamasında zemin etüdü analizleri temin edilecektir. Yapılaşmaya müsait olmayan alanların önceden belirlenerek, depremsellik haritasının oluşturulması ve doğal afetlerle ilgili mevzuatın iyileştirilmesi çalışmaları yapılacaktır.

Belirlenecek konut politikaları, Ülkesel Fiziki Plan ve, kentsel/bölgesel planlarla uyum içinde yürütülecektir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılarken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsayacak düzeye getirilecektir.

Sektördeki imar izinlerinin ve emirnamelerin ülkesel fiziki plan çerçevesinde belirlenerek hangi yıllar boyunca ve ne kadar bir kapasiteye ulaşmaya kadar bölgelerin genişletilebileceğinin ilan edilmesi yoluyla piyasada öngörülebilirlik yaratılacaktır.

Tapu devri, inşaat izni ve/veya onayı alma mekanizmaları yeniden gözden geçirilecek, işlemlerin daha hızlı yapılabilmesini sağlamak için sistem, teknoloji kullanımı ve insan kaynakları açısından güçlendirilecektir.

KKTC'de üretilen inşaat malzemesi ürünlerinde uluslararası standartlara uygunluk koşulu getirilmeli ve her türlü yapı malzemesi kullanımının denetlenmesi sağlanmalıdır. Yerel inşaat malzemesi üretimi ve kullanılması desteklenecektir.

Gerek KKTC'de üretilen ve gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde, düzenli kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistem kurulacaktır.

İnşaat yapım aşamalarında, işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanması yönünde gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İnşaat sektörüne vasıflı eleman ve sanatkar yetiştirmek için, inşaat alanındaki mesleki- teknik eğitime önem verilecek ve sektörde halen hizmet verenlerin sınıflandırılıp karnelendirilmesi veya hizmet içi eğitime tabi tutulması sağlanacaktır.

Kayıtdışı müteahhitlerin kayıt altına alınması amacıyla İnşaat Encümeninin denetimlerini daha sağlıklı yapabilmesi için yasal mevzuat altyapısı geliştirilecek ve yaptırım gücü artırılabilecektir. İnşaat Müteahhitliğiyle ilgili kriter, standart ve uygulanacak yaptırımlar konusunda mevzuat ve yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ilgili kurum, kuruluşlar ve meslek örgütleri ile birlikte gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Kamu ve özel sektöre ait inşaat yatırımları ve yapılaşma etkinlikleri, çevrenin korunması ilkeleriyle ve imar kurallarına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilecek, izinsiz yapılaşma önlenecek ve yapı güvenliği geliştirilecektir. Bu çerçevede, izinsiz inşaatlara cezai yaptırımlar uygulanmasına yönelik denetimler etkinleştirilecektir.

Modern inşaat teknolojileri kullanımları yaygınlaştırılarak, binaların bakım-onarım maliyetleri düşürülecek; ayrıca inşaatlarda izolasyon konusuna önem verilerek, ısıtma ve soğutmada enerji tasarrufu sağlanacaktır.

Ülke genelinde kullanılacak ve tüm paydaşlar tarafından kabul görececek birim fiyatlar ile birim fiyat analizlerinin yapılacak standardizasyon ve formülasyon çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

Günümüzde atıl durumda kalmış yarım inşaat veya bitmiş ve satılmamış konutların belli bir plan ve program çerçevesinde ekonomiye kazandırılması çalışmaları yapılacaktır.

KKTC’de yapılmakta olan veya yapılacak olan alt yapı yatırımları, Güneydeki alt yapı sistemleri ile entegre olabilecek yönde planlanmalıdır. Bu bağlamda, karayolları, enerji üretimi ve iletim hatları, kanalizasyon ve arıtma sistemleri, gölet, çöp depolama ve benzer alt yapı inşaatlarının Adanın küçük ölçeği de dikkate alınarak daha verimli sonuçlar üretebilmesi ve olası bir anlaşma durumunda tasarruf yaratabilmesi açısından entegre ve iki tarafın sistemlerini tamamlayıcı bir içerikte ele alınması sağlanacaktır.

5.4. Ticaret

Hizmet kalitesi ve verimlilik artışının sağlandığı, uluslararası ticarete yerini almış, sektörel standartların geliştirildiği, rekabet ortamının sağlandığı, teknoloji kullanımı ve yeniliğin özendirildiği bir sektör oluşturmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Dış ticaret rejimimizin, dünyada, çevre ülkelerde ve adamızda değişen ve gelişen siyasi ve ekonomik konjoktüre paralel olarak yeniden gözden geçirilerek, AB mevzuatına uyumlaştırılması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır.

Ülkemiz ticaretine olumlu yönde katkılar koyacağı düşünülerek hazırlanan Yeşil Hat Tüzüğü'nün kapsam olarak geliştirilmesi ve çok daha etkin bir şekilde uygulamanın sağlanması yönündeki girişim ve çalışmalar sürdürülürken, doğrudan ticaret tüzüğünün hayata geçirilmesi yönünde gayretlere devam edilecektir.

Dış ticaret açığının azaltılması amacıyla, ihracata yönelik mal ve hizmet üretimleri ile girişimcilerin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri desteklenecektir. Yerli üretimin dış pazarda rekabet gücünü artırmak için girdi maliyetlerinin (Enerji, ulaşım, finansman v.b) düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

İthalatta haksız rekabet ortamının yaratılmaması, dumping uygulamalarının önlenmesi ve tüketici haklarının korunmasında Uluslararası normlarının uygulanması sağlanacak, bu bağlamda gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İthal ve yerli ürünlerin uluslararası standartları karşılayabilmesi amacıyla hazırlanan ve Haziran 2015'de yasalaşan Gıda ve Ürün Güvenliği Yasası'nın tüzükleri de tamamlanacaktır.

Dış ticaret faaliyetlerinde bulunan girişimcilere gümrük kapılarında daha iyi hizmet verilebilmesi ve dış ticaret istatistiklerinin daha sağlıklı derlenebilmesi amacıyla, gümrüklerde otomasyon ve modernizasyon çalışmaları hızlandırılacaktır. Bunun yanında, gerekli dökümantasyon işlemleri elektronik işlem kolaylığı sayesinde hızlandırılacak, böylece verimlilik artırılacaktır

Ülkemizdeki küçük işletmelerin, ihracat kapasitelerinin artırılmasına yönelik, ticaret sektöründe satış ve pazarlamada uzmanlaşmış işletmeler aracılığıyla bu satışları gerçekleştirmeleri amacıyla dikey kümelemenin kolaylaştırılmasına yönelik programlar (vergi

indirimi, reklam desteği ve benzeri enstrümanları) geliştirilmeli ve kümeleşme konusunda gerekli eğitim ve buluştırmalar ilgili bakanlık ve odalar ile birlikte yapılmalıdır.

5.5. Turizm

Turizm Sektöründe, turizm potansiyelinin değerlendirildiği, ürün ve hizmetlerin çeşitlendirildiği, hizmet kalitesinin yükseltildiği, yerel ürünlerin öne çıkarıldığı, uluslararası standartlarda kurumsallaşıldığı, uluslararası bir marka haline geldiği, çevrenin korunması ve gelişmesinin sağlandığı, doğal kaynakların, tarihi mirasın ve kültürel dokunun duyarlılıkla ele alındığı, koruma kullanma dengesinin gözetildiği, sürdürülebilir büyüme ve istihdamın oluşturulduğu, bölgesel kalkınmaya katkının sağlandığı, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı, sürdürülebilir karma bir turizm modelinin oluşturulması temel amaçtır. Bu bağlamda;

Turizmde mevcut kapasitenin etkin kullanımının sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır.

Turizm amaçlı tahsis edilen kaynaklar verimli ve etkin şekilde kullanılacak, turizm bölgelerinde yarım kalmış veya inşaatına hiç başlanmamış yatırımların tamamlanması ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi sağlanacaktır.

Küçük ve orta ölçekli turistik konaklama tesislerinin yenilenmesi ve kalitenin artırılması sağlanacaktır.

Küresel ısınma ve iklim değişiminin turizm üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler araştırılacak ve gerekli tedbirler alınacaktır.

Turizm yatırımları yoğun olan bölgelerden uygun olan diğer bölgelere planlı bir şekilde yönlendirilecektir.

Turizm yatırımları, doğal, tarihi, kültürel ve sosyal yapıyı koruyucu ve geliştirici nitelikte gerçekleştirilecektir.

Turizm politikalarının sürekliliğinin sağlanmasına olanak verecek, paydaş katılımcılığını içeren özerk bir turizm yönetişimi oluşturulacaktır.

Turizm sektöründe girişimcilik desteklenecek ve sektörün rekabet koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Turizm sektörü hizmetlerinde ve turist profilinde niteliğin yükseltilerek turist sayısının ve turizm gelirin artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi, yıl boyunca talep yaratılması ve talebin bölgelere ve ürünlere dengeli dağıtılması sağlanacaktır.

Turizm talebindeki değişim izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım faaliyetleri yürütülecek ve turizm pazar talepleri dikkate alınarak turizm ürünü bu talepler doğrultusunda çeşitlendirilerek, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacak, bu amaçla da kısmi destek programları sürdürülecektir.

Citta slow, eco turizm gibi doğa ve kültürel varlıklara duyarlı, yerel ürünleri öne çıkaran, yerel halka dayalı, alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.

Dünyada yükselen pazar konumunda olan sağlık turizmi altyapısı oluşturularak sağlık turizmi geliştirilecek, bu alanda hedef pazarlarda etkin bir tanıtım ve pazarlama yapılacaktır.

Turizme yönelik pazarlama faaliyetlerinin elektronik ortamda enformasyon teknolojilerine dayalı olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi sağlanacak, doğal kaynakların kullanımında geriye dönüşün olmadığı bilincini topluma benimsetecek çalışmalarda bulunulacaktır.

Turizm yatırımlarında sürdürülebilir turizm kriterlerinin uygulanması açısından belgelendirme ve sertifikasyon sistemlerinin oluşturulması sağlanacaktır.

Turizm eğitimi ve hizmet kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Turizmde nitelikli eleman açığının giderilmesi amacıyla Otelcilik Turizm Eğitim Merkezi (OTEM) yeniden yapılandırılarak etkin hale getirilecektir.

Turizmde uygulanan teşvik yöntemleri yeniden ele alınarak küçük ve orta ölçekli işletmelere dayalı bir şekilde bütüncül olarak düzenlenecek, etkin ve kontrollü uygulanması sağlanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar desteklenecek, charter seferlerine yönelik destekler de etkin ve verimlilik açısından gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir.

Turizm sektörünün planlı gelişmesi yönünde, Turizm Gelişim Yasası'na bağlı Turizm Gelişim Planı ve eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulacaktır. Bu planın hazırlanıp uygulanması ve Turizm Gelişim Yasası'nda öngörülenlerin yerine getirilmesi için de Turizm Gelişim Kurulu oluşturulacaktır.

Dünya Ekonomik Formu'nun "turizm rekabet kriterleri" uygulamaya konulacaktır.

5.6. Ulaştırma – Bilgi ve İletişim

5.6.1. Ulaştırma

Sürekli büyüyen ulaşım talebi; zamanında ve kaliteli altyapı hizmetleri ile karşılanmalıdır. Bu bağlamda, Uluslararası kurallarla uyumlu, güvenli, ekonomik, konforlu, hızlı ve çevreye duyarlı hizmetlerin sunulduğu sürdürülebilir bir ulaşım sistemi kurmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ulaşımında trafik güvenliğinin artırılması ve trafik kazalarının en aza indirilmesi için acil olarak karayolu altyapısındaki kara noktalar tespit edilip ortadan kaldırılacak ve kaza potansiyeli yüksek yerlerin oluşmaması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Trafik güvenliğinin artırılması hedefi doğrultusunda şehir içinde ve şehirlerarası yollarda elektronik denetim sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve trafik denetimlerinin etkinliği artırılabilecektir. Ülke çapında yolcu ve yük trafik verilerinin toplanıp değerlendirildiği Ana Trafik Yönetim Sistemi Merkezi (ATYSM) kurulacaktır.

Ulaşım ve trafik hizmetleri ile ilgili bütün yetki ve sorumluluğun Ulaştırma Bakanlığında toplanması için gerekli yasal düzenlemeler tamamlanmış olup tüm bu yetki ve sorumlulukları üstlenecek yeni bir Trafik Hizmetleri Dairesi kurulacaktır.

Karayolları Master Plan çerçevesinde bölünmüş yolların ve alt-üst geçitlerin yapımı tamamlanarak karayolu altyapısı iyileştirilecektir.

Mesleki saygınlık ilkeleri doğrultusunda kaliteli ve güvenli taşımacılık hizmeti veren, mali ve mesleki yeterlilik şartlarını Avrupa standartları düzeyinde yakalamış; güvenilir ve sorunsuz hizmet veren kurumsallaşmış taşımacılık şirketlerinden oluşan özel sektör ve yerel yönetimlerinde katılımıyla KKTC karayolu toplu taşıma sistemi oluşturulacaktır. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını da gözönüne alan şehir içi ve şehirlerarası toplu taşımacılık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Denizyolu ulaşımında liman otoritesinin kurulması ve bu otoritenin güçlendirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacak ve limanların modernleştirilmesi için yapılacak çalışmalara hız verilecektir.

Gazimağusa Limanı, Girne Turizm limanı, Girne Antik Limanı ve Girne Yat Limanı, Kamu-Özel işbirliği ile yatırım projelerinin gerçekleştirilmesi ve özel sektörün, finansman ihtiyacına katkısı sağlanarak yeniden yapılandırılacaktır.

Mevcut ve yeni yapılacak yat limanlarının kaliteli hizmet verecek şekilde yapılandırılması için yasal altyapı oluşturulacaktır.

5.6.2. Bilgi ve İletişim

Bilgi toplumuna dönüşümü hızlandırmak, tüm sektörlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla gerekli olan altyapının sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Telekomünikasyon altyapısı ve hizmetleri Kamu-Özel işbirliğinde uluslararası standartlara uygun olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Elektronik haberleşme sektöründe kamu hizmeti niteliğinde olan ancak özel sektör tarafından karşılanan evrensel hizmetlerin AB normlarına uygun olarak seçilecek operatörler tarafından kırsal kesime ulaştırılması sağlanacaktır.

İletişim teknolojileri altyapısı, uygun kalite ve fiyatlarla hizmet verecek şekilde geliştirilecek ve iletişim hizmetleri hızla artan ihtiyaçlara kesintisiz ve güvenli bir şekilde cevap verecek kapasiteye ulaştırılacaktır.

Bilişim sektörü için gerekli hukuki altyapıya ilişkin yasal mevzuat (Bilişim Suçları Yasası, Ar-Ge Yasası, E-Ticaret Yasası vb. tamamlanacak ve uygulamaya geçilecektir.

Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) Kameralı Güvenlik Yönetim Sistemi projesi hayata geçirilecektir.

Posta sektörü; sürat, kalite, güvenilirlik ve erişebilirlik esasları ve AB düzenlemeleri paralelinde yeniden yapılandırılacak ve gerekli görülürse hizmet alımı yapılacaktır.

5.7. Eğitim

5.7.1. Yükseköğretim

Yüksek öğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması, üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarının yapılması ve öğrenci memnuniyetinin sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Yüksek öğrenim sektöründe hazırlanan raporlar dikkate alınarak sektörün geliştirilmesi konusunda gerekli önlemler alınacaktır.

Akreditasyona yönelik etkinlikler ve Bolonga Süreci çalışmalar desteklenecektir.

Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu (YÖDAK) Yasası gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir. Böylelikle YÖDAK denetleme ve düzenleme ile ilgili işlemlerden mesul olacaktır.

Üniversitelerin öğretim kalitesinin artırılması için bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalar proje bazında desteklenecektir. Ar – Ge projelerine ise daha fazla destek verilmesi için finansman olanakları yaratılacaktır. Bununla birlikte, üniversitelerin toplum, diğer eğitim kurumları ve reel sektöre yönelik düzenleyecekleri projeler desteklenecektir.

Üniversiteler ile yerel yönetimlerin ulaşım, barınma, kültür – sanat, sportif etkinlikler gibi konularda işbirliği yapabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Öğrenci memnuniyetinde yönelik olarak öğrencilerin bürokratik işlemlerinin bir masada çözebileceği ve “online” hizmete açık bir yapı kurulacaktır.

Yükseköğretimin daha planlı yapılabilmesi için öğrenci sayı ve profillerine yönelik ortak veri tabanı kurulacaktır.

Üniversitelere ulaşımı kolaylaştıracak, bireylerin de yararlanabileceği sistemlerin kurulması desteklenecektir.

KKTC’de üniversitelerin yasa ile kurulması sağlanacaktır. Böylelikle gerek yeni kurulacak gerekse mevcut üniversitelerin beşeri ve fiziki alt yapıları ile bilimsel yeterlilik kriterleri belirlenecektir.

Yükseköğretimde, öğrenci kredisinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim

Yeni fikirlere, değişime ve iletişime açık, karakteri yüksek, demokratik değerleri ve kültürüne sahip çıkan, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş, sorgulayan, işbirliği yapan, çevre bilinci gelişmiş, bilgiye ulaşmayı bilen mutlu ve nitelikli nesiller yetiştirirken eğitim – istihdam bütünlüğünü sağlamaya katkıda bulunmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitimde verimliliği artırmak, eğitim uygulamalarının denetlemelerinin çok yönlü, dengeli ve etkili olmasını sağlamak için performans artırıcı odaklı “Okula Dayalı Yönetim” anlayışı yaşama geçilecektir.

Tüm eğitim kurumlarında eğitim programları ve ders içerikleri ile ilgili Bilgi ve İletişim Teknolojileri entegrasyonu sağlanması için çalışmalar yapılacaktır. Bununla, birlikte Eğitim – Öğretim ve Kurum Standartları’nın oluşturulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

E – Devlet Projesi kapsamında E – Okul Projesi için çalışmalar yapılacaktır.

Ortaeğitimde, mesleki-teknik öğretime ağırlık verilecek ve bunu teşvik edecek uygulama ve yönlendirme etkinlikleriyle bu alandaki okullaşma oranı yükseltilecektir. Böylece ekonomik ve sosyal yaşamımızın ihtiyaç duyduğu insan gücü yetiştirilecektir. Öğrencilere gördükleri eğitimle ilgili olarak verilecek diplomanın/belgenin, iş bulmada avantaj sağlaması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Mesleki eğitimin veriminin artması için bölgelerde kampüsler oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alan, teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirleyen, denetim, ölçme, değerlendirme ile bilgilendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek amacıyla Ulusal Yeterlilik Sistemi kurulacaktır.

Yaşam boyu öğrenim çerçevesinde, ulusal ihtiyaçlar da gözönünde bulundurularak yetişkinlere yönelik mesleki kurslar düzenleme yoluyla tüm toplum, mesleki eğitime dahil edilecek, mesleklerinde ilerlemek veya meslek edinmek isteyenlere eğitim imkanı sunulacaktır.

Eğitim kalitesinin ve verimliliğinin daha üst seviyelere çıkması için eğitim süresinin arttırılabilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu doğrultuda derslerin yanı sıra öğrencilerin gelişimi için aktiviteler yapılmasına imkan veren planlı ve ihtiyaca yönelik alt yapı ve donanım yatırımları yapılacaktır. Bu hususta sanatsal faaliyetler yapılabilecek fiziksel alt yapının yanısıra bilgisayar destekli eğitim, etkileşimli eğitim, bilgi paylaşımı, internet, görüntülü haberleşme gibi, imkanlar sunacak olan projelerin yanı sıra çağdaş bilgisayar ve fen laboratuvarlarının kurulması sağlanacaktır.

İlk ve orta dereceli okullardaki öğretim programları çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak güncellenerek geliştirilmesine devam edilecektir.

Daha güçlü bir eğitime hazırlık için okul öncesi eğitimin iki yıla çıkarılması amacıyla insan kaynakları ve fiziki alt yapı hazırlanarak bir program çerçevesinde uygulamaya konacaktır.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için okul öncesi, temel ve orta eğitim kurumları içinde özel eğitim verecek özellikli derslikler ve özel okulların geliştirilmesi ve devamlılığı sağlanacaktır.

5.8.Gençlik

Gençlerin özgür, aktif ve özerk bireyler olmasının yanısıra gençlerin meslek seçimi yönünde bilinçlendirilmesi, temel eğitimleri sırasında beceri alanları doğrultusunda meslek eğitimine yönlendirilmesi ve işsizliğin azaltılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitim, istihdam, sosyal güvence, girişimcilik, ulaşım ve barınma gibi gençliği doğrudan ilgilendiren konularda devletin ilgili kurumlarıyla etkin ilişki ve işbirliği kurulacak ve bütünlüklü politikalar geliştirilecektir.

Gençlik politikalarını bir merkezde toplamak maksadıyla alanında uzman kişilerden oluşacak “Gençlik Koordinasyon Kurulu” kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Gençlerin karar alma ve uygulama süreçlerinin bir parçası olma yönünde “Gençlik Parlamentosu” oluşturulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Gençlerin gelişimlerini sağlamak üzere okul içi ve okul dışı fikir, kültür, sanat, spor, izcilik ve boş zamanları değerlendirme faaliyetleri teşvik edilecektir. Bu bağlamda, devlet kurumları, yerel yönetimler ve STÖ’lerin işbirliklerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar devam edecektir.

Kıbrıs Türk gençliğinin kendi kültür yapısını koruyacak kültür, sanat ve spor alanında yurtiçinde ve yurtdışında çağdaşları ile temaslarının ve iletişimlerinin artırılması yönünde olanaklar yaratılacaktır.

Engelli gençlerin de sosyal, kültürel ve sportif yaşam içinde hak ettikleri yeri alabilmelerine yönelik her türlü tedbir alınacaktır.

Kırsal kesimde yaşayan gençlerin sportif ve kültürel alanlarda daha çok yer alabilmesi yönünde çeşitli çalışmalar yapılacaktır.

Bağımlılık yapıcı maddeler ve kötü alışkanlıklarla mücadelede etkin politikalar geliştirilecektir.

Gençlik politikası kültürel diyalog ve sosyal birlik ve beraberliği destekleyen Avrupa Komisyonunca hazırlanan “Beyaz Belge” (Beyaz Kitap) ışığında yeniden düzenlenecektir.

Gençlik politikalarını oluşturmaya yönelik anket ve araştırmalar teşvik edilecektir.

5.9. Spor

Sporun geliştirilmesi amacıyla kaliteli sporcu, teknik adam, idareci ve yönetici yetiştirilmesine özen gösterilerek, spor tesislerinin uluslararası standartlara yükseltilmesi yanında ilk, ortaöğretim ve üniversitelerdeki spor faaliyetlerinin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve spor federasyonlarının, uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Milli Olimpiyat Komitesi ve spor federasyonları, uluslararası olimpiyat komitesi kriterlerine göre yeniden yapılandırılacaktır.

Milli Olimpiyat Komitesi ve Spor Federasyonları ile işbirliği içerisinde, Kıbrıs Türk Sporcusunun önüne konan ve sporun ruhuna yakışmayan izolasyonların aşılması yönündeki çalışmalar yoğunlaştırılarak sürdürülecektir.

Ülkemizde obezite ve diğer bağımlılık yapıcı unsurlara karşı spor dairesi eşgüdümünde ilgili bakanlıklar, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri işbirliğinde vatandaşların spor yapması teşvik edilecektir.

Ülkenin sıcak iklim şartlarından dolayı, uluslararası kabul gören sentetik sahaların yapımı teşvik edilecektir.

Özel sektörün spora katkı ve/veya tesis yapmasını teşvik etmesi için sponsorluk mevzuatında düzenlemeler yapılacaktır.

Engellilerin spor yapabilmeleri için ilgili kuruluşların işbirliği yapması sağlanacaktır.

5.10. Kültür

Kıbrıs Türk kültürünün araştırılması, kültür değerlerimizin ortaya çıkarılması, geliştirilerek yaygınlaştırılması, zenginleştirilmesi, kayıt altına alınıp tanıtılması ve herkesin kültür yaşamında yerini alması; ayrıca, sanatın özgürce gelişebileceği ortamın yaratılması ve

sanatçuların korunarak desteklenmesi, özendirilip teşvik edilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kıbrıs Türk Kültürü'nün korunup yaşatılarak, gündelik hayatın içinde yer alması sağlanıp yeni nesillere aktarılacaktır. Bu amaçla, somut ve somut olmayan kültürel mirasın saptanması ile ilgili çalışmalar geliştirilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında eğitim, kültür ve sanat alanındaki işbirliğinin güçlendirilerek devamına önem verilecektir.

Telif haklarının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler, kurumlar arası gerekli işbirliği geliştirilerek gerçekleştirilecektir.

Kültürel varlıklarımızın korunması, bakımı, onarımı ve restorasyon çalışmaları hızlandırılarak gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerinin daha çağdaş koşullarda, daha etkin hizmet sunumunu sağlamalarına ve günümüz koşullarına uygun donanım ve altyapıya kavuşturulmalarına hız verilecektir.

Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları binasının yapılması yönündeki girişimler tamamlanacaktır.

5.11. Sağlık

Yurttaşların ihtiyaçlarını karşılayacak, erişilebilir, adil ve çağdaş bir sağlık sistemi oluşturmak temel hedeftir. Bu amaçla;

Sağlık hizmetlerinin, kamu ve özel sektörde olmak üzere, çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve uluslararası standartlarla uyumlaştırılması, hizmet kalitesinin denetim altına alınması ve hasta haklarına özel önem gösterilmesi sağlanacaktır.

Ülkemizde yaşayan herkesi kapsayacak şekilde genel sağlık sigortası hayata geçirilecek ve mali olarak sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrıştırılması sağlanacaktır.

Özerk hastane modeli ile yerinden yönetim sağlanarak, daha etkin ve daha verimli hastane yönetim modeli hayata geçirilecektir.

Sağlık kurumlarında standardizasyon ve akreditasyon çalışmaları yapılarak daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması, bu bağlamda hem hasta hem de çalışan memnuniyeti sağlanması hedeflenmektedir.

Hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının tam gün hizmet vermesinin sağlanması yanında, genel sağlık sigortası ve döner sermaye uygulamaları ile mesai sonrası devlet hastanelerinde özel hasta bakma prosedürleri kamu sağlık kurumlarında uygulamaya girecektir. Kamu sağlık çalışanlarına performanslarına göre döner sermaye gelirlerinin %40'ını geçirmeyecek şekilde döner sermayeden pay verilecektir.

Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesinde uygulamaya geçirilen otomasyon sistemini, Yataklı Tedavi Kurumları Dairesine bağlı perifer hastanelerde, Temel Sağlık Hizmetleri Dairesine bağlı tüm sağlık merkezlerinde, İlaç ve Eczacılık Dairesinde, Devlet Laboratuvarı Dairesinde, Bakanlık Merkez Teşkilatı ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Sağlık Ataşeliklerini kapsayacak şekilde merkezi otomasyon sağlanacaktır.

Otomasyon Sistemi özel sektördeki kuruluşları (klinik, hastane, eczane, laboratuvar) içine alacak şekilde yaygınlaştırılacak ve uygulamaya geçilmesi sonrasında hizmet alımı kuralları belirlenerek bu kuruluşların kademeli olarak genel sağlık sigortası kapsamında hizmet vermesi sağlanacaktır.

Hasta Hakları Yasası ile ilgili çalışmalar tamamlanıp, yasa yürürlüğe girecektir.

Tıp fakültelerinde okuyan öğrenciler acil tıp uzmanlığı, tıbbi onkoloji uzmanlığı, radyasyon onkolojisi uzmanlığı, adli tıp uzmanlığı ve nefroloji uzmanlığı gibi hekim ihtiyacı bulunan alanlara yönlendirilecektir.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamak amacıyla, sağlık eğitimleri yaygınlaştırılacak ve toplum sağlığını korumaya yönelik olarak eğitim programlarının hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

Sağlık ocakları ve perifer hastaneler yeniden yapılandırılacak ve hastaların kendi bölgelerinde sağlık hizmeti alabilmeleri sağlanacaktır.

Akıl Hastalıkları Yasası'nda gerekli değişiklikler yapılacak ve Barış Sinir Ruh Hastanesi'nin iyileştirilmesine öncelik verilecektir.

Alkol ve madde bağımlıları için tedavi, rehabilitasyon ve topluma kazandırma merkezi kurulacaktır.

Akılcı İlaç Kullanımı ile ilgili gerekli mevzuat düzenlenmesi yapılarak öncelikli olarak antibiyotiklerin reçeteye satılması sağlanacak ve Akılcı İlaç Kullanımı ile ilgili eğitimler yapılarak paydaşlarla işbirliği içinde gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Lefkoşa'da yapılması planlanan Yeni Hastane Kampüsü Projesi'nin tamamlanması temel hedef olacak ve bu konuda başlatılan çalışmalar süratle tamamlanacaktır.

5.12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Ülkemizde, çalışma hayatında, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle uyumlu istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve uluslararası normlara ulaşılması; sosyal güvenlik alanında ise norm ve standart birliği sağlanması yanında mali sürdürülebilirliğe sahip, kaliteli hizmet sunan ve nüfusun tümünü kapsayan bir yapı oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemelerde Avrupa Birliği normları ve uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri ile tam uyumun sağlanması hedeflenecek ve bu amaçla yapılacak çalışmalarda, çalışanların örgütleri ile işveren örgütleri arasında sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesine özen gösterilecektir.

İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı kamu ve özel bütün paydaşlarla işbirliği içerisinde hazırlanacaktır.

Çalışma işlerinden sorumlu Bakanlık ile Eğitim Bakanlığı arasında ulusal meslek standartlarının belirlenmesi ve meslek eğitimi gibi alanlarda işgücü piyasasına yönelik alanlarda işbirliği geliştirilecektir.

Yerel işgücünün, işgücü piyasasına katılımını artırmak ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için sektörel ihtiyaçlar gözönüne alınarak yerel işgücüne yeni

beceriler kazandırılması veya mevcut becerilerin artırılması amacıyla eğitilmesi, eğitim, sertifika veya kısa süreli meslek edindirme programları uygulanarak sağlanacaktır.

Gençler, kadınlar ve engelliler gibi işgücü piyasasında dezavantajlı olan grupları destekleyici tedbirler artırılarak yaygınlaştırılacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili, iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması amacıyla işyeri denetimleri artırılacak eksik yasa ve tüzük çalışmaları tamamlanacaktır.

Asgari ücretin saptanmasında uygulanacak kriterlerin değişen yaşam ve ekonomik koşullara göre belirlenmesi yönünde gerekli düzenlemeler yapılırken, işgücü piyasasının dengeleri de gözetilecektir.

Çalışan ile işveren arasındaki istihdam ilişkilerinden doğan bireysel iş uyuşmazlıklarının, yargısal yollara başvuru hakkını ortadan kaldırılmaksızın uzlaşıcı bir şekilde çözümünde izlenecek usul ve esasları düzenleyen İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası çıkarılacaktır.

Kayıt dışı ve kaçak işgücünün kayıt altına alınması yönünde sürdürülen çalışmalar daha da etkinleştirilerek sürdürülecektir. Bunun yanında çalışanların gelirlerinin gerçek ücret üzerinden beyan edilip edilmediği incelenerek devletin çeşitli fonları ile sosyal güvenlik fonlarının gelir kayıpları en alt düzeye indirilecektir. Böylece çeşitli fonlar ile sosyal güvenlik fonlarındaki kayıplar azaltılırken, yasalara uyan ve uymayan işverenler arasındaki haksız rekabet koşullarının izlenmesi sağlanarak ortadan kaldırılması yönünde etkinlik artırılabilecektir.

Engellilerin özel olarak rehabilite edilmesi, korunması eğitilmesi ve istihdam edilmesi için gerekli önlemler alınacak ve engelliler özel olarak korunacaktır. Bu amaçla Avrupa Birliği normları gözetilecek, bu insanlarımızın da çağdaş yaşam kalitesine kavuşturulması için çalışmalar başlatılacak ve engellilerle ilgili hizmetlerin koordine edilmesi, yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi için aile içinde ve/veya kurulacak merkezlerde bakım, eğitim ve rehabilitasyon çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası arasında norm ve standart birliğini sağlayacak düzenlemeler sonuçlandırılacaktır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası altında verilen hizmetlerin kalitesinin artırılması için çalışmalar hızlandırılacak, ödemeler, yatırımlar ve diğer tüm hizmetlerin elektronik ortamda yapılabilmesi sağlanacaktır.

Sosyal güvenlik fonlarının kendi kendini finanse edecek hale gelmesi konusunda çalışmalara hız verilecektir.

Sosyal hizmetlerin sorumluluk alanında bulunan vatandaşlara verilen hizmet şartlarının evrensel normlara uygun olarak iyileştirilmesi yönünde çalışmalara hızlandırılarak, verilmekte olan hizmetlerin kalitesinin artırılması sağlanacaktır.

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemini bütünleyen etkin bir yapıya kavuşturulacaktır. Temel ilke olarak emeklilik hakkına sahip olacak kadar yatırım yapamayanların sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler birimine aktarılması ve böylelikle herkesin merkezi bir sistem içinde sosyal güvence altına alınması sağlanacaktır.

5.13. Çevre

Çevre yönetimi ve denetiminin güçlendirilmesi, çevre korumanın etkinleştirilmesi, çevre ile ilgili ülke mevzuatı ve uygulamalarının Avrupa Birliği ve uluslararası normlarla uyumlaştırılması, çevreye zarar vermeyen, doğal kaynakları tüketmeyen, ekolojik dengeyi koruyan sürdürülebilir kalkınma ilkesinin benimsenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Her sektöre ilişkin karar ve uygulamalarda çevre mevzuatı ve kriterleri mutlaka dikkate alınacak ve potansiyel çevre sorunları yaratılmadan önlenecektir. Bu ilkeye özel sektör yatırımları yanında kamu yatırımlarında da uyulması esas olacaktır.

Çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi yönünde tedbirler alınarak, çevre politikalarının geliştirilmesinde, kararların alınmasında, özel çevre koruma bölgelerinin saptanmasında sivil toplum kuruluşları ile geniş halk kesimlerinin katılımı mutlaka sağlanacaktır.

Çevre koruma ve çevre kirliliğini önleme çalışmaları çerçevesinde, doğal hayat ve ekosistemlerin korunmasına, hava kirliliği ve gaz emisyonları ölçümlerinin düzenli olarak yapılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve teknolojilerinin

yaygınlaştırılmasına, katı atık ve atık su yönetiminin geliştirilmesine ve su kalitesinin iyileştirilmesine özel önem verilecektir.

Çevre kirliliğinin önlenmesi temel ilke olmakla beraber, engellenmesi mümkün olmayan kirlilik yaratıcı faaliyetler için, “kirleten öder” prensibinden hareketle bir takım mali araçların uygulanması sağlanacaktır.

Yurt içinde ortaya çıkan atık ve artıkların en aza indirgenmesi, geri dönüşüme uygun atıkların kaynağında ayrı toplanması için yerel yönetimlerle işbirliğine gidilecektir. Geri dönüşüm veya yeniden kullanım gibi atık azaltmaya yönelik faaliyetler desteklenecek ve bu konudaki yatırımlar teşviklendirilecektir.

Güngör düzenli depolama alanı için yapılması öngörülen alt yapı işlerin yapımına devam edilirken ülke genelindeki tüm çöp alanları kapatılarak rehabilite edilecektir. Katı atıkların düzgün ve düzenli bir şekilde Güngör katı atık depolama alanına getirilmesi için transfer istasyonları yapılacaktır.

Teknecik ve Kalecik Elektrik Santralleri’nde kükürt oranı %1 olan yakıt kullanımına geçilecektir. Baca gazı arıtma tesislerinin kurulması sağlanacaktır. Bu bölgedeki hava kalitesi ve kontrolü sık aralıklarla yapıp sonuçlar kamuoyuna açıklanacaktır.

Kanalizasyon sisteminin ve atık su arıtma tesislerinin, uzun vadeli ve hizmet verdiği ve vereceği yerleşim alanlarının ihtiyacına karşılık verebilecek kapasitelere erişmesi için gerekli maddi kaynak ayrılarak çalışmalara başlanacaktır.

Kanalizasyon kurmakla yükümlü olan 1 Nüfus Eşdeğeri 2000’in üzerinde olan yerleşim birimlerinin, bir an önce atık su toplama ve arıtma tesisleri konusunda gerekli projeleri hazırlamaları için bütçe ayrılacak, plan ve projelerin yerel yönetimler ile birlikte hazırlanması sağlanacaktır.

Deniz kirliliği yönetiminde yetkili ve sorumlu kuruluşlar netleştirilecektir. Yapılacak deniz kirliliği envanter çalışması ile kirlilik kaynakları tespit edilerek kirliliğin önlenmesi için projeler geliştirilecektir. Ülkenin tüm kıyılarını içeren kıyı master planı ilgili üniversitelerle birlikte hazırlanacaktır.

Deniz kazalarından kaynaklanan deniz kirliliğinin önlenmesi için eylem planları hazırlanacak ve bu planların uygulanmasında izlemenin ve denetimin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Ülkemizdeki tüm derelerin konumları haritalandırılacak, Derelerin Korunması Yasası değiştirilerek bu alandaki yetki ve sorumlulukların netleştirilmesi sağlanacaktır.

Yaşam kalitesinin artırılması ve insan sağlığının korunması açısından kimyasal maddelerin imalatı, ithal edilmesi ve kullanılması sonucu oluşabilecek insan ve çevre için potansiyel zararları ve riskleri kontrol etmek ve yönetmek için hazırlanmış olan Kimyasallar Yasa Tasarısı yasalaştırılacaktır.

Çevre Yasası altında öngörülen tüzüklerden yürürlüğe girmemiş olanları süratle hazırlanarak yürürlüğe konacaktır.

Ülkemizin dünya çölleşme haritasında, çölleşme tehlikesinin en yüksek olduğu bölgede yer aldığı bilinciyle, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele çalışmaları sürdürülecektir.

Çevre bilincinin artırılması için yaygın çevre eğitimi çalışmaları yapılacaktır. Ülke doğasını, flora ve faunasını tanıtıcı, koruyucu bilgileri içeren çevre konusundaki eğitimin öncelikle anaokullardan başlatılması hedefi doğrultusunda hazırlanacak programlar uygulamaya konacaktır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri de desteklenecektir.

5.14. Fiziki Plan

Dağınık ve plansız gelişmenin önlenmesi, ülke kaynaklarının verimli, akılcı ve sürdürülebilir kullanılması, yaşanabilir sağlıklı ortamların yaratılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ülkesel Fiziki Plan'ın yürürlüğe girmesiyle ülkesel düzeyde planlı gelişmeye geçilecek ve bu bağlamda;

Emirnamelerin yürürlükte olduğu bölgeler için 55/ 1989 sayılı İmar Yasası altında uygun ve gerekli alt ölçekli Planlar hazırlanacaktır. Bugüne kadar yapılan ve hayata geçirilen Emirname'lerin uygulanabilirliği yeniden gözden geçirilerek, ihtiyaç ve aksaklıklar

giderilerek, ekonomik kalkınma ve koruma prensipleri çatışmadan söz konusu Emirnameler Plana dönüştürülecektir,

55/ 1989 İmar Yasası altında Planların yürürlükte olduğu bölgelerdeki Planlar, Ülkesel Fiziki Plan'ın Strateji ve Politikalarına uygun olarak gözden geçirilecektir.

Yürürlükte herhangi bir Plan veya Emirname bulunmayan bölgeler, Ülkesel Fiziki Plan'da belirtilen bölgeler için hazırlanacak Planlar ile, Ülkesel Fiziki Plan Strateji ve Politikalarına uygun olarak İmar Yasası altında alt ölçekteki Planlar hazırlanacaktır.

Planlar, Ülkesel Fiziki Plan'da belirtilen Sektörel Konulardaki Çevre Planları, Ülkesel Fiziki Plan Mekânsal Strateji ve Sektör Politikalarına uygun olarak hazırlanacaktır.

Bunların sağlanabilmesi için sivil toplum, yerel yönetim ve merkezi idarenin planlamada birlikte ve eşgüdüm içinde çalışma anlayışı geliştirilecektir.

Uygulamaya giren Plan'lar, fiziki düzenlemeler yanında, yasal ve örgütsel düzenlemeleriyle, uygulama ve mali yatırım programlarıyla eşzamanlı ve bir bütün olarak hayata geçirilecektir.

Fiziki gelişmeyi yönlendiren, denetleyen yerel ve merkezi kurumların güçlendirilerek etkinleştirilmesi sağlanacak, koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir örgütlenmeye gidilecektir.

5.15. İskan

Eşdeğer işlemleri başta olmak üzere, İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası çerçevesinde hak sahibi olanların devam eden işlemlerin, oluşturulan İskan Komitesi tarafından sonuçlandırılması için çalışmalar sürdürülecektir.

Tapu ve Kadastro Dairesi birimlerinde tam otomasyona geçilmesi ve işlemlerin hızlandırılması sağlanacaktır.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, mali olanaklar çerçevesinde sonuçlandırılacaktır.

Gençlerin köylerinden göçünü önlemek için kırsal kesimde gençlere arsa verilmesine devam edilecektir.

5.16. Kooperatifçilik

Ekonomik ve sosyal kalkınmada, küçük üreticilerin dayanışmasında ve tüketicilerin korunmasında önemli görevleri bulunan kooperatiflerin değişen ve gelişen koşullara göre yeniden yapılandırılmak suretiyle gelişmesi ve mevcut sorunlarının aşılması için gerekli idari ve yasal düzenlemelerin yapılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kooperatiflerin sosyo-ekonomik yaşamda daha etkin bir konuma getirilmeleri için kamu adına denetimleri etkinleştirilecek, kooperatifleşme her alanda desteklenecek ve bölge birlikleri şeklinde örgütlenmeleri özendirilecektir.

Ekonomik yararlılığı ortadan kalkmış olan durgun kooperatiflerin tasfiye işlemlerine devam edilecektir.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması yönünde, eğitim imkan ve olanakları artırılabacaktır.

5.17. İdari Örgütlenme

Vatandaş odaklı hizmet anlayışının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi; kamu yönetiminde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik prensiplerinin uygulamaya konmasıyla yönetişimin iyileştirilmesi; kamu yönetiminde hafızaların oluşturulması, hiyerarşik yapılanmada etkinliğin sağlanması, üçlü kararnamelerin daraltılması, işgücü mobilitesinin artırılması; işe alma ve terfi mekanizmalarında liyakatin esas alınması; uygulanmakta olan performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi; AB müktesebatına uyumun gerektirdiği yapılanma ve kurumsallaşmanın oluşturulması ve çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kamu yönetiminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla Kamu Reformu çalışmalarının sürdürülmesine devam edilecektir. Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı yasalaştırılacaktır.

Her bakanlığın kuruluş yasası, bakanlıkta planlama ve koordinasyon biriminin kurulması yanında bakanlığın görevleri ile ana hizmet ve yardımcı hizmet birimlerinin görev ve yetkilerini kapsayacak şekilde fonksiyonel bütünlük ilkesine uygun olarak düzenlenecektir.

Halkın kamu hizmetlerinden memnuniyetini artırmak için kaliteli ve nitelikli hizmetin yanında kamuoyunu aydınlatacak mekanizmalar geliştirilecektir.

Her bakanlığın kuruluş yasası, bakanlıkta planlama ve koordinasyon biriminin kurulması yanında bakanlığın görevleri ile ana hizmet ve yardımcı hizmet birimlerinin görev ve yetkilerini kapsayacak şekilde fonksiyonel bütünlük ilkesine uygun olarak düzenlenecektir.

Mevzuat düzenlemelerinin bir programa bağlı olarak etki değerlendirmeleri yapıldıktan sonra yürürlüğe konmaları sağlanacaktır. Yasalar yapılırken sivil toplum örgütlerinin yasa içeriğiyle ilgili katılımına imkan yaratılacaktır.

“E-devlet” hedefi paralelinde kamu işlemlerinde otomasyon kullanımı yaygınlaştırılacak, ayrıca, erişim hakları tanımlanmış yetkili kişi ve kuruluşlarca ulaşılabilir, bütün vatandaşları kapsayan, her bireyin kendi bilgilerine erişebildiği işlevsel ve sağlıklı bir veri tabanının ve buna sağlayan alt yapının oluşturulması sağlanacaktır.

Bilgi çağının gereklerine uygun olarak ve ülke ihtiyaçlarının karşılanmasında etkinlik sağlamak üzere kamu yönetiminde etkin ve planlı hizmetiçi eğitimler artırılacak kamu görevlilerinin kadro görevlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi sağlanacaktır.

Kamu reformu kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının yapısı güçlendirilecektir. Bu bağlamda, kurumlar arası görev, yetki ve sorumlulukların uygulanmasında bir takım mükerrerliklerin ortadan kaldırılması ve norm kadrolarının düzenlenmesi için, Daire ve hizmet birimlerine ait yürürlükteki Teşkilat Yasaları, Kamu Görevlileri Yasa Tasarısının yürürlüğe girmesinden sonra ivedilikle yeniden gözden geçirilerek düzenlenecektir.

Kamudaki yapılanmaya ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin uzun vadeli bir perspektifle ele alınmasına ve kurumsallaşmanın sağlanmasına azami özen gösterilecektir.

47/2010 sayılı Yasa kapsamındaki kamu görevlilerinin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler, ekonominin büyütülmesi ve bütçe olanaklarının geliştirilmesi gözetilerek belirlenecek bir programa uygun olarak gerçekleştirilecektir.

5.18. Yerel Yönetimler

Demokratik, çağdaş, özerk yerel yönetim anlayışıyla, merkezi yönetim ile belediyeler arasında işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Yerel yönetimlerin yönetsel ve mali açılardan yeniden yapılandırılması ve özkaynak gelirlerini artırıcı yasal düzenlemelerin tamamlanması sağlanacaktır.

Belediye hizmetlerin en üst düzeyde ve kaliteli bir şekilde halka ulaşmasını sağlamak için paylaşımlı hizmet modeliyle yerel yönetimlerin birlikte çalışması teşvik edilecektir.

Belediyeler yasası ve belediye personel yasası gözden geçirilerek verimin artması yönünde tedbirler alınacaktır. Bu bağlamda, coğrafi temelli yerel yönetimlerin oluşturulması ve mevcut belediyelerin sayısını azaltma çalışmaları yapılacaktır.

Yerel yönetimlerde bütçe disiplinin oluşturulması, stratejik önceliklere göre kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve sonuçların raporlanması sağlanacaktır.

Yerel Yönetimlerin bütçe sistemlerinde reforma gidilecek ve “Çok Yıllı Bütçe Sistemi”ne geçilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

5.19. Beşeri Kaynaklar

Eğitim, sağlık ve yüksek teknoloji alanlarına özel bir önem verilerek bilgi çağının gerisinde kalmayacak bireylerin yetiştirilmesi temel amaçtır. Bu bağlamda;

İnsan kaynakları, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilecektir.

Ekonomik faaliyetlerde gerek fiziki üretim yapan ve gerekse hizmet üreten sektörlerin daha kabiliyetli, daha bilgili, daha nitelikli daha sağlıklı ve çok iyi yetişmiş insana ihtiyaç duyduğu göz önünde tutularak gerekli önlemler alınacaktır. Bu çerçevede çocukların gelişimine özel önem verilecek, onların çağdaş imkanlardan okul öncesi ve okul döneminde en iyi şekilde

yararlanmaları sağlanacak, bedenen ve fikren sağlıklı bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için olanaklar yaratılacaktır.

Sağlıklı ve güçlü bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve dayanışmanın güçlendirilmesinde önemli bir unsur olan aile kurumunun, ekonomik gelişmeye paralel olarak sosyal yapıdaki değişme ve gelişmelere uyum sağlaması için önlemler alınacaktır. Aile Yasası uygulamaları izlenecek ve diğer ilgili yasaların Aile Yasa'sı ile uyumlaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

Ana-çocuk sağlığı doğum öncesi ve sonrası izinler, kadın ve çocuklar lehine yeniden düzenlenerek etkinleştirilecek ve Avrupa Birliği normlarına ulaşılabilmesi yönünde çalışmalar başlatılacaktır.

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, bireylerin toplum-sal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

KKTC Meclisi tarafından kabul edilen "BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi" Uluslararası Sözleşmesi'ne bağlı olarak çalışmalar başlatılacak ve gerekirse her türlü pozitif ayrımcılığı uygulama yönünde yasal değişiklikler yapılacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin tam teşekküllü olarak hizmet verebilmesi için çalışmalar hızlandırılacaktır.

EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GOSTERGELER

	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
BÜYÜME VE İSTİHDAM					
GSYİH (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	8,858.6	9,636.5	10,868.8	11,977.2	13,225.6
GSYİH (Milyon \$)	4,040.3	3,534.2	3,703.3	4,056.8	4,407.5
GSYİH Büyümesi ¹	4.8	4.5	5.0	5.0	5.5
Toplam Tüketim ¹	4.8	-6.1	1.8	6.5	8.0
Kamu ¹	2.9	0.9	1.4	2.0	2.2
Özel ¹	5.5	-8.7	2.0	8.3	10.2
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ¹	-8.6	7.2	43.8	10.7	8.2
Kamu ¹	-12.0	4.9	53.1	35.0	17.2
Özel ¹	-7.8	7.7	41.8	5.0	5.5
Toplam Kaynaklar ¹	4.0	-4.1	8.2	7.4	8.1
İstihdam	103,149	105,770	108,473	111,260	114,132
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	48.6	48.4	48.5	48.6	48.7
İstihdam Oranı (%)	44.6	44.5	44.7	44.8	45.0
İşsizlik Oranı (%)	8.3	8.2	8.0	7.9	7.7
DIŞ TİCARET					
İthalat (Milyon \$)	1,784.3	1,499.0	1,648.9	1,813.8	1,995.2
İhracat (Milyon \$)	134.0	118.1	135.8	156.2	179.6
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-1,650.3	-1,380.9	-1,513.1	-1,657.6	-1,815.6
İhracat / İthalat (%)	7.5	7.9	8.2	8.6	9.0
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	47.5	45.8	48.2	48.6	49.3
Net Turizm Gelirleri (Milyon \$)	679.4	701.0	736.4	758.0	775.0
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	-11.7	280.7	190.2	123.1	30.9
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-0.3	7.9	5.1	3.0	0.7
ENFLASYON					
GSYİH Deflatörü	11.2	4.1	7.5	4.9	4.6
TÜFE Yıllık Ort. % Değişim	11.6	4.1	7.5	4.9	4.6
TÜFE Yıl Sonu % Değişim	6.5	7.8	5.3	4.7	4.6

¹ 1977 yılı fiyatlarıyla % değişimi göstermektedir.

EK TABLO-2 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	GERÇEKLEŞME			HEDEF		
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)					
BÜTÇE GELİRLERİ	2,717.4	3,207.9	3,465.0	3,753.0	4,089.0	4,357.0
Dış Yardımlar	430.9	499.2	549.1	600.0	652.0	635.0
Türkiye Cumhuriyeti	429.7	497.9	547.6	600.0	652.0	635.0
Diğer	1.2	1.4	1.4	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	3,261.4	3,635.4	3,841.9	4,322.0	4,585.0	4,892.0
BÜTÇE DENGESİ	-544.1	-427.6	-376.9	-569.0	-496.0	-375.0
FİNANSMAN	544.1	427.6	376.9	569.0	496.0	375.0
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	498.7	395.2	272.8	475.0	510.0	595.0
İç Borçlanma	45.4	32.4	104.1	94.0	-14.0	-220.0

	GERÇEKLEŞME			HEDEF		
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	GSYİH'DAKİ PAYI (%)					
BÜTÇE GELİRLERİ	35.7	36.2	36.0	34.5	34.1	32.9
Dış Yardımlar	5.6	5.6	5.7	5.5	5.4	4.8
Türkiye Cumhuriyeti	5.6	5.6	5.7	5.5	5.4	4.8
Diğer	..	..	..	..	..	..
BÜTÇE GİDERLERİ	42.9	41.0	39.9	39.8	38.3	35.8
BÜTÇE DENGESİ	-7.2	-4.8	-3.9	-5.2	-4.1	-2.8
FİNANSMAN	7.2	4.8	3.9	5.2	4.1	2.8
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	6.6	4.5	2.8	4.4	4.3	4.5
İç Borçlanma	0.6	0.4	1.1	0.9	-0.1	-1.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-3 ODEMELER DENGESİ

	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
1.Cari İşlemler					
1.1. Dış Ticaret					
1.1.1. İhracat	134.0	118.1	135.8	156.2	179.6
1.1.2. İthalat	1,784.3	1,499.0	1,648.9	1,813.8	1,995.2
Dış Ticaret Dengesi	-1,650.3	-1,380.9	-1,513.1	-1,657.6	-1,815.6
GSYİH'daki Payı (%)	-40.8	-39.1	-40.9	-40.9	-41.2
1.2. Görünmeyen İşlemler					
1.2.1. Turizm (Net)	679.4	701.0	736.4	758.0	775.0
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	959.2	960.6	967.0	1,022.7	1,071.5
TC Yardımları	227.1	225.9	213.0	221.4	227.7
Yüksek Öğrenim	589.8	613.4	644.1	676.3	710.1
Diğer	142.3	121.3	109.9	125.0	133.7
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,638.6	1,661.6	1,703.3	1,780.7	1,846.5
Cari İşlemler Dengesi	-11.7	280.7	190.2	123.1	30.9
GSYİH'daki Payı (%)	-0.3	7.9	5.1	3.0	0.7
2. Sermaye Hareketleri					
2.1. TC Kredileri	180.2	100.0	161.8	168.3	173.0
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	6.7	62.3	15.6	18.0	20.6
Sermaye Hareketleri Dengesi	186.9	162.3	177.5	186.3	193.6
Genel Denge	175.2	443.0	367.7	309.4	224.5
GSYİH'daki Payı (%)	4.3	12.5	9.9	7.6	5.1
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-176.7	-426.4	-349.5	-289.5	-202.7
4. Net Hata ve Noksan	1.5	-16.6	-18.2	-19.9	-21.8

Not: (1) Hesaplama yönteminde yapılan değişiklikten dolayı; 2011 yılından itibaren Taşınmaz Mal Komisyonu Ödemelerine Diğer Sermaye Hareketleri içerisinde yer verilmiştir.

EK TABLO-4 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
1977 YILI FİYATLARIYLA (TL)					
1. TARIM	1,321.0	1,433.3	1,558.0	1,693.5	1,849.3
2. SANAYİ	1,496.9	1,579.2	1,723.7	1,881.8	2,058.1
2.1. Taşocakçılığı	46.6	48.1	49.8	51.5	53.7
2.2. İmalat sanayi	1,118.1	1,187.4	1,306.2	1,436.8	1,583.3
2.3. Elektrik-Su	332.1	343.7	367.8	393.5	421.1
3. İNŞAAT	1,430.8	1,602.5	1,658.6	1,716.6	1,788.7
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	9,855.5	10,197.6	10,646.3	11,117.7	11,655.6
4.1. TİCARET-TURİZM	3,376.4	3,544.7	3,745.5	3,958.3	4,195.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	2,681.4	2,807.4	2,947.8	3,095.2	3,256.1
4.1.2. Otel.-Lokanta	694.9	737.3	797.7	863.2	939.1
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,204.3	1,248.9	1,296.3	1,345.6	1,407.5
4.3. MALİ MÜESSESELER	664.1	686.0	706.6	727.8	752.5
4.4. KONUT GELİRLERİ	834.3	857.7	887.7	918.7	955.5
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	1,847.3	1,912.0	2,022.8	2,140.2	2,277.1
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,929.1	1,948.4	1,987.4	2,027.1	2,067.6
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	14,104.2	14,812.6	15,586.6	16,409.7	17,351.7
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,974.6	1,994.3	2,054.2	2,119.9	2,200.5
7. GSYİH (1...6)	16,078.8	16,806.9	17,640.8	18,529.6	19,552.2
8. NDAFG	-33.0	-33.0	-33.0	-33.0	-33.0
9. GSMH (7+8)	16,045.8	16,773.9	17,607.8	18,496.6	19,519.2
	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
BÜYÜME ORANI (%)					
1. TARIM	4.8	8.5	8.7	8.7	9.2
2. SANAYİ	8.5	5.5	9.1	9.2	9.4
2.1. Taşocakçılığı	1.6	3.2	3.5	3.5	4.2
2.2. İmalat sanayi	10.8	6.2	10.0	10.0	10.2
2.3. Elektrik-Su	2.1	3.5	7.0	7.0	7.0
3. İNŞAAT	-4.5	12.0	3.5	3.5	4.2
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	5.1	3.5	4.4	4.4	4.8
4.1. TİCARET-TURİZM	8.5	5.0	5.7	5.7	6.0
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	10.1	4.7	5.0	5.0	5.2
4.1.2. Otel.-Lokanta	2.6	6.1	8.2	8.2	8.8
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	3.2	3.7	3.8	3.8	4.6
4.3. MALİ MÜESSESELER	0.8	3.3	3.0	3.0	3.4
4.4. KONUT GELİRLERİ	2.6	2.8	3.5	3.5	4.0
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	8.8	3.5	5.8	5.8	6.4
4.6. KAMU HİZMETLERİ	-0.1	1.0	2.0	2.0	2.0
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	4.3	5.0	5.2	5.3	5.7
6. İTHALAT VERGİLERİ	7.9	1.0	3.0	3.2	3.8
7. GSYİH (1...6)	4.8	4.5	5.0	5.0	5.5
8. NDAFG	40.5	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	4.9	4.5	5.0	5.0	5.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-5 GSYİH'DAKİ SEKTOREL GELİŞMELER

	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)					
1. TARIM	489.3	552.5	645.3	735.9	831.7
2. SANAYİ	779.7	847.4	971.0	1,096.8	1,237.1
2.1. Taşocakçılığı	48.6	52.2	58.1	63.1	67.4
2.2. İmalat sanayi	276.7	305.8	361.5	417.1	480.4
2.3. Elektrik-Su	454.4	489.4	551.4	616.6	689.4
3. İNŞAAT	370.2	431.4	479.8	521.0	567.3
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	6,283.1	6,830.0	7,698.0	8,411.2	9,239.4
4.1. TİCARET-TURİZM	1,829.1	2,003.7	2,288.9	2,543.2	2,836.2
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	1,089.9	1,187.5	1,339.9	1,470.2	1,616.2
4.1.2. Otel.-Lokanta	739.2	816.2	949.0	1,073.0	1,220.0
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	788.0	850.3	948.5	1,033.7	1,135.4
4.3. MALİ MÜESSESELER	637.4	685.2	758.4	820.2	890.4
4.4. KONUT GELİRLERİ	398.9	426.8	474.7	515.8	563.3
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	1,026.1	1,105.2	1,256.5	1,395.8	1,559.4
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,603.6	1,758.7	1,971.2	2,102.4	2,254.7
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	7,922.2	8,661.3	9,794.1	10,764.9	11,875.7
6. İTHALAT VERGİLERİ	936.4	975.2	1,074.7	1,212.3	1,349.9
7. GSYİH (1.....6)	8,858.6	9,636.5	10,868.8	11,977.2	13,225.6
8. NDAFG	-18.2	-18.9	-20.3	-21.3	-22.3
9. GSMH (7+8)	8,840.4	9,617.6	10,848.5	11,955.9	13,203.2
	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAY (%)					
1. TARIM	5.5	5.7	5.9	6.1	6.3
2. SANAYİ	8.8	8.8	8.9	9.2	9.4
2.1. Taşocakçılığı	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
2.2. İmalat sanayi	3.1	3.2	3.3	3.5	3.6
2.3. Elektrik-Su	5.1	5.1	5.1	5.1	5.2
3. İNŞAAT	4.2	4.5	4.4	4.4	4.3
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	70.9	70.9	70.8	70.2	69.9
4.1. TİCARET-TURİZM	20.6	20.8	21.1	21.2	21.4
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	12.3	12.3	12.3	12.3	12.2
4.1.2. Otel.-Lokanta	8.3	8.5	8.7	9.0	9.2
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	8.9	8.8	8.7	8.6	8.6
4.3. MALİ MÜESSESELER	7.2	7.1	7.0	6.8	6.7
4.4. KONUT GELİRLERİ	4.5	4.4	4.4	4.3	4.3
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	11.6	11.5	11.6	11.7	11.8
4.6. KAMU HİZMETLERİ	18.1	18.3	18.1	17.6	17.0
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	89.4	89.9	90.1	89.9	89.8
6. İTHALAT VERGİLERİ	10.6	10.1	9.9	10.1	10.2
7. GSYİH (1.....6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
8. NDAFG	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
9. GSMH (7+8)	99.8	99.8	99.8	99.8	99.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-6 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015 ¹	2016	2017	2018
CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)					
1. Toplam Kaynaklar	8,866.0	8,852.2	10,290.2	11,592.5	13,110.4
1.1. GSMH	8,840.4	9,617.6	10,848.5	11,955.9	13,203.2
1.2. Dış Açık	25.7	-765.4	-558.3	-363.4	-92.8
2. Toplam Yatırımlar	1,276.7	1,433.5	2,171.6	2,525.6	2,867.7
2.1. Sabit Sermaye	1,165.8	1,300.9	2,010.7	2,335.6	2,645.1
2.1.1. Kamu	211.8	231.3	380.4	539.0	661.3
2.1.2. Özel	954.0	1,069.6	1,630.3	1,796.6	1,983.8
2.2. Stok Değişimleri	110.9	132.6	160.9	190.1	222.6
2.2.1. Kamu	30.7	30.7	30.7	30.7	30.7
2.2.2. Özel	80.2	101.9	130.2	159.4	191.8
3. Toplam Tüketim	7,589.3	7,418.7	8,118.6	9,066.9	10,242.8
4. Kamu Harcanabilir Geliri	1,688.9	1,835.2	2,108.0	2,371.3	2,616.0
4.1. Kamu Tüketimi	2,101.2	2,206.3	2,404.8	2,573.2	2,753.3
4.2. Kamu Tasarrufu	-412.3	-371.0	-296.8	-201.8	-137.3
4.3. Kamu Yatırımı	242.5	262.0	411.1	569.7	692.0
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-654.8	-633.0	-707.9	-771.5	-829.2
5. Özel Harcanabilir Gelir	7,151.5	7,042.1	7,726.4	8,707.6	9,924.8
5.1. Özel Tüketim	5,488.1	5,212.5	5,713.8	6,493.7	7,489.5
5.2. Özel Tasarruf	1,663.3	1,829.6	2,012.6	2,213.9	2,435.3
5.3. Özel Yatırım	1,034.2	1,171.5	1,760.5	1,955.9	2,175.7
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	629.1	658.1	252.1	257.9	259.6
Özel Tasarruf Oranı (%)	23.3	26.0	26.0	25.4	24.5
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	1,251.0	1,458.6	1,715.8	2,012.0	2,298.0
	2014	TAHMİN	HEDEF		
		2015 ¹	2016	2017	2018
GSYİH'daki Pay (%)					
1. Toplam Kaynaklar	100.1	91.9	94.7	96.8	99.1
1.1. GSMH	99.8	99.8	99.8	99.8	99.8
1.2. Dış Açık	0.3	-7.9	-5.1	-3.0	-0.7
2. Toplam Yatırımlar	14.4	14.9	20.0	21.1	21.7
2.1. Sabit Sermaye	13.2	13.5	18.5	19.5	20.0
2.1.1. Kamu	2.4	2.4	3.5	4.5	5.0
2.1.2. Özel	10.8	11.1	15.0	15.0	15.0
2.2. Stok Değişimleri	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7
2.2.1. Kamu	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
2.2.2. Özel	0.9	1.1	1.2	1.3	1.5
3. Toplam Tüketim	85.7	77.0	74.7	75.7	77.4
4. Kamu Harcanabilir Geliri	19.1	19.0	19.4	19.8	19.8
4.1. Kamu Tüketimi	23.7	22.9	22.1	21.5	20.8
4.2. Kamu Tasarrufu	-4.7	-3.9	-2.7	-1.7	-1.0
4.3. Kamu Yatırımı	2.7	2.7	3.8	4.8	5.2
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-7.4	-6.6	-6.5	-6.4	-6.3
5. Özel Harcanabilir Gelir	80.7	73.1	71.1	72.7	75.0
5.1. Özel Tüketim	62.0	54.1	52.6	54.2	56.6
5.2. Özel Tasarruf	18.8	19.0	18.5	18.5	18.4
5.3. Özel Yatırım	11.7	12.2	16.2	16.3	16.5
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	7.1	6.8	2.3	2.2	2.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	14.1	15.1	15.8	16.8	17.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-7 SABIT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTOREL DAGILIMI

	2014 ²	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
Cari Fiyatlarla (Milyon TL)					
1. Tarım	80.7	91.4	122.3	139.0	155.8
2. Sanayi	176.6	191.3	342.9	394.9	445.5
2.1. Taşocakçılığı	2.6	2.7	3.1	3.5	3.8
2.2. İmalat	108.0	116.5	128.3	144.0	160.5
2.3. Elektrik-Su	66.0	72.1	211.5	247.4	281.2
3. İnşaat¹	20.2	23.8	36.2	39.9	44.1
4. Hizmetler	888.4	994.5	1,509.3	1,761.8	1,999.8
4.2. Toptan Ve Per.Tic.	34.2	38.2	58.2	64.1	70.8
4.3. Turizm	37.1	65.0	118.4	135.1	151.7
4.4. Ulaştırma	95.9	108.2	204.8	241.0	276.3
4.5. Haberleşme	40.1	45.5	96.1	108.9	122.0
4.6. Mali Müesseseler	11.4	13.1	21.4	23.8	26.5
4.7. Konut Sahipliği	512.9	550.4	694.7	768.0	849.5
4.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	85.0	96.4	147.0	162.0	178.9
4.9. Kamu Hizmetleri	71.8	77.6	168.8	258.8	324.2
Toplam	1,165.8	1,301.0	2,010.7	2,335.6	2,645.1
	2014 ²	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
Toplam Yat. İçindeki Pay (%)					
1. Tarım	6.9	7.0	6.1	5.9	5.9
2. Sanayi	15.2	14.7	17.1	16.9	16.8
2.1. Taşocakçılığı	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1
2.2. İmalat	9.3	9.0	6.4	6.2	6.1
2.3. Elektrik-Su	5.7	5.5	10.5	10.6	10.6
3. İnşaat¹	1.7	1.8	1.8	1.7	1.7
4. Hizmetler	76.2	76.4	75.1	75.4	75.6
4.2. Toptan Ve Per.Tic.	2.9	2.9	2.9	2.7	2.7
4.3. Turizm	3.2	5.0	5.9	5.8	5.7
4.4. Ulaştırma	8.2	8.3	10.2	10.3	10.4
4.5. Haberleşme	3.4	3.5	4.8	4.7	4.6
4.6. Mali Müesseseler	1.0	1.0	1.1	1.0	1.0
4.7. Konut Sahipliği	44.0	42.3	34.5	32.9	32.1
4.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	7.3	7.4	7.3	6.9	6.8
4.9. Kamu Hizmetleri	6.2	6.0	8.4	11.1	12.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

² Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

**EK TABLO-8 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER
İTİBARIYLA DAĞILIMI**

	2014 ²	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)				
1.Kamu Kesimi¹	211.8	231.3	380.4	539.0	661.3
2. Özel Kesim	954.0	1,069.6	1,630.3	1,796.6	1,983.8
Toplam	1,165.8	1,300.9	2,010.7	2,335.6	2,645.1
	2014 ²	TAHMİN	HEDEF		
		2015	2016	2017	2018
	GSYİH İçindeki Pay (%)				
1.Kamu Kesimi	2.4	2.4	3.5	4.5	5.0
2. Özel Kesim	10.8	11.1	15.0	15.0	15.0
Toplam	13.2	13.5	18.5	19.5	20.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler dahil.

² Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

	YILLIK ORTALAMA DEĞİŞİM	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM
	%		
2015	4.1	7.8	3.2
2016¹	7.5	5.3	2.7
2017¹	4.9	4.7	2.3
2018¹	4.6	4.6	2.3

¹ Tahmin

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-10 HANEHALKI İŞGUCU ANKETİ TEMEL GOSTERGELERİ

	2014	TAHMİN			
		2015	2016	2017	2018
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	231,424	237,770	242,915	248,259	253,721
İşgücü	112,469	115,168	117,932	120,763	123,661
İstihdam	103,149	105,770	108,473	111,260	114,132
İşsiz	9,320	9,398	9,459	9,503	9,529
İşgücüne Katılma Oranı (%)	48.6	48.4	48.5	48.6	48.7
İstihdam Oranı (%)	44.6	44.5	44.7	44.8	45.0
İşsizlik Oranı (%)	8.3	8.2	8.0	7.9	7.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

KKTC BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ
ARALIK 2016
LEFKOŞA